SÄÄSTVA EESTI INSTITUUT
STOCKHOLMI KESKKONNAINSTITUUDI
TALLINNA KESKUS

Ülevaade Euroopa Rohelise Pealinna tiitli laureaatide 2010-2014 keskkonnanäitajatest

Lisa Tallinna keskkonnakaitse arengukava 2013–2018 juurde

Koostajad:
Meelis Uustal
Marju Prass
Kaja Peterson

Tallinn 2013

Viide: Uustal, M. , Prass, M., Peterson, K. Ülevaade Euroopa Rohelise Pealinna tiitli laureaatide 2010-2014 keskkonnanäitajatest. SEI Tallinn, 2013.

SA Säästva Eesti Instituut
Lai 34
Tallinn 10133
www.seit.ee

Sisukord

Sissejuhatus 5

1. Euroopa Rohelise Pealinna tiitlist 6

2. Euroopa Rohelise Pealinna valimisest 6

3. Euroopa Roheliste Pealinnade tegevused valdkondade kaupa 8

3.1. Piirkonna roll üleilmses kliimamuutuses 8

3.2. Kohalik transport 9

3.3. Rahvale avatud rohealad, sh keskkonnasäästlik maakasutus 11

3.4. Loodus ja bioloogiline mitmekesisus 13

3.5. Kohaliku õhu kvaliteet 14

3.6. Mürakeskkonna kvaliteet 15

3.7. Jäätmeteke ja jäätmemajandus 16

3.8. Veetarbimine 17

3.9. Reoveekäitlus 18

3.10. Ökouuendus ja jätkusuutlik tööhõive 18

3.11. Kohaliku omavalitsuse keskkonnajuhtimine 19

3.12. Energiatõhusus 20

4. Soovitused Tallinna linnale 21

Kasutatud kirjandus 23

LISA. Euroopa Roheliste Pealinnade 2010-2014 keskkonnategevuste võrdlustabel 24

Piirkonna roll üleilmses kliimamuutuses 24

Kohalik transport 28

Rahvale avatud rohealad, sh keskkonnasäästlik maakasutus 33

Loodus ja bioloogiline mitmekesisus 38

Kohaliku õhu kvaliteet 43

Mürakeskkonna kvaliteet 46

Jäätmeteke ja jäätmemajandus 48

Vee tarbimine 52

Reoveekäitlus 55

Ökouuendus ja jätkusuutlik tööhõive 58

Kohaliku omavalitsuse keskkonnajuhtimine 62

Energiatõhusus 64

Sissejuhatus

Tallinna keskkonnastrateegias aastani 2030 on linn võtnud endale eesmärgiks saavutada Euroopa Rohelise Pealinna tiitel aastaks 2018. Tiitli saavutamiseks ja keskkonnastrateegia teiste osade elluviimiseks tuleb eelnevalt koostada ja seejärel ellu viia vastav arengukava. Need Tallinna keskkonnakaitse arengukavas väljatoodud ja elluviidavad tegevused peavad esiteks kaasa tooma Tallinna elukeskkonna kvaliteedinäitajate olulise paranemise. Samaaegselt peab Tallinna esimene keskkonnakaitse arengukava olema oma positiivse mõju poolest inspireeriv ja innustav ka teistele linnadele nii Eestis, Euroopas kui ka veelgi laiemalt.

Käesolev töö „Ülevaade Euroopa Rohelise Pealinna tiitli laureaatide 2010 – 2014 keskkonnanäitajatest“ on „Tallinna keskkonnakaitse arengukava aastateks 2013 – 2018“ taustauuring. Uuringu eesmärk oli selgitada välja, millised on olnud Euroopa kõige eesrindlikumate linnade senised tegevused keskkonna- ja elukvaliteedi valdkondades ning millised on nende linnade strateegilised eesmärgid edaspidiseks. Uuringu käigus analüüsiti viie Euroopa Rohelise Pealinna (ERP) tiitli laureaadi kandideerimisavaldusi, mille linnad esitasid Euroopa Komisjonile tiitli saamiseks. Need linnad on (tiitli saamise kronoloogilises järjekorras) Stockholm (Rootsi) aastal 2010, Hamburg (Saksamaa) aastal 2011, Vitoria-Gasteiz (Hispaania) aastal 2012, Nantes (Prantsusmaa) aastal 2013 ja Kopenhaagen (Taani) aastal 2014. Viie laureaadi keskkonnategevuste analüüs aitab välja selgitada nn lävendi uutele ERP kandidaatlinnadele. Seega annab käesolev ülevaade juhise Tallinnale keskkonnakaitse arengukava tegevuskava väljatöötamisel, et parandada Tallinna eeldusi Euroopa Rohelise Pealinna tiitli saavutamiseks.

Uuringu „Ülevaade Euroopa Rohelise Pealinna tiitli laureaatide 2010 – 2014 keskkonnanäitajatest“ põhiosas kirjeldatakse Euroopa Rohelise Pealinna tiitli tausta ja põhimõtteid, viie ERP-i taotlustes väljatoodud keskkonnategevusi ja keskkonnanäitajaid võrdluses Tallinna samade näitajatega. Töö lõpus antakse soovitusi Tallinna linnale ERP tiitli saavutamiseks. Käesoleva uuringu lisast leiab põhjaliku tabeli, kus on välja toodud viie ERP-i poolt elluviidud keskkonnategevused igas 12 tegevusvaldkonnas eraldi. Käesoleva töö tegemisel on kasutatud ka Tallinna Ülikoolis 2012. a. Marju Prassi poolt kaitstud ja M. Uustali poolt juhendatud bakalaureusetööd „Tallinna puudused ja võimalused Euroopa Rohelise Pealinna tiitli saavutamiseks“ (Prass, 2012).

1. Euroopa Rohelise Pealinna tiitlist

Euroopa Liidu kuues keskkonnaalane tegevusprogramm (1600/2002/EÜ) rõhutab elukvaliteedi parandamise vajadust linnades. Ka valmiv seitsmes tegevusprogramm (COM (2012) 710 *final*) seab üheks eesmärgiks linnade jätkusuutlikkuse suurendamise.

Euroopa Liidus tunnustati linnade üksikuid saavutusi elukeskkonna parandamisel ka enne kui asutati Euroopa Rohelise Pealinna statuut, kuid seni puudus tiitel, mis väärtustanuks linnade panust elukeskkonna parendamisse tervikuna. Sellele tuginedes kirjutasid 15 Euroopa linna (Tallinn, Helsingi, Riia, Vilnius, Berliin, Varssavi, Madrid, Ljubljana, Praha, Viin, Kiel, Kotka, Dartford, Tartu ja Glasgow) ning Eesti Linnade Liidu esindajad 2006. aasta maikuus Tallinnas alla memorandumile (Memorandum ..., 2006). Toonase Tallinna linnapea ja Euroopa Rohelise Pealinna idee algataja Jüri Ratase eestvedamisel koostatud memorandumis tehti Euroopa Komisjonile ettepanek luua Euroopa Rohelise Pealinna tiitel. Lisaks terviku tunnustamisele tunti vajadust kogemuste paremaks vahetamiseks (Euroopa Ühenduste Komisjon, 2006; Memorandum ..., 2006).

Memorandumis nähti tiitliomanikuna linna, mis on teistele eeskujulikuks näiteks oma järjepidevalt hea keskkonnapoliitikaga ning jätkusuutlikkusega. Euroopa Rohelise Pealinna (edaspidi ka ERP) liikumisega sooviti parandada elukeskkonda linnas, tunnustada ja levitada kogemusi ja parimaid praktikaid ning tugevdada keskkonnaalast koostööd erinevate osapoolte vahel linnas. ERP-i moodustamise deklaratsioonis määratleti põhiideeks innustada linnasid tõstma keskkonnakaitse taset ning parandama oma keskkonnaseisundit (Declaration ..., 2008). Lisaks põhiideele toodi välja kolm eesmärki:
1) premeerida linnasid, mis suudavad järjepidevalt saavutada kõrgeid keskkonnaalaseid eesmärke;
2) innustada linnasid seadma ambitsioonikaid eesmärke täiendavaks keskkonnaseisundi parandamiseks ja jätkusuutlikuks arenguks;
3) pakkuda eeskuju inspireerimaks teisi linnasid ning soodustada parima praktika levikut teistesse Euroopa linnadesse.

ERP-i deklaratsiooni kohaselt kannab laureaat Euroopa Rohelise Pealinna tiitlit ühe aasta jooksul. Valimisprotsess toimub praegu igal aastal, mil valitakse välja ülejärgmise aasta tiitliomanik (Declaration ..., 2008; Expert Evaluation Panel, 2012). Arvestama peab, et esitatud taotluste hindamine kestab ligikaudu 8 kuud, seega näiteks taotlus 2018. aasta ERP-ks saamiseks tuleb esitada juba 2015. aasta sügisel ning laureaat kuulutatakse välja 2016. a. juunis.

2. Euroopa Rohelise Pealinna valimisest

Euroopa Rohelise Pealinna tiitlile saavad kandideerida kõik Euroopa Liidu (EL), Euroopa Majanduspiirkonna ning EL kandidaatmaade linnad, kus elab vähemalt 200 000 inimest (Eligibility..., 2012). Kandideerimiseks tuleb esitada taotlus, kus linn peab tegema ülevaate praegusest keskkonnaseisundist ja saavutatud tulemustest viimase 5-10 aasta jooksul, linnakeskkonna parandamiseks võetud meetmetest, tule-

vastest plaanidest ja algatustest, kavandatud aktsioonidest ja üritustest, mille eesmärk on levitada keskkonnaalaseid kogemusi ja parimaid tavasid (Expert Panel, 2010).

ERP taotlusi hinnatakse 12 tegevusvaldkonnas. Taotlusankeedis on ERP tiitli tegevusvaldkonnad alljärgnevad:

1. Piirkonna roll üleilmses kliimamuutuses
2. Kohalik transport
3. Rahvale avatud rohealad, sh keskkonnasäästlik maakasutus
4. Loodus ja bioloogiline mitmekesisus
5. Kohaliku õhu kvaliteet
6. Mürakeskkonna kvaliteet
7. Jäätmeteke ja jäätmemajandus
8. Veetarbimine
9. Reoveekäitlus
10. Ökouuendus[1] ja jätkusuutlik tööhõive
11. Kohaliku omavalitsuse keskkonnajuhtimine
12. Energiatõhusus

Linnade saavutusi taotlusankeedi alusel hindab rahvusvaheliselt tunnustatud ekspertidest koosnev Euroopa Komisjoni keskkonna peadirektoraadi poolt moodustatud paneel, kus on iga valdkonna jaoks määratud üks esindaja. Pärast määratud esindaja töö lõppu hindab valdkonda mõni teine ekspert ning vaatab ühtlasi üle eelmise töö, et hindamisel oleks tagatud ausus ja sõltumatus ning et võimalikud ebakõlad saaksid likvideeritud (Expert Panel, 2010; Expert Evaluation Panel, 2012). Kandidaadid järjestatakse igas valdkonnas paremuse alusel ning lisatakse selgitus. Iga valdkond on võrdse kaaluga, mistõttu eksisteerib kompenseeritavus. Hindamine toimub kahes etapis. Esimesest etapist pääsevad edasi kolm finalisti, kelle vahel teeb lõpliku otsuse žürii, mille liikmed valib Euroopa Komisjoni keskkonna peadirektoraat.

Euroopa Rohelise Pealinna tiitli laureaadi väljavalimisel võidakse lähtuda järgmistest põhimõtetest, ehkki parimaks peetakse kombinatsiooni kõigist kolmest (Expert Panel, 2010):

a) Tiitliga tunnustatakse linna, mille keskkonnanäitajad ja –tulemuslikkus osutuvad kandideerijatest parimateks. Seejuures pole oluline, et see tulemuslikkus on saavutatud vaid omavalitsuse enda tegevuse tõttu. Tegelikkuses ongi edukaimad need linnad, kes on osanud kaasata oma eesmärkide saavutamisse nii riigivalitsuse, ettevõtted kui ka linnakodanikud.
b) Tiitliga tunnustatakse linna, mis on kasutusele võtnud kõige innovaatilisemad ja efektiivsemad meetmed ja on pühendunud jätkama nende elluviimist ka tulevikus. Antud variandi puhul ei vaadata linna hetke keskkonnaseisundit, mistõttu võib valituks osutuda kehvade näitajatega linn.
c) Tiitliga tunnustatakse linna, mis võiks muutuda eeskujuks ja inspireerida teisi linnasid oma elukeskkonda parandama, jagades oma kogemusi ja parimat praktikat kõigi huvitatud linnadega. Seega peaks linnal olema ambitsioonikas kommunikatsioonistrateegia ning hästi läbimõeldud tegevused ja üritused.

Järgnevalt kirjeldatakse ERP-i keskkonnanäitajaid seni tiitli pälvinud viies linnas ja võrdluses Tallinnaga ning olulisemaid keskkonnategevusi iga 12 tegevusvaldkonna puhul eraldi.

[1] Ökouuenduseks ehk ökoinnovatsiooniks nimetatakse ettevõtte või muu asutuse poolt turule toodud või kasutusele võetud uut või oluliselt täiustatud toodet, teenust või tootmisprotsessi, mis toob keskkonnale kasu. Ökoinnovatsioon hõlmab nii tehnoloogilisi uuendusi, protsessiinnovatsiooni kui ka ärialaseid uuendusi.

3. Euroopa Roheliste Pealinnade tegevused valdkondade kaupa

3.1. Piirkonna roll üleilmses kliimamuutuses

Kõiki ERP-e iseloomustab vähemalt ühe kehtiva kliimamuutust käsitleva strateegilise dokumendi olemasolu ja seegi, et kliimamuutus on väga oluline ning läbiv teema kõikides teistes ERP tegevusvaldkondades. Kliima teema on eriti tihedalt läbipõimunud energiatõhususe ja energiasäästu teemadega kommunaalmajanduses ja ehituses, linna- ja liikuvuse planeerimises, energiamajanduses ja transpordis. Näiteks võib tuua Kopenhaageni, kelle kliima tegevuskavas on järgmised tegevussuunad:

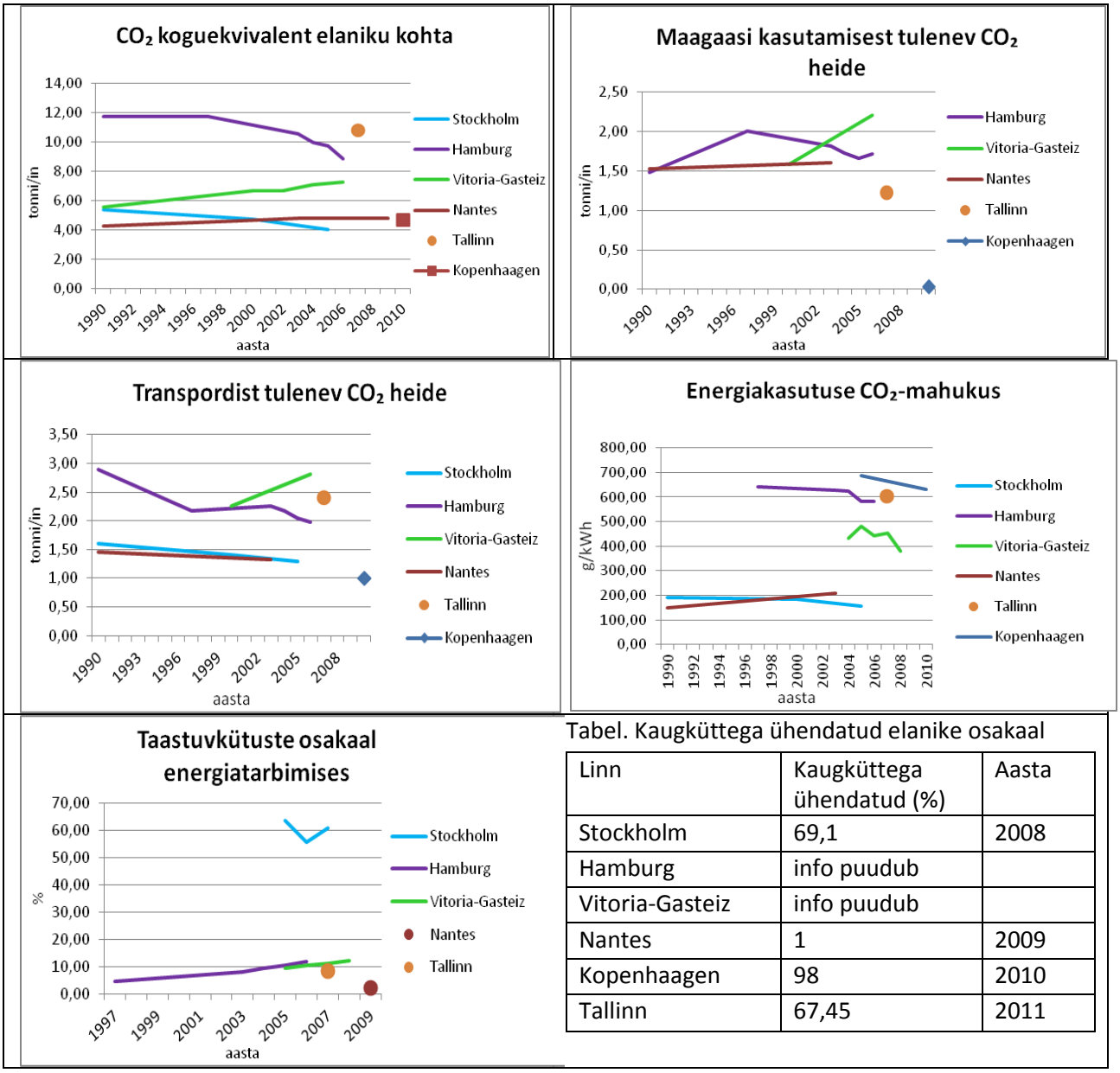
- kliimateadlik energiavarustus (taastuvenergia, biomassi kasutuse suurendamine, koostootmisjaamad),
- rohelisem transport (jalgrattataristu parandamine, ühistranspordi kasutatavuse suurendamine, elektrisõidukite propageerimine),
- energiatõhusamad hooned (rangemate standardite kehtestamine),
- linlaste kliimateadlikkuse tõstmine,
- kliimateadlik linnaarendus,
- kohastumine tuleviku kliimaga (ühistranspordi, jalgratta ja käimise eelisarendamine).

ERP-d näevad just endal väga suurt sisulist ja ka koordineerivat rolli kliimatemaatikaga tegelemises. Nad on mõistnud, et nende suuremaid mõjutusvahendeid on keskkonnahoidlike hangete põhimõtete kasutamine kõikide hangete puhul. Sedaviisi on nad olnud võimelised esile kutsuma märkimisväärseid muutusi nii oma hankepartnerite käitumises kui ka hangitavate keskkonnasõbralikumate toodete turuhinnas ka teistele hankijatele. Need on aga omakorda toonud kaasa positiivseid muutusi linnakodanike meelsuses. Enamikel ERP-del on oma kliimateemaline veebileht, kust nii linlased kui ettevõtted saavad vajalikke nõuandeid kõikides kliimaga seotud küsimustes.

Käesoleva tegevusvaldkonna keskkonnanäitajate puhul iseloomustab viit ERPi Tallinnast märksa madalam (kuni 3 korda) CO_2e kogutoodang inimese kohta ning transpordi CO_2-mahukus inimese kohta (kuni 2 korda) (joonis 1). Samuti on kõigil peale Kopenhaageni energiakasutuse CO_2-mahukus tunduvalt väiksem (kuni 4 korda). Samas on Lääne-Euroopa linnad Tallinnast rohkem sõltuvad maagaasist. Stockholm erineb kõikidest teistest linnadest erakordselt kõrge taastuvatest allikatest kütuste kasutamise poolest (ligikaudu 60%), samas kui ülejäänud linnade näitajad on 10% läheduses.

Eestis suhtutakse kliimamuutusesse riiklikul ja kohalikul tasandil võrdlemisi ükskõikselt ning pigem on jäetud avalikkuses mulje, et Eestil on kliimamuutustest Euroopas kõige rohkem võita. Mõnes piirkonnas ja valdkonnas võib see ka nõnda olla, kuid arvestades kliimamuutusega kaasnevaid ekstreemsete ilmastikunähtuste sagenemist, siis linnades võib see kaasa tuua ootamatuid kahjusid ja kõrgeid kulutusi nii keskkonnakaitse kui sotsiaal- ja majandussfääris. Kliimamuutuse stsenaariumid on vaja modelleerida kogu Suur-Tallinna piirkonnale, kuna sinna on koondunud ligi kolmandik Eesti elanikkonnast. Suur-Tallinn vajab kindlasti ka oma kliimamuutusega kohanemise strateegiat, mis võtab arvesse erinevaid mõjusid, mis kaasnevad näiteks õhutemperatuuri äärmuste, soojussaare efekti süvenemise, suurte lühiajaliste sajuhulkade, aastakeskmise sademete hulga suurenemise, üleujutuste riski ja võõrliikide mõjuga linnahaljastusele. Nii stsenaariumite kui kohanemiskava väljatöötamisel tuleb kindlasti kasuks väliseksperdi kaasamine.

Joonis 1. Euroopa Roheliste Pealinnade ja Tallinna keskkonnanäitajate võrdlus tegevusvaldkonnas „Piirkonna roll üleilmses kliimamuutuses“

Tabel. Kaugküttega ühendatud elanike osakaal

Linn	Kaugküttega ühendatud (%)	Aasta
Stockholm	69,1	2008
Hamburg	info puudub	
Vitoria-Gasteiz	info puudub	
Nantes	1	2009
Kopenhaagen	98	2010
Tallinn	67,45	2011

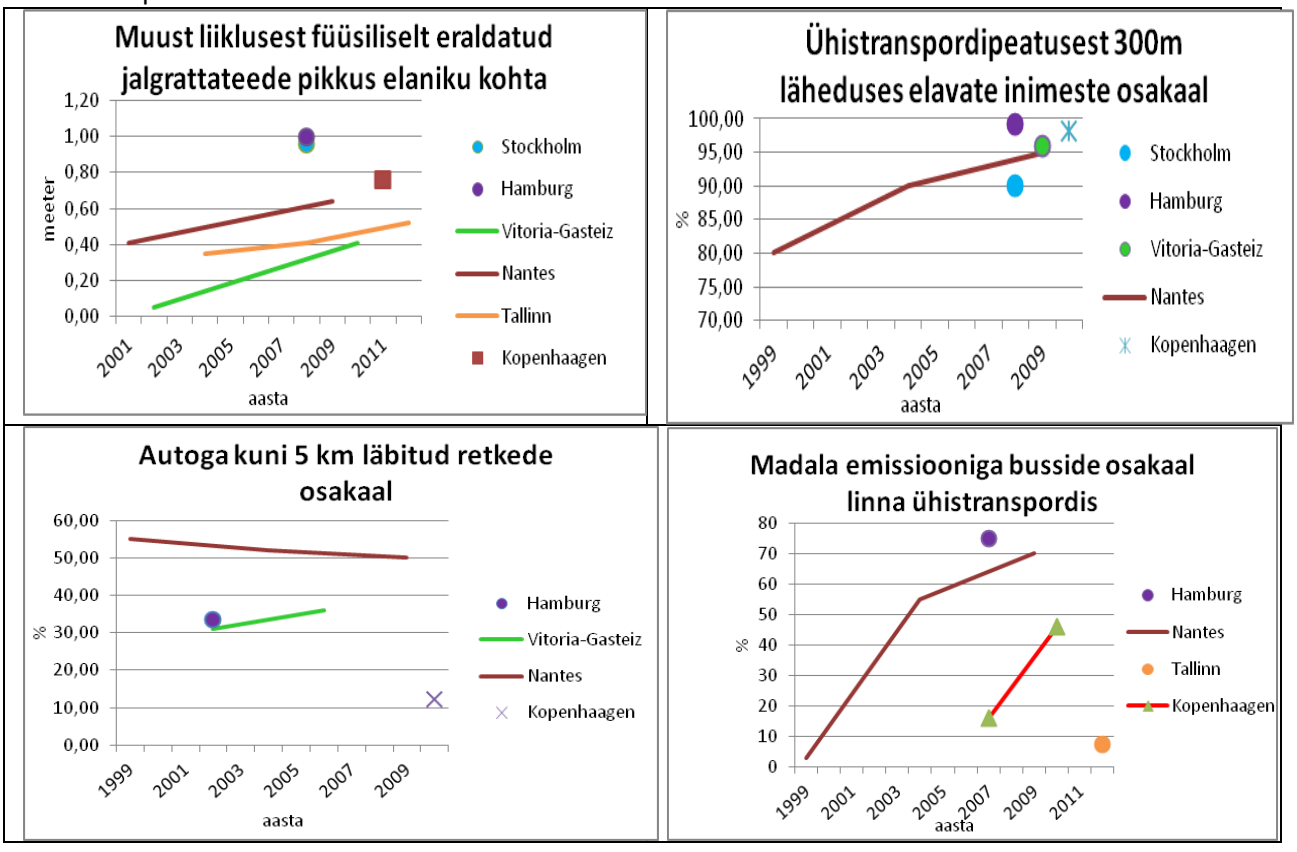
3.2. Kohalik transport

„Kohaliku transpordi“ valdkond on Euroopa Rohelise Pealinna valdkondade seas üks olulisemaid, kuna siin elluviidavad tegevused mõjutavad otseselt lisaks veel 6 valdkonda – kliimamuutuse, keskkonnasäästliku maakasutuse, õhukvaliteedi, mürakeskkonna, keskkonnajuhtimise ja energiatõhususe valdkonda (joonis 2). Seega edusammud „Kohaliku transpordi“ valdkonnas mõjutavad paljusid teisi valdkondi ning on kriitilise tähtsusega Euroopa Rohelise Pealinna tiitli saavutamiseks.

ERP-d pööravad tähelepanu kõikidele linnas toimivatele liikumisviisidele ja –vahenditele jalgsi käimisest ja jalgratastest kuni raskeveokite ja rongideni, kuid seda erineva nurga alt. Rohelised Pealinnad on näinud suurt vaeva kõiki liikuvusviise arvestavate liikuvuskavade ja kaasaegse parkimispoliitika elluviimisel, et erinevate piirangute ja soodustuste süsteemiga vähendada autosõitude vajadust ja osakaalu ning suurendada jalgsi, jalgratta ja ühistranspordiga liikumist. Üheks edu võtmeks on olnud tihe koostöö ning ettevõtjate, vabaühenduste ja teadlike linnaelanike sisuline kaasamine muutuste kavandamisse ja elluviimisse.

Linna keskuste ja eriti kesklinna tänavaruum on ERP-del ümber ehitatud jalakäija- ja jalgratturikeskseks, kusjuures piirkiirus on langetatud 20-40 km/h-ni. Üle linna on paigaldatud turvalised jalgrataste hoiukohad, toetatakse ettevõtete ja koolide liikuvuskorralduskavade elluviimist ning valdav osa ehitatud jalgrattateedest on autoteedest eraldatud füüsiliselt. Ühissõidukite rajad ja prioriteedisüsteemi rakendamine ristmikel on üldlevinud meede. Ühistranspordi arendamisel on põhirõhk liikumise kiiruse ja sujuvuse tagamisel ja mugavuse tõstmisel. Mugavuse all mõistetakse ennekõike seda, et ühistransport liiguks tiheda graafiku alusel kõikides põhisuundades ning et kõik transpordiliigid oleksid omavahel hästi integreeritud ja toetaksid jalgratta- ja ühistranspordi kasutust. Näiteks maakonnas on kehtestatud ühtne piletisüsteem (Nantes), linnalähedaste rongipeatuste juurde on loodud turvalised parklad autodele ja jalgratastele (Hamburg) ning pidevalt soovitakse saada tagasisidet ühistranspordi kasutusmugavuse kohta (Stockholm).

Joonis 2. Euroopa Roheliste Pealinnade ja Tallinna keskkonnanäitajate võrdlus tegevusvaldkonnas „Kohalik transport“

Monofunktsionaalset linnaruumi püütakse muuta segakasutusega alaks, et vähendada liikumisvajadust autoga. Uusarendusalade asukohavalikul on oluliseks kriteeriumiks lähedus ühistranspordile ja nii soodustatakse uute kontoripindade loomist rongipeatuste lähiümbruses. Kesklinna piirkonnas on sageli kehtestatud madala heitme tsoonid ehk keskkonnatsoonid (nt Kopenhaagen), kuhu sissesõit on tasuline kõikidele või osadele sõidukitele või kuhu sissesõit madalate keskkonnanäitajatega raskeveokitele on keelatud.

Jalgrattateid on ERP-des enamasti üle 0,6 meetri elaniku kohta, samas ei näita see objektiivselt jalgrattakasutuse määra. 85-95% ERP-de elanikke elavad ühistranspordiliinide läheduses. Madala heitmetasemega busside osakaal moodustab vähemalt 40%.

Tallinna linnal on „Kohaliku transpordi“ valdkonnas märkimisväärselt suur kasutamata potentsiaal, kuigi üksikuid liikuvuse ja säästva transpordi alaseid tegevusi on ellu viidud (näiteks Euroopa linnades laialt levinud ühistranspordirajad ja prioriteedisüsteem). Mitmed linnaliikuvuse valdkonnas suurt mõju tagavad meetmed ei ole elluviimiseks aja- ega rahakulukad, vaid vajavad ennekõike hästi läbimõeldud plaani selleks, et elluviidavad tegevused toimiksid ja parandaksid tallinlaste elukvaliteeti võimalikult hästi.

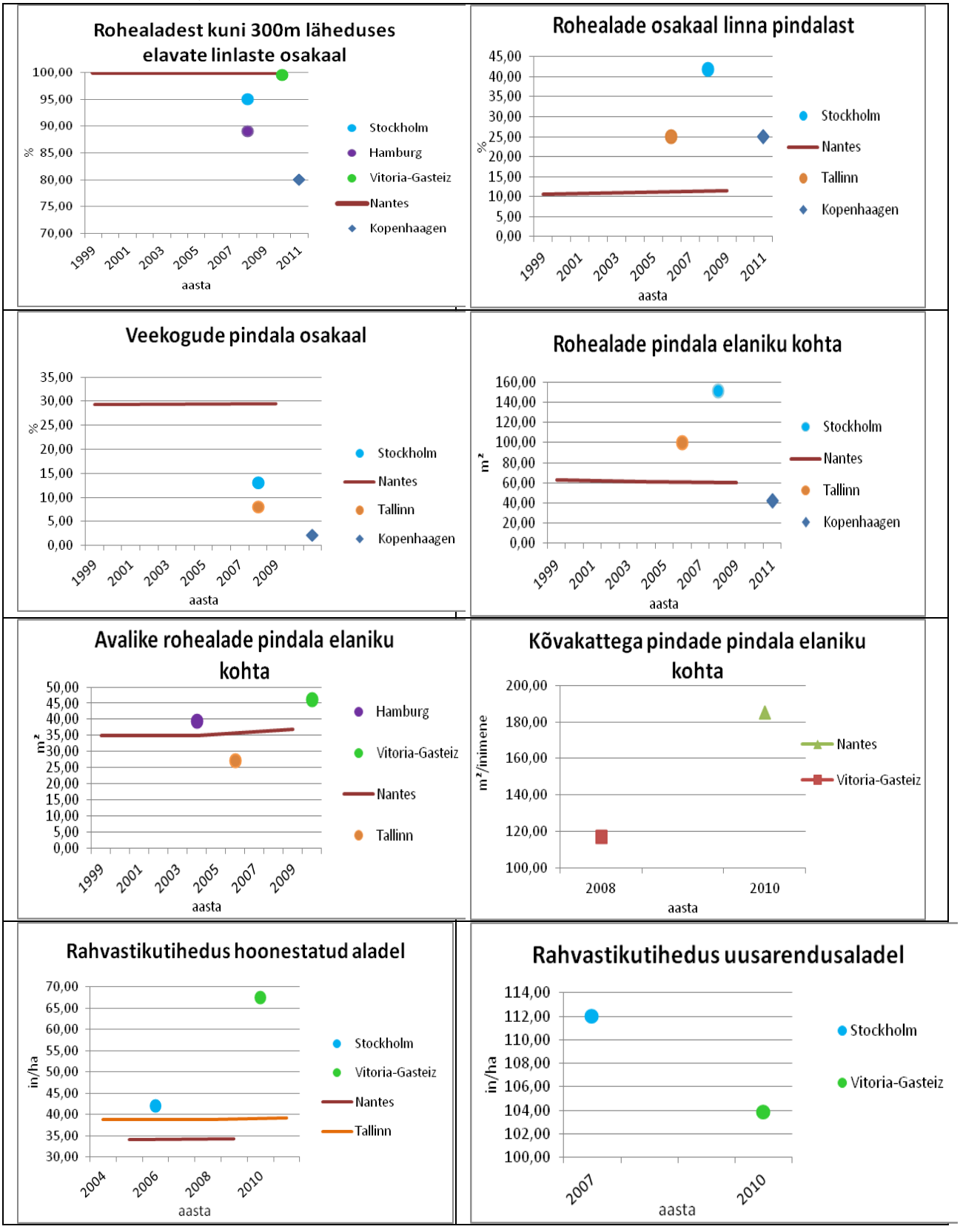
3.3. Rahvale avatud rohealad, sh keskkonnasäästlik maakasutus

Euroopa Rohelised Pealinnad on mõistnud, et lisaks transpordipoliitika kaasajastamisele on vaja ka senist maakasutuspoliitikat ja linnaplaneerimist oluliselt muuta (joonis 3). Üheks põhjuseks on vastata linnaelanike üha suurematele (kuid samas õigustatud) nõudmistele elukvaliteedi osas linnas. Ühtlasi nähakse vajadust ohjata valglinnastumist ja vähendada linnaelanike soovi põgeneda müra ja õhusaaste eest ning otsida rohelust ja loodust linnapiiri taga. Paljud Euroopa linnad on viimase 10-20 aasta jooksul saanud tunda kliimamuutusega kaasnevaid negatiivseid mõjusid (ekstreemsed ilmastikunähtused, uued kahjurid jpm), mis on toonud endaga kaasa nii sotsiaalseid, majanduslikke kui keskkonnakaitselisi probleeme. Samaaegselt toimub kõikides Euroopa riikides üleminek keskkonda saastavatelt praktikatelt jätkusuutlikele. Ühe lahendusena kõikidele nendele komplekssetele probleemidele nähakse linnaplaneerimise ja linnaehituslike põhimõtete reformimist, mis väljendub mitmesugustes tegevustes.

Linnade tihendamine on üldlevinud meede. See hõlmab nii väikeste „aukude“ täitmist kui ka uute arendusalade rajamist, kusjuures eelistatud asupaigaks on jäätmaad. Pikalt funktsioonita seisvatele jäätmaadele leitakse ajutine kasutusviis, aga kui piirkonnas on rohealade defitsiit (st rohealade kättesaadavus on halb), siis luuakse polüfunktsionaalsed rohealad just jäätmaadele. Ligipääs rohealadele ja rohevõrgustiku sidusus nii inimestele kui elustikule on kõikides ERP-des oluline teema. Rohealasid renoveeritakse põhjalikult selleks, et need pakuksid rekreatiivseid kasutusvõimalusi paljudele erinevatele linnaelanikele ja meelitaksid rohealadele üha rohkem inimesi. Rohealadele ehitamist püütakse vältida, sest olemasolevate rohealade säilitamine on sageli odavam lahendus kui uute juurdeloomine. Vähemalt 80% ERP-de elanikest elavad lähimast rohealast vähemalt 300 m kaugusel. Ennekõike haldusjaotusest tulenevatel põhjustel moodustavad rohealad ERP-de pindalast 10-40%. Rohealade suurus elaniku kohta varieerub 40 m^2 (Kopenhaagen) ja 150 m^2 (Stockholm) vahel.

Monofunktsionaalseid tööstus- ja elamualasid muudetakse segakasutusega aladeks, et mitmekesistada linnaruumi ning vähendada linlaste transpordivajadust. Mitmetes ERP-des on käsil uuenduslike uusasumite ehk nn tulevikulinnade ehitamine, kus kasutatakse ainult jätkusuutlikkuse ja keskkonnahoidlikke põhimõtteid.

Joonis 3. Euroopa Roheliste Pealinnade ja Tallinna keskkonnanäitajate võrdlus tegevusvaldkonnas „Rahvale avatud rohealad, sh keskkonnasäästlik maakasutus“

Tallinn ei suuda efektiivselt suunata maakasutust ega seeläbi korraldada transpordivajadust keskkonnasäästlikkuse suunas, kuna munitsipaalmaad hõlmavad linna territooriumist väikese osa. Seepärast tuleks linnal uute asumitähtsusega rohealade ja taskuparkide loomiseks saada kokkulepe eraomanikega ja arvestada maa välja ostmise kuludega. Positiivse külje pealt saab esile tuua Tallinna parkide suhteliselt kõrge elurikkuse, mistõttu paljude parkide puhul ei peaks Tallinn panustama parkide loodusrikkuse taastamisse, nagu teevad seda paljud Euroopa linnad. Tallinnas peaks pigem tegelema linlaste meelitamisega rohealadele ja eri kasutusviiside soodustamisega. Et sellega ei kaasneks elurikkuse vaesumine, tuleb kahtlemata koostada kaitse- ja külastuskorralduskavad.

3.4. Loodus ja bioloogiline mitmekesisus

Euroopa Rohelise Pealinna tiitli laureaatidel on linnade elusloodus suurel määral inventeeritud ja kogu info on kantud andmebaasidesse (nt Stockholm). Samuti on valitud välja liigid ja liigirühmad, kelle seiret viiakse läbi regulaarselt ning saadud andmete põhjal hinnatakse nii linnalooduse seisundi kui ka elukvaliteedi muutusi (nt Kopenhaagen). Stockholmis on lisaks ära kaardistatud kõik linnas esinevad biotoobid. See on osutunud väga tähtsaks töövahendiks rohevõrgustiku ja teiste funktsioonidega alade kavandamisel ning võimalike konfliktikohtade määratlemisel. Samuti aitab see kaasa rohe- ja sinivõrgustiku ökoloogilisele sidususele ning aitab vältida piiratud territooriumiga liikide populatsioonide (nt kahepaiksed) isoleerumist.

Enamik kaitset väärivaid alasid on ERP-des võetud riikliku või kohaliku kaitse alla. Kaitstavatel aladel on kehtestatud kaitsekorralduskavad ning teistele säilitamist väärivatele rohe- ja haljasaladele on kehtestatud hoolduskavad. Linnahaljastuse hooldamiseks on väljatöötatud hooldusjuhised, mis võtavad arvesse ka erinevate haljastuselementide looduskaitselisi väärtusi. Linna rohealad on kasutusviisi alusel tsoneeritud, et tagada üheaegselt mõneti vastandlike looduskaitse ja rekreatiivsete eesmärkide täitmine (kaitsealuste liikide kaitse *vs* inimeste ulatuslik suunamine rohealadele).

Linnade jaoks väärtuslikumate liikide ja elupaikade kaitseks viiakse ellu mitmesuguseid looduskaitselisi töid. Näiteks kasutatakse mitmes linnas (nt Stockholm, Kopenhaagen) kaitsealuste niidukoosluste hooldamises kariloomade abi. Linnadesse on ehitatud kudemisveekogusid kahepaiksetele ja ujuvparvesid tiirudele ning korraldatud nahkhiirte varjekastide paigaldamise aktsioone (nt Vitoria-Gasteiz). Selleks, et tavalised liigid ja nende elupaigad arendustegevuse käigus jäädavalt ei häviks, on näiteks Stockholmis välja töötatud kompenseerimismeetmete süsteem, mille alusel tuleb hävinud loodusliku ala asemel luua uus samaväärne, parandada alles jäänud tüki kvaliteeti või koostada piirkonna elurikkuse kava.

Kõikides ERP-des tegeletakse linnaelanike loodusteadlikkuse tõstmisega. Rajatud on loodushariduskeskusi ja loodusõpperadu, kus käiakse lasteaedade ja koolidega õuesõppe tunde pidamas, kuid mis on samamoodi mõeldud ka täiskasvanute koolitamiseks.

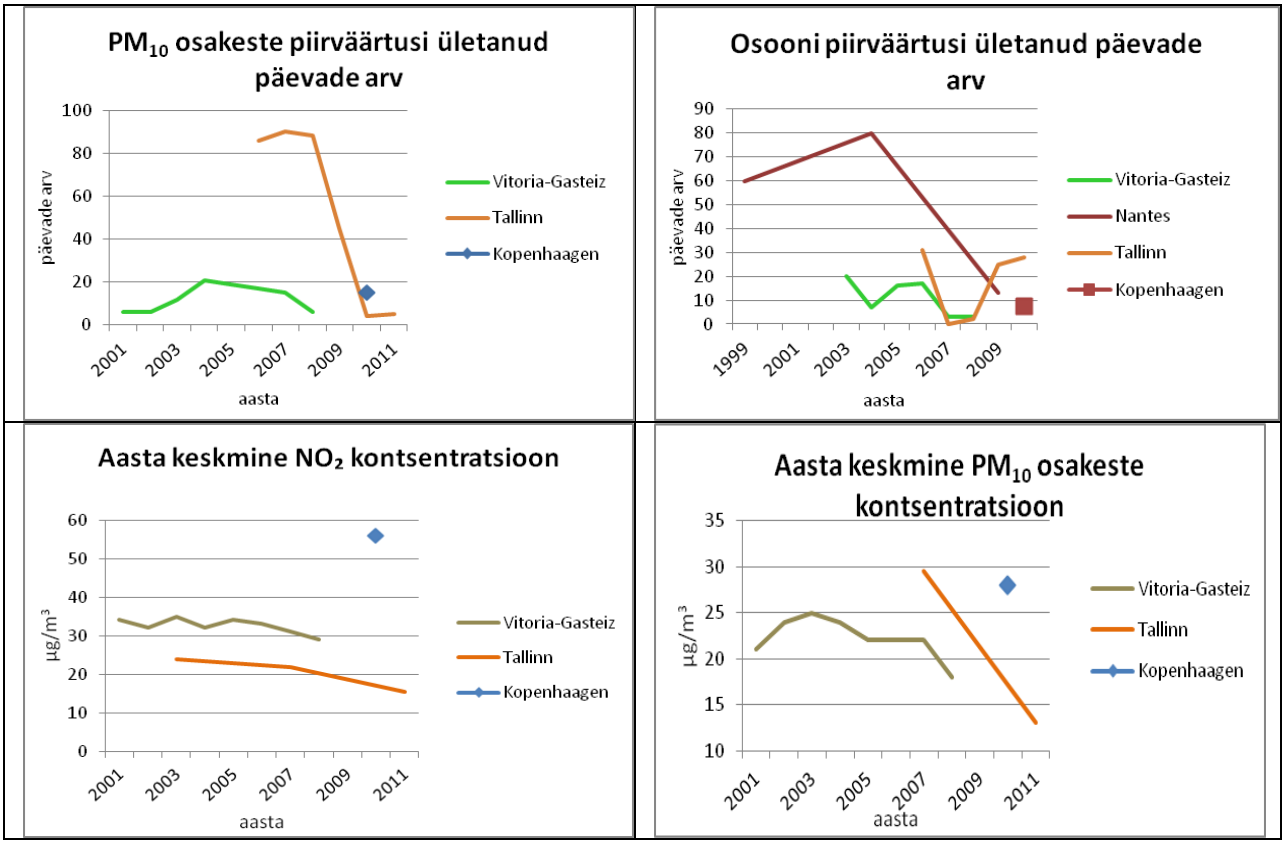
„Loodus ja bioloogiline mitmekesisus“ on kindlasti Tallinna tugevaim valdkond Euroopa Rohelise Pealinna konkursil. Mitte ainult Tallinna kaitsealad, vaid ka paljud teised looduslikud ja poollooduslikud alad (sh jäätmaad) pakuvad elupaika sadadele taime- ja loomaliikidele, kellest paljud on riikliku ja üleeuroopalise kaitse all. Puudu on vaid tervet linna hõlmav kaitsealuste liikide ja Natura-elupaigatüüpide inventuur, mis annaks levikust, arvukusest ja seisundist selgema ülevaate.

Olulisemaid tegevusi selles valdkonnas on kaks. Esiteks on Tallinnal kahtlemata vaja ülevaadet linnalistest biotoopidest ja vastavat andmebaasi koos kaardirakendusega, mis annaks esmalt ülevaate biotoopide levikust, pindalast ja suurusest Tallinnas. Nende näitajate kohta praegu usaldusväärsed andmed puuduvad. Kaardiandmed oleksid lähtealuseks linnaplaneerimisel, kuid ka paljude liigirühmade uurimisel ja kaitsel, ökoloogiliste koridoride planeerimisel ja liigispetsiifiliste kompenseerimismeetmete väljatöötamisel. Kuniks Tallinna linnalised biotoobid on kaardistamata, pole ka üheselt selge, kui suure osa Tallinnast hõlmavad näiteks rohe- ja haljasalad või kuhu oleks vajalik/võimalik neid juurde luua (mõlemad olulised ERP keskkonnanäitajaid). Teiseks väljakutseks on linnapildis tavaliste, kuid hääbuvate liikide kadumise pidurdamine läbi efektiivsemate kompenseerimismeetmete kasutamise planeerimis- ja ehitusprotsessides. Tallinnas peaks selle ettevõtmise edu olema kõrge, kui meetmete väljatöötamise ja rakendamisega varakult tegelema hakata.

3.5. Kohaliku õhu kvaliteet

„Kohaliku õhu kvaliteedi“ valdkonnas esile toodud tegevused kattuvad suures osas teistes valdkondades (vt ptk 3.1., 3.2., 3.6., 3.11. ja 3.12.) välja toodud tegevustega, kuna õhusaaste pärineb linnades valdavalt transpordist. Väljapakutud meetmed käsitlevad samuti ennekõike just transpordi ja liikuvuse teemasid.

Joonis 4. Euroopa Roheliste Pealinnade ja Tallinna keskkonnanäitajate võrdlus tegevusvaldkonnas „Kohaliku õhu kvaliteet“

Kõikidel Rohelistel Pealinnadel on kehtestatud välisõhu kaitse tegevuskava. Peatükkides 3.1. ja 3.2. kirjeldatud meetodite abil soovitakse inimesi võõrutada isiklikest autodest ja suunata käima, jalgratta või ühistranspordiga liikuma. Välisõhu kvaliteeti on Stockholmi ja Kopenhaageni linnavalitsused püüdnud mõjutada roheliste riigihangete kaudu, nõudes pakkujatelt keskkonnasõbralike sõidukite ja/või kütuste kasutamist täies mahus või osaliselt. Samuti püüavad linnad ise hea liikuvuskorraldusega eeskuju näidata. Informatsioon välisõhu hetkeolukorra kohta on üleval linnade veebilehel. Sealt saab ka juhiseid, kuidas igaüks saab õhukvaliteedi parandamisele kaasa aidata.

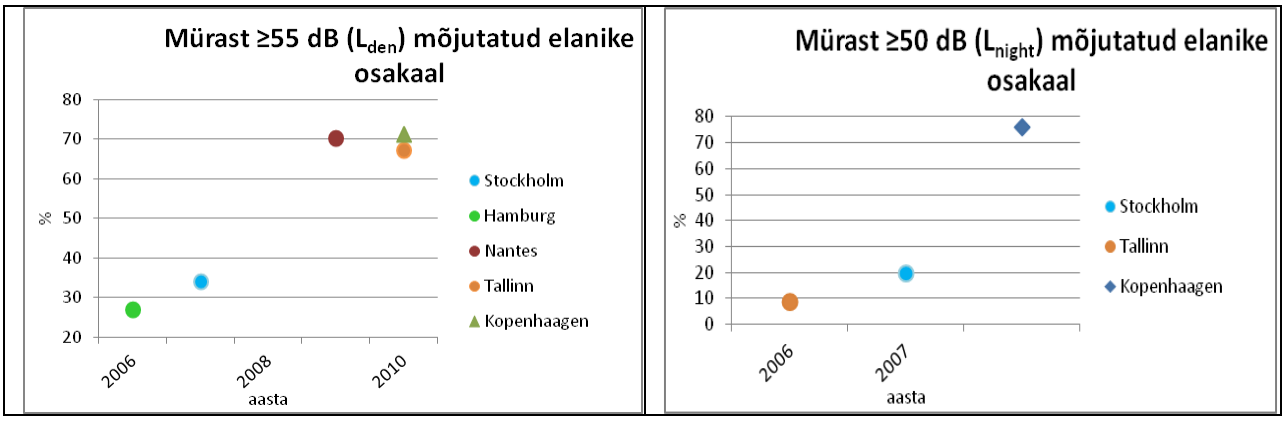
Kuna osa linnu ei ole kõiki andmeid õhusaaste piirmäärade ületamise ja aasta keskmise kontsentratsiooni kohta teatanud, ei ole võimalik neid näitajaid võrrelda. Üldiselt kõiguvad need näitajad väga suures ulatuses ning ei sõltu niivõrd keskkonnakaitse tulemuslikkusest, vaid hoopis näiteks talvede lumerohkusest (joonis 4).

Tallinn on oma asendi tõttu tuulisel mereranniku soodsas olukorras, mistõttu kõige enam esineb suuri õhukvaliteedi piirmäärade ületamisi vaid inversiooni korral ning lumeta talve järgsel kevadel. Tallinna väljakutseks on säästva liikuvuskorralduse printsiipe kasutades vähendada elanike vajadust kasutada liikumiseks erasõidukeid, pakkudes selleks ohutut ja tihedat jalgrattateede võrgustikku ning mugavat, regulaarset ja kiiret ühistransporti.

3.6. Mürakeskkonna kvaliteet

Kõik liiklust vähendavad meetmed (vt ptk 3.2. ja 3.5.) mõjutavad otseselt ka müratasetet. Rohelistes Pealinnades kaardistatakse vaikseid ja mürarikkaid alasid (nt Vitoria-Gasteiz) ning parandatakse lasteasutuste mürakaitset. Osad linnad katsetavad suure liikluskoormusega tänavatel müra vähendavaid teekattematerjale ning liigse müraga piirkondadesse on paigaldatud müratõkked. Töötatakse välja juhiseid, kuidas vähendada müra planeeritavates hoonetes ning seiratakse elluviidud meetmete tõhusust. Kolmes linnas on kasutusel ka omavalitsuste toetusskeemid, millega toetatakse ettevõtteid rangemate müranõuetega vastavusse viimisel või vahetatakse tiheda liiklusega tänavate äärsete elamute aknad mürakindlamate vastu. Viimast meedet on laialdaselt kasutanud ka Hamburgi lennujaam, kes viib sellega ellu oma vabatahtlikku müravähendusprogrammi. Vitoria-Gasteiz seirab lisaks ka elektromagnetilist ja kiirgustaset linnas.

Joonis 5. Euroopa Roheliste Pealinnade ja Tallinna keskkonnanäitajate võrdlus tegevusvaldkonnas „Mürakeskkonna kvaliteet“

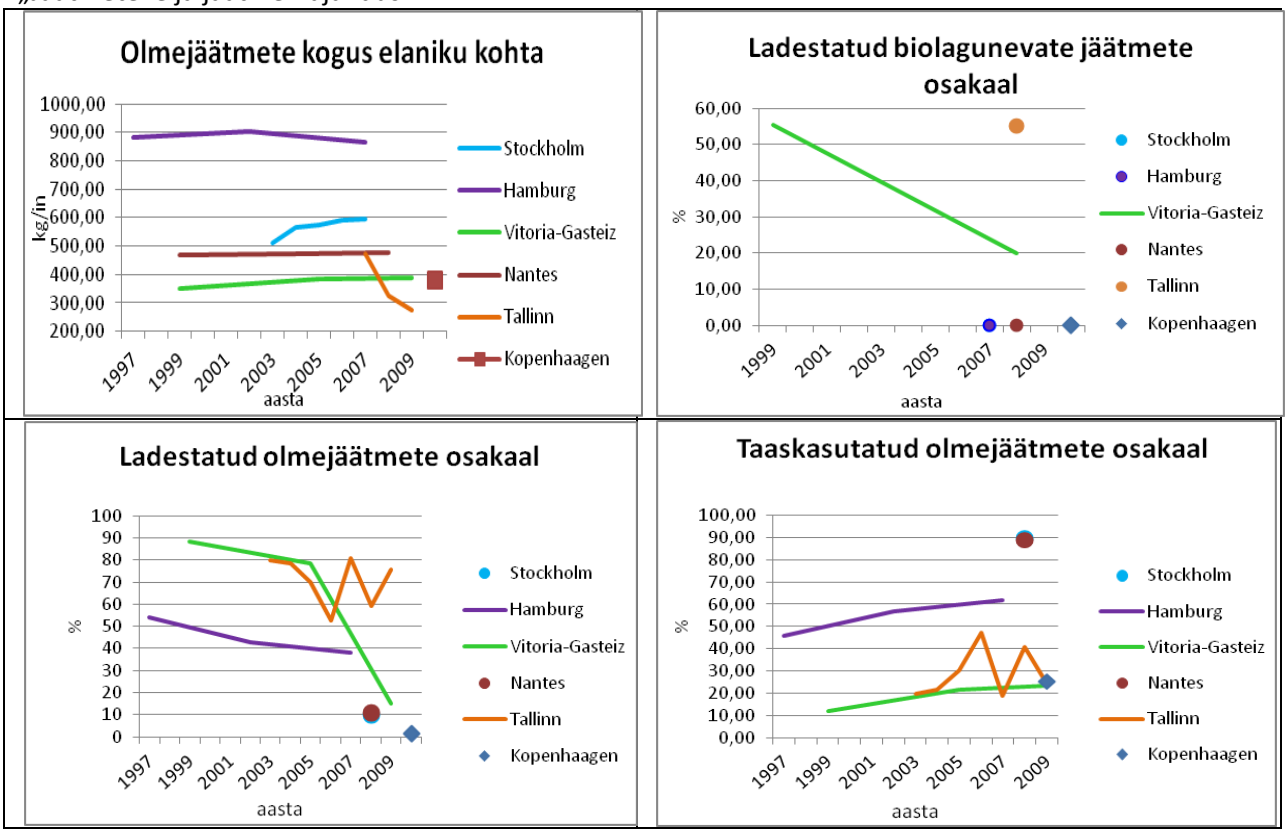
Mürast (üle 55 dB) mõjutatud elanike osakaalu poolest jagunevad linnad kahte rühma, kus kas enamikku linlasi liigne müra ei mõjuta (Stockholm, Hamburg) või kus ligi 70% elanikest on mürast mõjutatud (Nantes, Kopenhaagen) (joonis 5).

Autotranspordile mugavate alternatiivide pakkumisega saab Tallinn vähendada üldist mürafooni linnas, kuid kindlasti on vaja ellu viia ka kohaspetsiifilisi meetmeid müranorme ületavates paikades, mis paljastuvad mürakaardil. Alustada tulekski neist kriitilistest paikadest, kus erinevad meetmed aitavad kõige enam vähendada liigsele müratasemele eksponeeritud elanike hulka.

3.7. Jäätmeteke ja jäätmemajandus

Jäätmekäitlus on eri riikides töötatud välja erinevalt ja seepärast on ka jäätmevaldkonnas elluviidavate meetmete osas viie ERP-i vahel kõige enam erinevusi. Ühised jooned on arvukate eri sihtrühmadele suunatud prügisorteerimist ja jäätmete vähendamist tutvustavate kampaaniate tegemine ning suhtumine biojäätmetesse. Biojäätmeid ei ladestata ning linnad innustavad elanikke biolagunevaid ja sh haljastujäätmeid pigem ise komposteerima (Hamburg, Vitoria-Gasteiz, Nantes) (joonis 6). Seevastu ettevõtetelt kogutud toidu- jm biolagunevad jäätmed töödeldakse üha enam biogaasiks, väetiseks või loomasöödaks. Jäätmeid põletatakse kõikides ERP-des.

Joonis 6. Euroopa Roheliste Pealinnade ja Tallinna keskkonnanäitajate võrdlus tegevusvaldkonnas „Jäätmeteke ja jäätmemajandus“

Linnades on jäätmejaamad, kuhu saab viia nii sorteeritud jäätmeid kui ka uuskasutuseks sobivaid esemeid. Linnad pakuvad erinevaid tasuta konteinerite, äraveo ja vastuvõtu skeeme, millega kogutakse kas suuregabariidilisi jäätmeid, uuskasutuseks kõlbavaid esemeid, klaasi, paberit, raamatuid, metalli, elektroonikat jms.

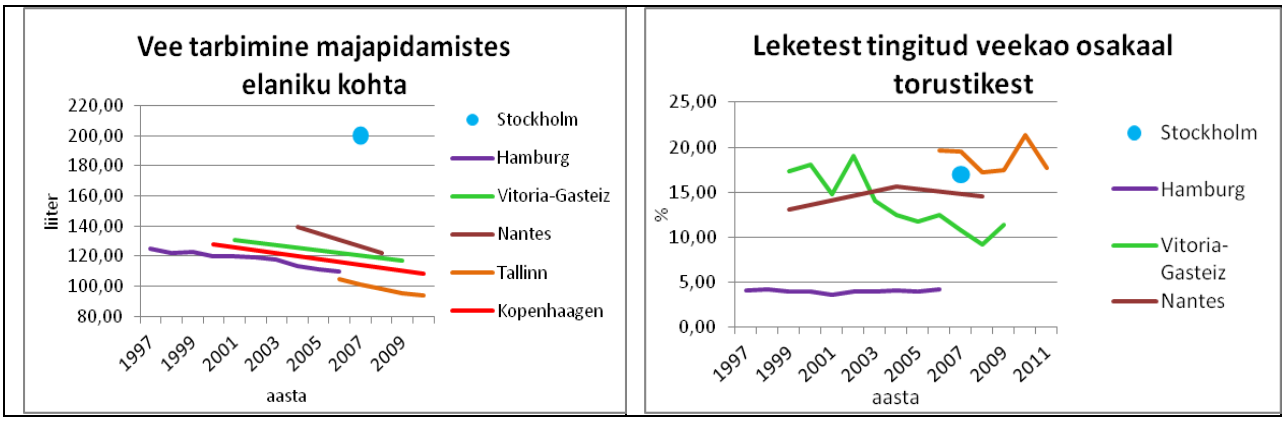
Elaniku kohta tekkiv jäätmekogus on ERP-del vahemikus 350-900 kg, samas kui Tallinnal on ennekõike majandussurutise tõttu langenud see näitaja napilt alla 300 kg/elaniku kohta. Ladestamisele kuuluvate jäätmete osakaal on ERP-des enamasti väga madal ning biojäätmeid enamikes linnades ei ladestatudki. Tallinna vastavad näitajad on mõlemal juhul märkimisväärselt kõrgemad, mistõttu tuleb keskenduda efektiivsemale jäätmete liigiti sorteerimisele ja elanike käitumise muutmisele.

3.8. Veetarbimine

Veelekete avastamiseks kasutatakse Euroopa Rohelistes Pealinnades lekkedetektoreid, kauglugemissüsteemi ja muid vastavaid seadmeid. Pidevalt toimub linnades veetaristu parandamine, st vanade ja lekkeohtlike torude väljavahetamine, voolukiiruse suurendamine. Tariifisüsteem on linnades erinev ning üleminek individuaalsetele veemõõdikutele on neis linnades alles toimumas. Vitoria-Gasteizis rakendatakse astmelist veehinda (esimene m^3 on odavam kui järgmine) ning Hamburgis koosneb veearve baastasust ja tarbimise kulust. Veesäästukampaaniaid on korraldatud kõikjal peale Stockholmi. Näiteks saadetakse koos veearvega ka veesäästu-juhendid ja statistilised andmed tarbija veetarbe kohta, mida saab võrrelda linna keskmise tarbija näitajaga. Lisaks korraldatakse põhjaveekaitse kampaaniaid ning külaskäike veepuhastusjaamadesse. Samuti püüavad linnavalitsused enda allasutuste veetarvet oluliselt piirata.

Kõik ERP-d peale Stockholmi on teinud suuri jõupingutusi, et vähendada elanike ja ettevõtete veetarbimist (joonis 7). Praeguseks on kõik need linnad saavutanud tarbimistaseme veidi üle 100 l/in päevas. Tallinn on hetkel liidripositsioonil näitajaga keskmiselt 94 l/in. Lekete tõttu tekkinud veekadu torustikest on linnades väga erinev ning puudub ka selge suundumus, et lekete arv väheneks. Tallinnas tuleb panustada just leketega tekkiva veekao vähendamisse, kuna selle näitaja poolest pole linn heal positsioonil.

Joonis 7. Euroopa Roheliste Pealinnade ja Tallinna keskkonnanäitajate võrdlus tegevusvaldkonnas „Veetarbimine“

3.9. Reoveekäitlus

Linnad on pööranud suurt tähelepanu reoveekäitluse kõrvalproduktide võimalikult efektiivsele ärakasutamisele. ERP-des kasutatakse tekkivat biogaasi ja jääkmuda erineval viisil. Laialt on levinud biogaasist soojuse ja/või elektrienergia tootmine, näiteks Stockholmis kasutatakse biogaasi ka transpordikütusena linna ühissõidukites. Biojäätmete tekke vältimiseks põletatakse jääkmuda koostootmisjaamades (Hamburg) või kasutatakse põllumajanduses väetisena (Nantes). Reovee jääksoojust kasutatakse Stockholmis soojusallikana ning ka Nantes'is uuritakse selle potentsiaali.

Sademevee probleem esineb kõikides Euroopa Rohelistes Pealinnades, kuid elluviidud või planeeritud lahendused on erinevad. Mõni linn (nt Vitoria-Gasteiz) on asunud lahkvoolset kanalisatsiooni ehitama, samas kui teine (Stockholm) on suutnud mõned probleemsed kohad likvideerida sademevee kogumismahutitega. Stockholmis on kehtestatud sademeveemaks, mida teiste seas maksab ka maanteeamet. Jätkusuutlike sademeveesüsteemide (*SuDS*) rajamine on levinud praktika uute keskkonnahoidlike arendusalade puhul. Kopenhaagen on asunud *SuDS*i elemente rajama ka olemasolevasse linnaruumi. Stockholm on võtnud eesmärgiks toksiliste ainete ja uut-tüüpi kemikaalide vähendamise reovees. Linnas viiakse läbi uuringuid nende ainete päritolu ja kõrvaldamisviiside kohta, samuti korraldatakse kampaaniaid elanikele teemal, kuidas hoiduda teatud soovimatute keemiliste ühendite kasutamist igapäevaelus ning vältida nende ainete sattumist reovette ja edasi loodusesse.

Paljassaare reoveepuhastusjaam on saavutanud küllaltki kõrge reovee puhastusvõimekuse, mis on parandanud märgatavalt ka Tallinna lahe keskkonnaseisundit. Samas tekib jääkproduktidena biogaas ja muda, millele pole suudetud täit rakendust leida. Erinevalt Tartu linnast ei ole Tallinnas uuritud reoveepuhastusjaamas tekkiva biogaasi rentaablust kasutades seda transpordikütusena ühistranspordis. Samuti ei kasutata biogaasi ega reovee jääksoojuse potentsiaali ära keskkonnasäästlikuma soojusenergia tootmises. Ent nendes valdkondades saaks linn palju ära teha.

Tallinnal pole seni valminud ühtegi jätkusuutliku sademeveesüsteemi osa. Samuti on vähe koostööd tehtud siinsete teadlaste, ettevõtete ning välisekspertidega, et selgitada välja Tallinna oludele kõige enam sobivad sademeveesüsteemi osade lahendused. Kuna sademevee probleemidega piirkondi on Tallinnas mitmeid, siis probleemid vajavad peagi lahendamist.

3.10. Ökouuendus ja jätkusuutlik tööhõive

Kõik ERP-d peale Vitoria-Gasteizi on ökoinnovatsiooni teemaga tegelenud põhjalikult juba aastaid. Kuna linnad on mõistnud, et nad ei suuda üksinda ainult enda tegevust ja käitumist muutes saavutada neid enda seatud ambitsioonikaid eesmärke, siis on näiteks Kopenhaagen, Stockholm jt Rohelised Pealinnad kutsunud mitmesuguseid sidusgruppe endale appi. Linnad on sõlminud ettevõtete, teadusasutuste, naaberomavalitsuste ja riigiasutustega mitmesuguseid koostööleppeid, ellu rakendanud koostööprogramme ja arendanud koostöövõrgustikke. Näiteks Kopenhaagen on seadnud eesmärgiks saavutada CO_2-neutraalsus, mille tarbeks on linn käima lükanud ligi 1000 liikmest koosneva „Roheliste ettevõtete" võrgustiku. Kopenhaagen tegeleb aktiivselt rahvusvaheliste keskkonnaalaste suurürituste ja ettevõtmiste meelitamisega linna.

Hamburg nõustab „Ökopartnerluse" programmi raames umbes 1500 ettevõtet, kuidas suurendada ettevõtetes ressursisäästlikkust. Samuti korraldab linn väikeettevõtetele keskkonnajuhtimise alaseid kursusi.

Stockholm on sõlminud „Kliimapakti“ naaberomavalitsuste ja suuremate ettevõtetega ning Nantes on sõlminud 212 tööandjaga liikuvuskava lepped, et vähendada 64 000 inimese eraautode kasutust. Ökoinnovaatilisi lahendusi testitakse ja kasutatakse pea kõikide ERP-de näidisasumite ja nn tulevikulinnade planeerimisel ja ehitamisel. Seal kasutatakse linnaplaneerimises ja hoonete ehitamisel ainult jätkusuutlikkuse ja keskkonnahoidlikke põhimõtteid: ressursi- ja energiasäästlikkus, jätkusuutlikud sademeveesüsteemid, minimaalne transpordivajadus jne.

Tallinnas võib ökoinnovatsiooni valdkonnas välja tuua vaid üksikuid näiteid, sest selle valdkonna arendamisse pole Tallinn seni sihipäraselt ega piisaval määral panustanud. Üheks ökoinnovatsiooni näiteks võib tinglikult pidada mobiiltelefoni abil parkimise eest tasumist, mis on Tallinna avalikes ja eraparklates kasutusel juba 2000. aastast. Tasuta traadita internet levib kõikjal Tallinna avalikes kohtades, sh parkides, mis võimaldab pargipingil istudes internetti kasutada. Positiivse näitena võib tuua ka audiogiidi kasutamise Tallinna Botaanikaaias. Samas annaks *wifi* ja nutitelefonide *app*-de kooskasutamine palju uusi võimalusi, kuidas linnaelanike teavitamist, aga ka vee-, elektri- ja küttetarbimist tõhusamaks ja säästlikumaks muuta. Hiljutisematest näidetest võib esile tuua Eesti Meremuuseumi lennusadama küttesüsteemi, mis töötab soojuspumba abiga ning mille soojus võetakse mereveest, kuid linnal puudus panus selle projekti elluviimisel.

3.11. Kohaliku omavalitsuse keskkonnajuhtimine

Linnavalitsustes ja allasutustes on sõltuvalt linna suurusest tööl sadu kuni tuhandeid inimesi. Niisiis ainuüksi oma töötajaskonnale suunatud keskkonnaprogrammid, liikuvuskorralduskava rakendamine ning nn rohelise kontori põhimõtete rakendamine aitaksid parandada keskkonnanäitajaid linnas. Euroopa Roheliste Pealinnade linnavalitsustes ja allasutustes on rakendatud mitmesuguseid nn rohelise kontori põhimõtteid, kuigi ISO14001 või EMAS sertifikaat on olemas vaid vähestel ERP-de üksustel. Kõige lähemal linnavalitsuse täielikule sertifitseerimisele on Kopenhaagen, kus sertifitseerimine on poole peal veel ainult haridusvaldkonnas sealsete allüksuste (koolid jm) rohkuse tõttu. Peaaegu kõikides Rohelistes Pealinnades jälgitakse enda tegevuse keskkonnatulemuslikkust ja igal aastal teavitatakse avalikkust keskkonnaauditi tulemustest.

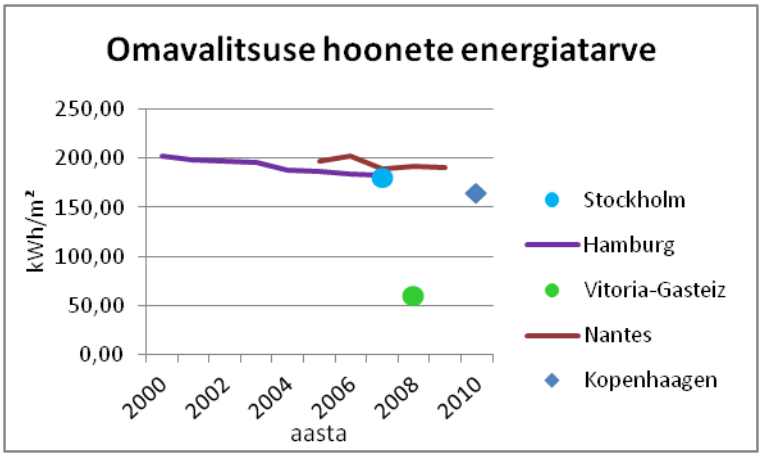
ERP-d on mõistnud, et keskkonnahoidlikud hanked on üks tähtsamatest hoobadest, millega suunata linnas keskkonnasäästlikkuse kasvu. Kõikidel ERP-del on kas juba rakendatud või väljatöötamisel keskkonnahoidlike hangete süsteem koos põhjalike tegevusjuhistega. Hanketingimustes nõutakse näiteks teatud keskkonna- või energiamärgise olemasolu või et töid viiakse läbi keskkonnahoidlike vahenditega (näiteks prügiveoteenus biogaasil või taksoteenus elektrit tarbivate sõidukitega).

Tallinnal täna puudub ühtne keskkonnajuhtimise poliitika. Näiteks rohelise kontori põhimõtteid, mida võib pidada keskkonnajuhtimissüsteemi üheks komponendiks, on Tallinna linnavalitsuses ja allasutustes juurutatud ökotugiisikute programmi abil, kuid samas ei jälgita elluviidavate meetmete tulemuslikkust. Keskkonnajuhtimissüsteemi sertifikaat (ISO 14001) on 2012. aasta seisuga vaid Tallinna Kommunaalametil. Keskkonnahoidlike hangete põhimõtteid on kasutatud üksikute, teatud tüüpi hangete puhul (nt haljastuses), kuid puuduvad ühtsed juhendid ja protseduurid keskkonnahoidlike hangete läbiviimiseks kõikides Tallinna linnavalitsuse asutustes.

3.12. Energiatõhusus

Euroopa Roheliste Pealinnade poolt energiatõhususe valdkonnas läbiviidavad tegevused kattuvad suures osas ptk-des 3.1 ja 3.11 kirjapanduga. Linnad on oma taotlustes välja toonud energiamärgisega toodete ja taastuvenergia kasutamise linnavalitsuse ja allüksuste hoonetes. Eraldi peetakse arvestust linnahoonete energiatarbe üle (joonis 8). Mitmed linnad toetavad päikeseenergia kasutusevõtmist ja selle potentsiaali uuringuid. Seevastu Kopenhaagen, kus on võetud sihiks saavutada CO_2-neutraalsus 2025. aastaks, arendab jõuliselt tuuleenergia projekte. Linn soovib katta linna elektrienergia vajaduse tuuleenergiaga ning ületoodetud elekter maha müüa. Mitmes linnas (nt Kopenhaagen, Hamburg) töötavad koostootmisjaamad, mis kasutavad täielikult või osaliselt toorainena biomassi. Linnad püüavad energiatõhusust parandada ka linnaplaneerimise abil: tihendatakse linnaalasid, kus on hea ühendus ühistranspordi ja keskküttesüsteemiga , muudetakse monofunktsionaalset linnaruumi segakasutusega aladeks, suurendatakse keskküttesüsteemiga liitujate hulka.

Joonis 8. Euroopa Roheliste Pealinnade keskkonnanäitajate võrdlus tegevusvaldkonnas „Energiatõhusus“

Tallinn on liitunud „Linnapeade paktiga“ ja võtnud sellega kohustuse tagada suurem energiaefektiivsus ja vähendada CO_2 heidet. Seda tööd aitab suunata säästva energiamajanduse tegevuskava abil vastne Tallinna Energiaagentuur. Tallinn saab palju ära teha iseenda ja läbi hangete allhankijate tegevuse energiatõhususe suurendamiseks, kuid seda potentsiaali on seni veel vähe kasutatud. Kuna põhiosa energiasäästust ja CO_2 heitmete vähendamisest sõltub linnas tegutsevate ettevõtete ja kodumajapidamiste tegevusest, siis tuleb ERP-de eeskujul selle valdkonnaga süvendatult tegelema hakata.

4. Soovitused Tallinna linnale

Ülevaate koostamise eesmärk oli selgitada välja Euroopa kõrgeima keskkonnatasemega linnade tegevuse parimad praktikad ja nn valdkondlikud baasjooned, mille esimesed viis ERP laureaati on oma tegevusega seadnud tulevastele tiitlikandidaatidele, sh Tallinnale. Viie Euroopa Rohelise Pealinna keskkonnategevused on üksikasjalikult välja toodud käesoleva töö lisas 1. Peatükis 3 on kirjeldatud ülevaatlikult enam levinud praktikaid ning Tallinna taset numbriliste näitajate võrdluses. Viie tiitliomaniku tegevuste kõrvutamisel Tallinnaga peab arvesse võtma, et ERP-d on väga erineva pindala ja rahvastiku arvuga ning riigi senine keskkonnapoliitika peegeldub ka linna poliitikas. Ilmselt on ka teed, kuidas need viis ERP-i on selle tiitlini jõudnud, olnud erinevad, kuid teave strateegilistest valikutest ERP-de taotlustes puudub. Samuti puuduvad linnade taotlustes need näitajad ja tegevused, mis ei toeta Euroopa Rohelise Pealinna kontseptsiooni.

Järgnevalt on toodud ERP taotlusi analüüsides tehtud tähelepanekud, millega Tallinnal tuleks arvestada Euroopa Rohelise Pealinna tiitli püüdlemisel.

1) Kõiki Euroopa Rohelisi Pealinnu iseloomustab ambitsioonikate strateegiate ja tegevuskavade olemasolu ja nende elluviimine. Elluviidud ja elluviidavad meetmed ja tegevused põhinevad põhjalikel teadusuuringutel ja ekspertiisidel. Seepärast tuleb Tallinnalgi alustada puuduvate alusuuringute ja strateegiliste dokumentide koostamisest ning mitte rutata kohe üksiktegevusi ellu viima. Tegevusi tuleks vaadata koostoimes.
2) Tallinn peab hakkama regulaarselt jälgima ERPi taotluses küsitud keskkonnanäitajaid ning tegelema nende näitajate parandamise või taseme hoidmisega. Selle hõlbustamiseks tuleks Tallinnal välja töötada keskkonnatulemuslikkust mõõtvate indikaatorite süsteem.
3) Tõenäoline on see, et lähiaastatel muudetakse ERP taotluse vorm märksa konkreetsemaks. Näiteks numbriliste näitajate arv võib lähiaastatel suureneda, sest praegu ei kirjelda need piisavalt linna keskkonnategevuse eeskujulikkust või on isegi eksitavad (näiteks jalgrattateede pikkus elaniku kohta). Tallinna keskkonnaindikaatorite seadmisel tuleks arvestada viies ERP-i taotluses kirja pandud tegevuste ja näitajatega.
4) ERP-de keskkonnategevuste puhul torkab silma asjaolu, et keskkonnaalaste baasuuringute ja elukeskkonda vaieldamatult parandavate tegevuste läbiviimine ei ole vaidlusobjekt ning neid ei käsitleta enam kuigivõrd olulise saavutusena. Näiteks Eestis mõningast vastumeelsust põhjustavate teemade (kliimamuutuse leevendamine ja sellega kohanemine, ühistranspordi eelisarendamine, ühissõidukirajad jm) käsitlemiseks ja vajalike tegevuste elluviimiseks on ekspertuuringud koostatud ning tehtud on palju selgitustööd elanike seas.

Viie Euroopa Rohelise Pealinna laureaadi taotluste sisu analüüsi põhjal võib järeldada, et Tallinnal on 3 valdkonda, kus linn saaks teha kõige kõrgema arenguhüppe suhteliselt lihtsate vahenditega. Nendeks on 'loodus ja bioloogiline mitmekesisus', 'kohalik transport' ning 'ökoinnovatsioon'.

Loodus ja bioloogiline mitmekesisuse valdkonnas võiks Tallinn jõuda kandidaatide hulgas esimeste sekka. Suurimad puudused on linnaliste biotoopide levikukaardi ja linna elurikkusest täpse ülevaate puudumine, mida aga eeldatakse ERP kandidaadilt. Biotoopide kaardi alusel saaks täiendada Tallinna haljastuse

kontseptsiooni, tagada ökoloogiliste ja kergliikluskoridoride sidusus ning parandada haljastuse ja linnaplaneerimist.

Kohaliku transpordi valdkond on tihedalt seotud ka kohaliku õhu ja mürakeskkonna kvaliteedi valdkondadega ning osaliselt panustab see ka keskkonnasäästliku maakasutuse ja kohaliku omavalitsuse keskkonnajuhtimise valdkondadesse. Valdkonna arendamiseks tuleb esmajärjekorras koostada linna liikuvuskorralduse kava ning asuda seda süsteemselt ellu viima. Kindlasti oleks üks prioriteetsemaid tegevusi südalinna piirkonnas tänavaruumi reformimine ehk ümberjagamine, eesmärgiga eelistada jalakäijat ja jalgratturit. ERP-de taotlustes on arvukalt näiteid, kuidas eri linnades liikuvuse korraldamine toimub, kuid kindlasti tuleks hoiduda kontekstist väljarebitud üksiktegevuste elluviimisest, mis ei põhine vastavatel analüüsidel.

Ökoinnovatsiooni valdkonnaga pole Eestis kohalikul tasandil piisavalt tegeletud. Ökoinnovatsiooniks ehk ökouuenduseks nimetatakse ettevõtte või muu asutuse poolt turule toodud või kasutusele võetud uut või oluliselt täiustatud toodet, teenust või tootmisprotsessi, mis toob keskkonnale kasu. Seega hõlmab ökoinnovatsioon nii tehnoloogilisi uuendusi, protsessiinnovatsiooni kui ka ärialaseid uuendusi. Tallinna võimalus seisneks selliste uudsete lahenduste väljatöötamisele kaasaaitamises ja kasutuselevõtmises, mis panustaksid mõnesse või kõikidesse 12-sse ERP-i tegevusvaldkonda. Tallinnas on väga head eeldused uute linnakeskkonda edendavate ja elukvaliteeti parandavate ökouuenduslike lahenduste (nuti- ja veebirakendused, keskkonnatehnoloogiad) väljatöötamiseks ja katsetamiseks. Näiteks IT-sektor on Eestis ja ennekõike Tallinnas väga tugev. See eeldaks aga tihedalt koostööd tegevate osapoolte kaasamist või vastava võrgustiku loomist.

2015. aasta Euroopa Rohelise Pealinna tiitlile kandideerivad 8 linna: äsja 2014. aasta tiitli finaalis teisele kohale jäänud Bristol (Suurbritannia), Brüssel (Belgia), Bydgoszcz (Poola), Dublin (Iirimaa), Glasgow (Suurbritannia), Kutahya (Türgi), Kaunas (Leedu) ja Ljubljana (Sloveenia).

Kui Tallinn soovib edukalt esineda 2018. aasta Euroopa Rohelise Pealinna konkursil, on Tallinnal umbes kolm aastat aega, et teha oluline hüpe keskkonnavaldkonnas. Selleks on vaja tegevuskava ning kõigi linnaametite ja allasutuste ning Tallinnas tegutseva äri- ja kolmanda sektori ühist jõupingutust. Valmiv Tallinna keskkonnakaitse arengukava 2013–2018 on heaks suunanäitajaks Tallinna teel Euroopa Roheliseks Pealinnaks.

Kasutatud kirjandus

- COM (2012). 710 Final. Proposal for a Decision of the European Parliament and of the Council on a General Union Environment Action Programme to 2020 "Living well, within the limits of our planet".
- Copenhagen application. 2011. [*WWW*] http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/ /winning-cities/2014-copenhagen/copenhagen-application/index.html
- Declaration establishing the European Green Capital Award. 2008. [*WWW*] http://www.caib.es/sacmicrofront/archivopub.do?ctrl=NTCS016144ZI32697&id=32697
- Eligibility Check. 2012. [*WWW*] http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/applying-for-the-award/eligibility-check/index.html (12.03.2012)
- Euroopa Ühenduste Komisjon, 2006. Komisjoni teatis Nõukogule ja Euroopa Parlamendile linnakeskkonda käsitleva temaatilise strateegia kohta. [*WWW*] http://ec.europa.eu/environment/urban/pdf/com_2005_0718_et.pdf (12.03.2012)
- European Green Capital Award 2012-2013 Vitoria-Gasteiz. 2010. [*WWW*] http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/docs/cities/2012-2013/European%20Green%20Capital%20Award%202012-13%20nuevo%20estandar.pdf
- European Green Capital Award Nantes 2012 2013. 2010. [*WWW*] http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/winning-cities/2013-nantes/nantes-application/index.html
- Expert Evaluation Panel, 2012. Synopsis Technical Assessment Report. European Green Capital Award 2014. [*WWW*] http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/wp-content/uploads/2011/04/MDR0763Rp00011a-Synopsis-Technical-Assessment-Report.pdf (11.05.2012)
- Expert Panel, 2010. The Expert Panel's Evaluation Work & Final Recommendations for the European Green Capital Award of 2012 and 2013. [*WWW*] http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/wp-content/uploads/2011/05/Evaluation-Panel-Report-Award-Cycle-2012-2013.pdf (11.05.2012)
- Hamburg Application for the 2011 Green Capital Award. 2008. [*WWW*] http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/winning-cities/2011-hamburg/hamburg-application/index.html (20.05.2012)
- Memorandum on the European Green Capital title. 2006. [*WWW*] http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/wp-content/uploads/2011/06/Tallin-Memorandum.pdf
- Prass, M. 2012. Tallinna puudused ja võimalused Euroopa Rohelise Pealinna tiitli saamiseks. Bakalaureusetöö. Tallinna Ülikool, Matemaatika ja Loodusteaduste Instituut.
- Stockholm - Application for European Green Capital Award. 2008. [*WWW*] http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/wp-content/uploads/2011/04/Stockholms-application-for-Europan-Green-Capital-revised-version.pdf (19.05.2012)

LISA. Euroopa Roheliste Pealinnade 2010-2014 keskkonnategevuste võrdlustabel

Piirkonna roll üleilmses kliimamuutuses

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
1. Piirkonna roll üleilmses kliimamuutuses	Kasvuhoonegaaside vähendamine	Linnal on Kliimamuutuse tegevuskava, mille rakendamises osalevad nii linna asutused, kohalikud ettevõtted kui linnas elavad ja töötavad inimesed.	Kliimamuutuste vastane võitlus on olnud linnale oluline teema alates 1980. lõpust. Kliimakaitseks on linnal mitmeid strat. dokumente ("Hamburg Climate Protection Act", "Hamburg Climate Protection Ordinance", "Strategy for Climate Protection")	Loodud on kliimamuutuse strateegia ("Vitoria-Gasteiz's Climate Change Prevention Strategy 2006-2012"), mida täiendavad mitmed teised strateegilised dokumendid, nagu "Air Quality management Plan 2003-2010" ja "Local Energy Plan 2007-2012". Tulenevalt Euroopa Linnapeade Paktist on koostamisel "Plan to Fight Against Climate Change 2010-2020", mis muuhulgas seab eesmärgiks vähendada omavalitsuse tegevusest tulenevaid CO_2 emissioone 46% ning üldiselt 25% võrreldes 2006. aastaga.	Nantes metropoli jaoks on loodud kliimamuutuse tegevuskava ("Nantes Metropole Climate Action Plan"), mida arvestatakse linna kõigi poliitikate kujundamisel. Tegevuskava eesmärgiks on seatud vähendada 2025. aastaks süsinikdioksiidi emissioonide taset 25% (= 55 500 t CO_2e aastas) võrreldes 1990. aastaga. Linn on ühtlasi ühinenud Linnapeade Paktiga, mistõttu tuleb täita sellega võetud kohustusi. 2006. aastal koostati kohalik Agenda 21, et tagada linna jätkusuutlik areng ning võidelda kliimamuutuste vastu.	2009. aastal võeti vastu Copenhagen Climate Plan, mis seab eesmärgid 2015. ja 2025. aastaks ning koosneb 50 tegevussuunast. Vastav rakenduskava eeldatav valmimisaeg on 2012.a.
1. Piirkonna roll üleilmses kliimamuutuses	Kasvuhoonegaaside vähendamine	Linn ühines 1995. aastal Kohalike Keskkonnainitsiatiivide Rahvusvaheline Nõukogu (ICLEI) kliimakaitse programmiga, mille tulemusena inventeerib linn CO_2 heidet, seab eesmärke selle vähendamiseks, koostab tegevuskava, viib meetmeid ellu ja teeb tulemuslikkuse seiret.	Hamburgi Kliimakaitse Strateegias on seatud eesmärgiks vähendada süsinikdioksiidi õhkupaiskamist 80% 2050. aastaks võrreldes 1990. aastaga. Selle saavutamiseks on strateegias välja toodud ligikaudu 200 konkreetset meedet. Fossiilkütustest soovitakse suurel määral loobuda ning plaanitakse suurendada energiaefektiivsust. Linnas töötab Energiakeskus, mis koordineerib projektide ja meetmete elluviimist.	Eesmärk on saada tulevikus süsinikuneutraalseks ning vähendada 2020.aastaks CO_2 heidet 25% võrra võrreldes 2006. aastaga.	2004. aastal ennustati Nantes metropoli kasvuhoonegaaside emissioonide trende tulevikuks. Selleks koostati kaks stsenaariumit ning hinnati võimalikke meetmete tulemuslikkust nende stsenaariumite korral.	Linna eesmärk 2015. aastaks on 20% võrra CO_2 heitme vähendamine, 2025. aastaks süsinikuneutraalsuse saavutamine.
1. Piirkonna roll üleilmses kliimamuutuses	Kasvuhoonegaaside vähendamine	Linn sõlmis nn Kliimapakti omavalitsuse ja mitmete regioonis tegutsevate ettevõtete vahel. Selle eesmärk on vähendada kohalike elanike, firmade ja linna asutuste poolt tekitatavaid negatiivseid mõjusid kliimale.	Hamburg subsideerib "Work and Climate Protection" programmiga päikesepaneelide paigaldamist alates 1997. aastast. Kokku oli ERP avalduse esitamise ajaks 36 000 m^2 päikesepaneele ning edaspidi plaanitakse aastas lisada 6000-7000 m^2.	Kliimamuutustega kohanemiseks luuakse spetsiaalne plaan "Vitoria-Gasteiz's Climate Change Adaptation Plan", mis sisaldab näiteks temperatuuri- ja sadememuutuste võimalikke stsenaariume.	Uuringute tulemusena on selgunud, et linn saab otseselt kontrollida oma tegevusega vaid 6% kasvuhoonegaaside emissioonist. Selleks, et kliimamuutuste vastu efektiivselt tegutseda tuleb kaasata elanikke, firmasid, organisatsioone ja teadlasi. Seetõttu korraldatakse palju foorumeid, mille tulemusena soovitakse võtta kasutusele uusi lahendusi.	Linna peamised tegevussuunad on: kliimateadlik energiavarustus (tuul, biomass, koostootmisjaamad), rohelisem transport (jalgrattataristu, ÜT, el.sõidukid), energiatõhusamad hooned (ranged standardid), linlaste kliimateadlikkus, kliimateadlik linnaarendus, kohastumine tuleviku kliimaga (ÜT, jalgratta ja käimise eelisarendamine)

1. Piirkonna roll üleilmses kliimamuutuses	Kasvuhoonegaaside vähendamine	Linn propageerib keskkonnasõbralike autode kasutuselevõttu "Clean Vehicles" projektiga. Selle tulemusena olid 2007. aastal Stockholmis müüdud autodest 20% keskkonnasõbralikud (st alternatiivkütusega, elektriga või hübriidid.	Linn arendab Ökopartnerlust "UmweltPartnerschaft" ettevõtetega. Ettevõtmisega ühinedes saavad ettevõtted tasuta nõuandeid ja subsiidiume muutmaks oma tootmist ressursisäästlikumaks. Partnerluses vahetatakse omavahel kogemusi ja teadmisi. Ettevõtmisega on ühinenud üle 1500 firma ning selle tulemusena on vähenenud nende ressursimahukus (vesi, keemilised ühendid, jäätmed) ning 85 000 t CO_2.	Ühistransporti arendatakse järgmiste meetmetega: uus trammiliin, uued bussid ja põhjalik liinivõrgustiku uuendamine, bussidele eraldi sõidurajad, eesõigus ristmikel, prioriteedisüsteemi kasutamine.	Linnas soodustatakse jalgrataste kasutamist. Seda tehakse näiteks tasuta jalgrataste laenutamise võimaluse abil (Bicloo). Lähiaastatel plaanitakse pidevalt jalgrataste arvu suurendada ning laenutamist võimaldada ka öösel. Linn võimaldab jalgrataste laenutamist ka pikemaks ajaks. Ville de Velo programmiga laenutatakse rattaid nii era- kui ka juriidilistele isikutele. Ka elektrilised jalgrattad on pakkuda. Velocampus programm laenutab õpilastele jalgrattaid pikaajaliseks kasutuseks. Ka Velocampus programmi jalgrataste arvu suurendatakse pidevalt.	Kivisüsi asendati ühes elektrijaamas biomassiga ning ebaefektiivsed koostootmisjaamad suleti, tuues kaasa 20% suuruse CO_2 emissioonide vähenemise 1 MWh toodetud soojuse kohta
1. Piirkonna roll üleilmses kliimamuutuses	Kasvuhoonegaaside vähendamine	Kõik linna bussid kasutavad kütusena biogaasi või etanooli. 50% jäätmeveokitest ja 40% taksodest on hübriidautod või kasutavad biokütust.	Linna sadam on organisatsiooni "EcoPorts Foundation" liige ja allkirjastanud Maailma Sadamate Kliima Konverentsil ("World Port Climate Conference") deklaratsiooni. Seetõttu tegeletakse negatiivsete mõjude vähendamisega kliimale, näiteks hangitakse hübriidsõidukeid.	Biokütuseid kasutatakse nii ühistranspordi bussides kui ka omavalitsuse sõidukites.	Linn soodustab autode ühiskasutamist Marguerite programmiga ja koossõidusüsteemi. Selleks kaasatakse 20 firmat 3000 töötajaga, et julgustada inimesi autosid ühiselt kasutama.	Linn on aluse pannud mitmetele edukatele PPPdele kommunaal jm ettevõtetega, mis kõik annavad panuse Kopenhaageni Kliimaplaani elluviimisesse.
1. Piirkonna roll üleilmses kliimamuutuses	Kasvuhoonegaaside vähendamine		Hamburg investeerib kliimamuutuste uuringutesse ning teeb ulatuslikku koostööd juhtivate ülikoolidega, kes saavad kasutada Hamburgi testimispaigana, näiteks kliimamuutustega kohanemise lahenduste rakendamisel.	Linna valgustuse energiavajadust vähendatakse võimsuse vähendamisega, samuti kõik tänavalampide pirnid vahetati LED-pirnide vastu (u 9000 tk).	Toetatakse teadust ja innovatsiooni, näiteks uuritakse loodete energiat ja soojussaare efekti.	Linn panustab keskküttesüsteemi väljaarendamisse ja jätkuvasse laiendamisse, kuna peab seda efektiivseimaks ja kiireimaks viisiks vähendada energia tarbimist ja CO_2 emissiooni.
1. Piirkonna roll üleilmses kliimamuutuses	Kasvuhoonegaaside vähendamine	75% linna kütusetanklatest pakuvad kütusena ka etanooli või biogaasi.	Linn planeerib hakata reguleerima suurte ehitiste energiamajandust, nõudes suuremat taastuvenergia osa.	Hoonete energiaklassi määramine on kohustuslik, kusjuures minimaalne klass avalikel hoonetel võib olla B. Omavalitsuse hoonete energiatarbe vähendamiseks nõutakse energiapakkujalt lepinguga energiaefektiivsuse tõstmist ja parandatakse soojusisolatsiooni.	Uuritakse kliimamuutuste mõju Nantes'ile. Muutustega toime tulekuks plaanitakse koostada kohanemise strateegia.	Linn panustab elektri- ja vesinikusõidukitele tarviliku taristu väljaehitamisse.
1. Piirkonna roll üleilmses	Kasvuhoonegaaside vähendamine	Projekti "Environmental Cars" abil soodustatakse taastuvkütuste ja keskkonnasõbralikumate autode kasutamist.	Laenuga toetatakse elamute renoveerimist iga-aastaselt 10 miljoni euroga, mille tulemusena väheneb aastas CO_2 emissioon 6600 tonni võrra.	Fossiilkütuste kasutamiselt minnakse järk-järgult üle taastuvenergiaallikatele. Fossiilkütustest soositakse vaid maagaasi kasutamist.	Loodud on uusi ÜT-liine, võetud kasutusele rohkem ühistranspordisõidukeid ja nii on parandatud ühistranspordi kasutamise mugavust. Busside kiiruse tõstmiseks rajati eraldi ühistranspordirajad.	

1. Piirkonna roll üleilmses kliimamuutuses	Kasvuhoonegaaside vähendamine	Ummikumaksu sisseviimine nn sisemisse tsooni (*inner zone*) sisse- ja väljasõidul Rootsis registreeritud autodele. Maksu küsitakse ajavahemikus 6.30-18.29 spetsiaalsetes kontroll-punktides. Tänu maksule on kesklinnas vähenenud liiklus ja transpordist tulenevad emissioonid 10-15%. Meetme tulemusena vähenes 2006.a CO_2 heide hinnanguliselt 30 000 t. Algselt oli suur osa inimestest ummikumaksu vastu, ent aasta hiljem olid pea sama paljud ummikumaksu poolt.	Linn on parandanud ligikaudu 65 000 elamu energiatõhusust viimase kümne aasta jooksul. See võimaldab vältida 75 000 tonni CO_2 heitmeid aastas.	Taastuvenergiatest kasutatakse biogaasi (reoveepuhastus- ja jäätme-käitlusjaamadest), päikeseenergiat päikesepaneelide ja soojus-kollektorite abil, tuuleenergiat ja jahutamiseks geotermaalenergiat. Linnas kasutatakse elektri ja soojus-energia tootmiseks ka mitmeid koos-tootmisjaamasid.	Kliimasõbralikumate hoonete hulga suurendamiseks linnas tehakse elamutele energiaauditeid, ehita-takse sotsiaalmajasid ökoehituse ja energiatõhususe parima praktika näidetena, antakse välja kõrge energiatõhususe märgist ning paigaldatakse katustele päikesepa-neele.	
1. Piirkonna roll üleilmses kliimamuutuses	Kasvuhoonegaaside vähendamine	Kaubavedu koordineeritakse kahes linna piirkonnas (vana-linn ja Hammarby Sjöstad) logistikakeskusega. Väiksemad kaubakogused läbivad keskust, kus need paigutatakse autode-le. Nii väheneb kaupa viivate sõidukite hulk. Meetme tule-musena suudeti Hammarby Sjöstadis vähendada kaubave-dude CO_2 emissioone 90%.	Linnaplaneerimise eesmärk on vältida valglinnastumist ja säilitada rohealasid. Seetõttu tõstetakse linna asustustihedust eelkõige kõrgemate kortermajade abil.	CO_2 heitmete vähendamiseks laienda-takse ja kaitstakse rohealasid, taasta-takse metsi ning parandatakse alade ökoloogilist seisundit.	18 kuu jooksul uuritakse 150 pere-konda, et välja selgitada takistused kliimamuutuste vastu võitlemisel ja võimalikud stiimulid käitumise muutmiseks.	
1. Piirkonna roll üleilmses	Kasvuhoonegaaside vähendamine	Parandatakse jalgrattateede kvaliteeti. Selle tulemusena kasutatakse jalgrattaid võrrel-des 1990. aastaga ligi kaks korda rohkem.	Et nõudlus eramajade järele on suur, arendatakse ka selliseid rajoone. Seejuures peetakse silmas, et alad oleksid ühistranspordiga hästi ühendatud ja majad energia-säästlikud.	Jalgsi käimise soodustamiseks on loodud jalakäijate alasid.		
1. Piirkonna roll üleilmses klii-	Kasvuhoonegaaside vähendamine	Tänu uute alade ühendamisele kaugküttega (õlikütte osa vähendamine) on suudetud vähendada kasvuhoonegaaside emissioone 593 000 tonni võrra.	Hamburgis muudetakse mitmeid soojusenergia tootmise jaamasid koostootmisjaamadeks. Linn subsi-deerib neid ettevõtmisi.	Jalgrataste kasutamise soodustami-seks parandatakse rattateede võrgus-tikku ning võimaldatakse tasuta jalgrataste laenamist.		
1. Piirkonna roll üleilmses	Kasvuhoonegaaside vähendamine	Merevee abil rakendatakse kaugjahutussüsteemi, mille abil suudetakse aastas vältida 60 000 t CO_2 õhku paiskumist.	Koostati raport jäätmekäitluse optimeerimiseks, et vähendada negatiivset mõju kliimale; raporti välja pakutud meetmed võetakse kasutusele.	Jäätmekäitluse valdkonnas kasutatak-se prügiveoautodel järjest enam keskkonnasõbralikke kütuseid, kasu-tatakse kohtsorteerimist, propageeri-takse ise kompostimist jpm.		

1. Piirkonna roll üleilmses klii-	Kasvuhoonegaaside vähendamine	Energiakeskus pakub välja efektiivseid meetmeid linna hoonete energiatõhususe parandamiseks. Keskus jälgib linna energiatarvet, annab nõu, tutvustab uusi tehnoloogiaid ja korraldab seminare.	Linn investeerib taastuvenergiaallikatesse, eriti tuuleenergiasse. Linna tuuleparkide tootlikkust plaanitakse praeguselt 33 MW suurendada 100 MW-ni.	Linna kasvuhoonegaaside emissioone hinnatakse regulaarselt. See võimaldab jälgida meetmete keskkonnatulemuslikkust.		
1. Piirkonna roll üleilmses kliimamuutuses	Kasvuhoonegaaside vähendamine	Stockholmi keskkonna- ja terviseamet jagab nõuandeid omavalitsuse elanikele ja ettevõtetele. Selle tulemusena on vähenenud õlikütte kasutamise osakaal väikestes hoonetes 10%-ni.	Linn vahetab erinevate projektidega elektripirne, boilereid ja külmkappe säästlikumate vastu.	Planeeritakse rajada energiasäästlik rajoon. Selleks uuritakse taastuvenergia võimalusi. Projektiks saadakse raha CONCERTO programmilt.		
1. Piirkonna roll üleilmses	Kasvuhoonegaaside vähendamine	Nõude kohaselt ei tohi energiatarve uutel majadel ületada 110 kWh/m² piirmäära (sh arvestatakse kuuma vee vajadust).	Antakse välja Hamburgi Energiapassi, mis on sisult eksperthinnang, millega pakutakse välja konkreetsele erahoonele sobivaim renoveerimislahendus. Aastas püütakse neid välja anda kuni 1000.			
1. Piirkonna roll üleilmses klii-	Kasvuhoonegaaside vähendamine	Stockholmist sai alguse bensiinile 5% mahus etanooli lisamise, mis järgnevatel aastatel levis üle riigi. Selle tulemusena väheneb bensiini kasvuhoonegaaside emissioon 4,6% võrra, võrreldes puhta bensiiniga.	Haulander Wegi asumis ehitatakse ja katsetatakse kliimasõbralikke ja ressursisäästlikke hooneid.			
1. Piirkonna roll üleilmses kliimamuutuses	Teadlikkuse suurendamine ja selle kaudu kasvuhoonegaaside vähendamine	Linn korraldab ettevõtetele ja avalikele asutustele meeskondlikku võistlust nimega "Kliima Jaht" ("Climate Hunt"). Võistlus hõlmab viktoriini ja ülesandeid. Kampaania tulemusena on vähenenud kasvuhoonegaaside emissioon 550 t võrra.	Hamburgi linnavalitsuses on eraldi osakond koolivälise keskkonnahariduse andmise jaoks, mille põhirõhk on jätkusuutlikkuse arendamisel. Õppes osalevad firmad, linnaasutused ja eraisikud. Iga-aastaselt antakse välja tegevuskava, kus kirjeldatakse paljusid meetmeid ja projekte.	Linnal on mitmesugused kampaaniad vee- ja energia säästmiseks ning keskkonnasõbraliku transpordi propageerimiseks. Näiteks korraldatakse autovabasid päevasid, energiasäästu nädalat ja keskkonnasäästliku sõidustiili kursusi, jagatud on energiasäästlikke elektripirne (6600 tk).	Sotsiaalmajad rajatakse ökoehituse ja energiatõhususe parima praktika näidetena.	Linlaste mitmekülgne kliimateadlikkuse tõstmine on üks Kopenhaageni põhimeetmeid süsinikuneutraalsuse saavutamisel.
1. Piirkonna roll üleilmses kliima-	Teadlikkuse suurendamine ja selle kaudu kasvuhoonegaaside vähendamine	2004. aastal korraldati bensiinijaamades rehvirõhu kontrollimise kampaania. Selle tulemusena vähenes kasvuhoonegaaside emissioon 4282 tonni võrra.	"Work and Climate Protection" programmi abil korraldatakse seminare, foorume ja õpitubasid arhitektidele jt isikutele. Põhiteemadena käsitletakse energiasäästlikkust ja taastuvenergiate kasutamist. Selle raames on ellu viidud üle 150 päikeseenergia näidisprojekti.	Korraldatakse linnavalitsuse juhtivtöötajatele ja poliitikutele suunatud kursuseid ja konverentse kliimamuutuste teemal. Foorumeid, konverentse ja seminare korraldatakse ka linnakodanikele.	Linn avab tasuta infonumbri, kust plaanitakse hakata andma nõuandeid, kuidas jätkusuutlikumalt ja keskkonnateadlikumalt käituda. Täpsema info andmiseks teavitatakse, kuhu linnavalitsuse infopunkti peaks pöörduma.	

1. Piirkonna roll üleilmses	Teadlikkuse suurendamine ja selle kaudu kasvuhoonegaaside vähendamine	Programmiga "Kliima hädaabi" ("Climate First Aid") tõstetakse kooliõpilaste ja õpetajate kliimateadlikkust (võistlused, ekskursioonid jpm.)	Hamburgi Kliimakaitse Strateegia rahastusest on määratud 10% kommunikatsiooni ja teadlikkuse tõstmise jaoks.		Loodud on kliimateemaline veebilehekülg (cmaintenant.eu, ingl. k. variant itsnow.eu), kus kirjeldatakse võimalusi aidata kaasa kliimamuutuse vastasele võitlusele.	
1. Piirkonna roll üleilmses kliimamuutuses	Teadlikkuse suurendamine ja selle kaudu kasvuhoonegaaside vähendamine	Projektiga "Tark tarbimine" ("Smart Consumption") valiti välja teatud arv leibkondi, kelle kasvuhoonegaaside heitmed määrati ning misjärel seati leibkonnale eesmärgid ning anti nõu, kuidas heitmeid vähendada. Projektis osalenud suutsid keskmiselt kasvuhoonegaaside emissioone vähendada 20% võrra. Projekti tulemusena vähenes kasvuhoonegaaside heide 150 tonni võrra.	Teadlikkuse tõstmiseks on linnal veebilehekülg www.klima.hamburg.de, jagatakse infovoldikuid, subsideeritakse ja laiendatakse olemasolevaid infovõrgustikke jne.			

Kohalik transport

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
2. Kohalik transport	Üleüldine transpordi vähendamine	Hammarby Sjöstad rajoon on kujundatud nn segakasutusega alaks, kus on nii elamud, ärihooned kui ka vaba aja veetmise võimalused. Liikumisviisidest on eelistatud kõik, peale autokasutuse (parkimine rangete piirangutega).	Raudteejaamade lähedusse on ehitatud Pargi & Sõida rajatised, mis on mõeldud selleks, et inimesed saaksid jätta auto raudteejaama ning kesklinna minna rongiga. Selliselt väheneb autode hulk kesklinnas. Autoomanikele on eeliseks see, et ei pea muretsema parkimiskoha pärast.	Vitoria-Gasteiz on väike linn, kus tehakse suur osa retkedest jalgsi. Seetõttu on üle 25% avalikest aladest mõeldud ainult jalgsi liikumiseks. Loodud on hästi ühendatud teedevõrgustik, mis läbib ka rohealasid.	Linnaplaneerimise kaudu tõstetakse asustustihedust ning kujundatakse rohkem segakasutusega alasid, et vähendada transpordi vajadust.	Erinevate strateegiliste transpordikavade põhieesmärgid on: - "Jalgratturite Linn"- Parem ühistransport- Liikluse rahustamine ja parkimise piiramine- Madala emissiooni tsoonid, võimalik ummikumaks, keskkonnasõbralikud sõidukid
2. Kohalik transport	Üleüldine transpordi vähendamine	Kaubavedusid koordineeritakse kahes linna piirkonnas (vanalinn ja Hammarby Sjöstad) logistikakeskusega. Väiksemad kaubakogused läbivad keskust, kus need paigutatakse autodele. Nii väheneb kaupa viivate sõidukite hulk. Meetme tulemusena suudeti Hammarby Sjöstadis vähendada kaubavedude CO_2 emissioone 90%.	Hamburgis on tänavatele paigaldatud hulgaliselt märke, mis suunavad jalakäijaid ühistranspordijaamadesse, vaatamisväärsuste ja teatrite juurde ning muudesse huvipakkuvatesse paikadesse.	Koostamisel on plaan jalgsi liiklemise osakaalu suurendamiseks ("Pedestrian Mobility Master Plan"). Selle abil soovitakse tagada avalike alade ja muu vajaliku lähedus inimestele.	Linna ümber on rajatud ringtee, mis aitab suure osa liiklusest linnast väljas hoida.	Alates 2010.a. osaleb linn suures liikuvuse planeerimise teemalises ühisprojektis Formel M, mida rahastab Taani valitsus. Kopenhaageni osa selles on ettevõtete võrgustiku loomine, et demo-projektide abil õppida ja jagada kogemusi, kuidas liikuvust edukalt planeerida. Järgmiste sammudena asutakse koostööle haiglatega ning keskendutakse teatud asumite elanike käitumise muutmisele.

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
2. Kohalik trans-port	Üleüldine transpordi vähendamine	Linna maakasutuse planeerimisel on suund linna tihendamisele.	Jalgsi liikumise mugavdamise abil suudetakse vähendada liiklusvahendite kasutamist. Selleks on rajatud piisavalt laiad ja hooldatud kõnniteed, hea teedevõrgustik, tõketevabad st vanurisõbralikud teed jne.			Ühistranspordi võrgustiku moodustavad kohalikud S-rongid, metroo ja tiheda intervalliga A-bussid. 2018. aastaks valmib metroo linnaring, mis peaks sõidutama päevas 234 000 reisijat.
2. Kohalik trans-port	Üleüldine transpordi vähendamine	Uusarenduste asukohavalikul on oluline kriteerium ühistranspordi lähedus, kuna see vähendab erasõidukite vajadust.	Soodustatakse linna asutustiheduse suurenemist.			Linn parandab busside ligipääsu kesklinnas. Loomisel on bussirajad koos prioriteedisüsteemiga fooridega ning tiheda intervalliga A-busside ootepaviljonid ehitatakse paremaks ning lisatakse reaalajas infotablood busside saabumise kohta.
2. Kohalik transport	Üleüldine transpordi vähendamine		Elamute rajamisel jälgitakse ühistranspordi lähedust.			
2. Kohalik transport	Individuaalse motoriseeritud transpordi vähendamine	Ummikumaksu sisseviimine nn sisemisse tsooni (*inner zone*) sisse- ja väljasõidul Rootsis registreeritud autodele. Maksu küsitakse ajavahemikus 6.30-18.29 spetsiaalsetes kontrollpunktides. Tänu maksule on kesklinnas vähenenud liiklus ja transpordist tulenevad emissioonid 10-15%. Meetme tulemusena vähenes 2006.a CO_2 heide hinnanguliselt 30 000 t. Algselt oli suur osa inimestest ummikumaksu vastu, ent aasta hiljem olid pea sama paljud ummikumaksu poolt.	Hamburgi regiooni ühistranspordisüsteem on omavahel hästi ühendatud tänu Hamburgi Ühistranspordi Assosatsioonile. Pea kõigi peamiste autoteede kaudu saab otse sõita metroo- või raudteejaama. Seetõttu kasutavad järjest enam inimesi linnalähedastelt aladelt linna sõitmiseks ühistransporti.	Ühistranspordi arendamiseks avati 2009.a. esimene trammiliin (mida lähitulevikus pikendatakse), osteti uusi busse ja uuendati liinivõrgustikku, loodi bussidele eraldi sõidurajad, eesõigus ristmikel, võimalused ummikutest mööduda. Eelnimetatud meetmete ja uue parkimispoliitika tulemusena tõusis ühistranspordi kasutus 45% võrra kuus. Teenuse kiirus suurenes 14,5% ja kütusekulu vähenes 6%.	Linnas on tasuliste parkimisalade osakaalu suurendatud ja vähendatud parkimiskohti. Lisaks rajati "Park & Ride" hooned, mistõttu on mõlema meetme koosmõjul autode arv linnas vähenenud. P&R täituvus on 80%.	Linn plaanib ummikumaksu kehtestamist. Tasulise parkimise tsooni on laiendatud 3-kordseks, suurenenud on parkimistasud. Linn soodustab autojagamisskeemi (reserveeritud parkimiskohad litsentseeritud autodele).
2. Kohalik transport	Individuaalse motoriseeritud transpordi vähendamine	Ehitatakse uusi rööbasteid ja sildasid, mis võimaldab võtta kasutusele enam rööbassõidukeid ja mugavdada nendega liiklemist.	Linna ühistranspordisüsteemi on täiendatud lisandunud bussipeatustega. Peamistel bussiliinidel liiguvad bussid iga 10 min tagant. Busside kasutus on tõusnud seitsme aastaga 20%.	Kasutusele on võetud integreeritud piletisüsteem, kus ühe kaardiga saab sõita kõigi transpordiliikidega.	Linn soodustab autode ühiskasutamist Marguerite programmiga ja koossõidusüsteemi. Selleks kaasatakse 20 firmat 3000 töötajaga, et julgustada inimesi autosid ühiselt kasutama. Autode ühiskasutamiseks on loodud veebilehekülg ja mobiilirakendus.	

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
2. Kohalik transport	Individuaalse motoriseeritud transpordi vähendamine	Hammarby Sjöstad arendusse on ette nähtud erinevad ühistranspordi liigid. Samas pole alal kuigi palju parkimiskohti, mille tulemusena on inimesed sunnitud eelistama ühistransporti.	Metroosüsteemi on täiustatud selliselt, et rong liigub iga 5 minuti tagant. Seetõttu kasutavad järjest rohkem inimesi metrood.	Autostumise vähendamiseks on kehtestatud kõrgemad parkimistasud ning ehitatud "Park & Ride" rajatisi. Parkimine on tasuline ka elanikele. Parkimispoliitika on koondatud vastavasse plaani ("Car Parks Master Plan").	Parandati ühistranspordi kasutamise mugavust: loodi uusi liine, võeti kasutusele rohkem ühistranspordisõidukeid, busside kiiruse tõstmiseks rajati ühissõidukirajad.	
2. Kohalik transport	Individuaalse motoriseeritud transpordi vähendamine	Linn propageerib autode ühiskasutust.	Kiirrongid sõidavad alates 2004. aastast nädalavahetuseti ka öösel. Öiste sõitude kasutamine on väga populaarne eriti nooremate inimeste seas.	Kogu ühistransport on kohaldatud puuetega inimestele kasutamiseks.	Loodud on regionaalsel tasemel liiklust korraldav keskus Destineo, mis aitab erinevaid ühistranspordivorme paremini integreerida. Kodulehel on olemas kõik ajakavad, mistõttu külastakse seda 155 000 korda kuus.	
2. Kohalik transport	Individuaalse motoriseeritud transpordi vähendamine	Stockholmis uuritakse pidevalt inimeste rahulolu ühistranspordiga, et puudused likvideerida. Tänu sellele kasvab ühistranspordikasutajate arv iga-aastaselt.	Uusarenduste rajamisel jälgitakse ühistranspordi lähedust.	Uuenenud ühistranspordi süsteemi reklaamimiseks ja linlaste kohanemise kiirendamiseks kasutati 101 vabatahtliku abi, kes teavitasid kohalikke elanikke uutest võimalustest.	Linn toetab ettevõtete liikuvuskavade koostamist ja elluviimist.	
2. Kohalik transport	Individuaalse motoriseeritud transpordi vähendamine	Loodud on reaalajas ühistranspordi jälgimise võimalus ootepeatustes. Võimalik koostada ka oma individuaalne ühistranspordi plaan ja jälgida sealseid muutuseid reaalajas.	Hamburg soodustab veoste transporti rongidega. Selleks parandatakse raudteeinfrastruktuuri, tehes raudteefirmadega jt partneritega koostööd riiklikul tasemel.	Linnas korraldatakse autovabasid päevasid.	Linna tunnustati CIVITAS initsiatiivi tiitliga "Aasta linn 2009" Nantes'i jätkusuutliku transpordipoliitika eest.	
2. Kohalik transport	Individuaalse motoriseeritud transpordi vähendamine	Alates 2002.a on kasutusel reisigarantii: kui ühistransport hilineb peatusesse rohkem kui 20 min, on reisijal õigus võtta takso ja arve kompenseeritakse kuni 80 EUR ulatuses. Selle tulemusena on ühistranspordikasutajate arv tõusnud.			Nantes toetab ja subsideerib assotsiatsioonide, kohaliku omavalitsuse ja ettevõtete transpordi valdkonna uurimist, et tõsta jalgrataste kasutuse osakaalu.	
2. Kohalik transport	Individuaalse motoriseeritud transpordi vähendamine	Tervele maakonnale on kehtestatud ühine pilet. See võimaldab kasutada probleemideta kõiki ühistranspordiliike. Pileti saab hankida SMS-i teel ja veebi vahendusel.			Regionaalselt on kehtestatud ühtne piletisüsteem, mis kehtib kõikides ühistranspordiliikides.	
2. Kohalik transport	Individuaalse motoriseeritud transpordi vähendamine				Chronobus projektiga arendatakse väga hea teeninduskvaliteediga bussisüsteemi. Bussid hakkavad peatusi läbima iga 6-10 minuti tagant ning on kiiremad.	

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
2. Kohalik transport	Keskkonnasõbralikuma transpordi soodustamine	Linna on planeeritud selliselt, et 80% töökohtadest asub töötajatest maksimaalselt 10 km kaugusel. See võimaldab tööle minekuks kasutada jalgratast.	Korralikud jalgrattateede võrgustikud, parklad, teede kaardid on tõstnud jalgrattaga sõitmist 1984. aastaga võrreldes 60% (2006). Igal teel on võimalik sõita jalgrattaga, sest suuremate tänavate ääres on eraldi rajad ning mujal (45% Hamburgi tänavatest) on kiiruspiirang 30 km/h. Teid ehitatakse uutele standartitele vastavaks - teekatted jm, et oleks mugavam sõita. Paljud teed läbivad rohealasid, pakkudes rekreatiivset väärtust.	Plaan on ehitada veel 60 km jalgrattateid (avalduse tegemise hetkel oli 188 km teid, st 0,41 m elaniku kohta). Planeeritakse vähendada sõidukite liiklust paljudel linna tänavatel, et tagada jalgratturite ohutus.	Linnas soodustatakse jalgrataste kasutamist. Seda tehakse näiteks tasuta jalgrataste laenutamisega lühikesteks sõitudeks kesklinnas (Bicloo). Lähiaastatel plaanitakse pidevalt jalgrataste arvu suurendada ning laenutamist võimaldada ka öösel. Linn võimaldab jalgrataste laenutamist ka pikemaks ajaks. Ville de Velo programmiga laenutatakse rattaid nii era- kui ka juriidilistele isikutele. Ka elektrilised jalgrattad on pakkuda. Velocampus programm laenutab pikaajaliselt jalgrattaid õpilastele nende igapäevaste toimetuste tarbeks. Ka Velocampus programmi jalgrataste arvu suurendatakse pidevalt.	Koostamisel on kaks strateegiat: Jalakäijate strateegia ja Jalgrattastrateegia
2. Kohalik transport	Keskkonnasõbralikuma transpordi soodustamine	Enamikel linna tänavatel on kiirusepiiranguks 30 km/h, mis võimaldab jalgratast kasutada ohutumalt.	Jalgrattakasutuse arengut suunab ja nõustab eri huvirühmadest moodustatud jalgratta nõukoda.	Linnal rendib 17 paigas (erinevad tõmbepunktid) üle linna jalgrattaid tasuta. Kasutusel on 350 jalgratast. 2006. a renditi 85239 korda, 2009. a 154000 korda.	Jalgrattateede pikkust suurendati 2009. aastaks 66% võrra, võrreldes 2001. aastaga, et soodustada jalgrataste kasutamist autode alternatiivina. Lisaks on juurde ehitatud jalgrattaparklaid ning seatud 30 km/h kiiruspiiranguid autoteedele.	Linnal on eesmärk saada maailma parimaks linnaks jalgratturitele. Eesmärk on 2015. aastaks suurendada jalgrattaga tööl käivate inimeste osakaalu 50%-ni (2010 - 35%).
2. Kohalik transport	Keskkonnasõbralikuma transpordi soodustamine	Viiakse läbi erinevaid kampaaniad jalgrataste kasutuse soodustamiseks, nt "Jalgrattaga tööle" ja jalgrattaga ühistranspordipeatusesse sõitmine "Bike and ride".	Soodustatakse jalgrataste kasutamist parema teede võrgustiku ja “Bike and Ride” rajatiste loomisega. Linlastele jagatakse kaarte, kuhu on märgitud teede ja parkimiskohtade asukohad.	Loomisel on nn superblokkide süsteem, kus määratakse tänavad põhiliseks liikluseks ja nende vahele nn õuealad, mis on eelkõige mõeldud jalakäijatele ja jalgratturitele ning mootorsõidukitega võivad liigelda kohalikud elanikud ja erisõidukid ning seda vaid 10 km/h. Ühe bloki suurus on u. 400x400m.	70% linna bussidest kasutab kütusena maagaasi.	Transpordieelistuste mõjutamiseks kasutab linn ulatuslikke kampaaniaid, brändingut ja info levitamist. Näiteks bränd "I bike CPH". Jagatud on hommikuti saiakesi, rattatulesid, sadulakatteid jm. Viimatine kampaania oli "hea rattakarma levitamine" - jagati šokolaadi. Linn julgustab oma töötajaid muutma oma transpordieelistusi.
2. Kohalik transport	Keskkonnasõbralikuma transpordi soodustamine	Linn arendab rendirataste süsteemi, kus väikese summa eest saab igaüks jalgratast mõneks tunniks laenutada.	Jalgratturitele on paigaldatud spetsiaalne liiklusmärkide süsteem. Ühesuunalised tänavad on ratturitele avatud mõlemas suunas.	Kõigile inimestele on linnas parkimine tasuline, sh elanikele.		Alates 2006. aastast on investeeritud kergliikluse tegevussuunda 67 mln EUR, sh kahe kergliiklussilla ehitamine.
2. Kohalik transport	Keskkonnasõbralikuma transpordi soodustamine	Osa bussidest kasutab taastuvenergiast toodetudkütust või etanooli. 2008. aastal kasutas 1/4 regiooni bussidest taastuvkütet. 2011. aastaks on seatud eesmärgiks 50%.	Kõik olulised tõmbekeskused Hamburgi kesklinnas ja linnaosades on ühendatud rattateedega.	Plaanitakse luua ühiskasutuses olevate elektriliste autode süsteem. Selleks testitakse erinevaid sõidukeid, süsteemi ennast ja laadimise infrastruktuuri.		

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
2. Kohalik transport	Keskkonnasõbralikuma transpordi soodustamine	Järjest enam busse kasutab taastuvkütuseid. Eesmärgiks on sõita ainult nende abil. Selle jaoks katsetatakse pidevalt uusi võimalusi.	Loodud on pandirataste süsteem, kusjuures esimesed 30 minutit on kasutajale tasuta. Laenutuspunktid on paigutatud ühtlaselt, kuid keskendudes rohkem suurema asustustihedusega aladele.	Linna jätkusuutlikuma liiklemise plaaniga "Sustainable Mobility and Public Space Plan" soovitakse muuta autostumise trend vastupidiseks.		
2. Kohalik transport	Keskkonnasõbralikuma transpordi soodustamine	Linn arendab taastuvkütuste infrastruktuuri, et soodustada keskkonnasõbralikumate sõidukite kasutuselevõttu. 75% linna kütusetanklatest pakuvad ka etanooli või biogaasi.	Alates 2006. aastast on ostetud linnale vaid Euro V standardile vastavaid busse. Vanadele bussidele paigaldatakse täiendavaid filtreid, mis aitavad heitmeid vähendada kuni 90%.	Linna väiksuse ja kompaktsuse tõttu on jalgrataste kasutamisel suur potentsiaal, sest pea kõigist piirkondadest saab sõita teistesse rajoonidesse 15 minutiga.		
2. Kohalik transport	Keskkonnasõbralikuma transpordi soodustamine	Stockholmi kesklinnas on kehtestatud nn madala heitmega tsoon, kuhu ei ole lubatud liiga vanu (üle 8) ja saastavaid veokeid (vähemalt EURO II).	Hamburgis katsetakse hübriid- ja kütuseelemendiga busse. Alates 2010. aastast võetakse järkjärgult kasutusele hübriidbussid.	Jalgratta infrastruktuur hõlmab 457 jalgrattaparklat üle 5000 parkimiskohaga.		
2. Kohalik transport	Keskkonnasõbralikuma transpordi soodustamine		Bussijuhid läbivad regulaarselt keskkonnasõbraliku sõidu koolitusi, mis on vähendanud kütusekulu märgatavalt.	Jalgrataste kasutuse suurendamiseks on linnal olemas spetsiaalne plaan "Bicycle Master Plan", kus planeeritakse uute teede ja parkimisvõimaluste rajamist, jalgrataste propageerimist ja laenutussüsteemi infrastruktuuri parandamist. Lisaks võimaldatakse oma sõitu planeerida Bicycle Route Planner abil.		
2. Kohalik transport	Keskkonnasõbralikuma transpordi soodustamine		Kiirronge võetakse veelgi laialdasemalt kasutusele. Nende rongide energiaallikana kasutatakse elektrit.	Liikuvuse teema on sisse viidud koolide õppekavadesse. Õpilased peavad määratlema liikuvusega seotud probleeme kooli ümbruses ja leidma lahendusi.		

Rahvale avatud rohealad, sh keskkonnasäästlik maakasutus

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
3. Rahvale avatud rohealad, sh keskkonnasäästlik maakasutus	Mahajäetud ja saastatud alade vähendamine	Stockholmil on alates 1999. aastast võetud eesmärgiks linna tihendamine, st ehitades varem arendatud aladele ja jäätmaadele, mis on hea ühistranspordiühendusega paikades.	Alates 1979. aastast kantakse saastuse kahtlusega alad andmebaasi. Aladel viiakse seejärel läbi uuringud ning vajadusel puhastatakse.	Linna ümbritsenud jäätmaade asemele on rajatud rohealadest koosnev roheline vöönd, mis on peaaegu kogu ulatuses omavahel ühendatud. Teed ühendavad vööndit teiste parkidega.	Nante'is ei ole mahajäetud endisi tööstusalasid. Mõne ettevõtte sulgemise tagajärjena võib neid aga tekkida. Sellisel juhul tehakse uuring, mis käsitleb selle ala parimat võimalikku kasutust tulevikus.	Uued arendusalad Kopenhaagenis asuvad endistel ja praegustel tööstusaladel, mis lähima 25-30 a jooksul muudetakse elamu- ja ärimaadeks. Selleks vajamineva linnapoolse investeeringu ulatuse teada saamiseks on kavas koostada tegevuskavad iga sellise ala kohta.
3. Rahvale avatud rohealad, sh keskkonnasäästlik maakasutus	Mahajäetud ja saastatud alade vähendamine	Enne uusarendust puhastatakse ala jääkreostusest.	Mahajäetud ja reostatud alad võetakse pärast puhastamist uuesti kasutusele. 1980. aastatel maapind kooriti ja ladustati kuhugi mujale, ent nüüd üritatakse pinnas erinevate meetmetega puhastada. Katsetatakse uusi tehnoloogiaid ning tehakse selleks teadlastega koostööd. Eemaldatud saastatud pinnas taaskasutatakse.	Vitoria-Gasteiz rakendab erinevaid projekte, et jäätmaid uuesti kasutusele võtta. Vanadele tööstusaladele rajatakse rohealasid ja elamuid. Eesmärgiks on tagada segafunktsiooniga alad, kus on nii avalikke asutusi, äri- kui ka eluhooneid.	Linn osales REVIT projektis, mille eesmärgiks oli tõhustada jäätmaade kasutusse võtmise poliitikat. Nantes'ile anti selle jaoks 5 576 400 eurot. Projekt koosnes kolmest osast: 1) meetmed kohalike kogukondade kaasamiseks jäätmaade taaskasutusse võtul, 2) uute rahastusskeemide väljatöötamine, 3) mitmeotstarbeline arendamine ja säilitamine.	Uued arendusalad kavandatakse jäätmaa-aladele, mistõttu rohealad ei ole surve all. Sellega koos kaardistatakse ja likvideeritakse järkjärgult sealne võimalik reostus. Senikaua aga kasutatakse jäätmaadel ajutisi funktsioone - puhke-, spordi- ja kultuurialadena.
3. Rahvale avatud rohealad, sh keskkonnasäästlik maakasutus	Mahajäetud ja saastatud alade vähendamine	Suletud prügila plaanitakse kujundada ümber rohealaks.	Seoses merekaubanduse muutumisega on jäänud suur osa sadama ala kasutuseta. Seetõttu on need alad uuteks arengualadeks määratud, kuhu on nüüdseks ehitatud uusi elamurajoone, nt HafenCity.	Potentsiaalselt saastatud alad on kaardistatud ja mullastik osadel neist inventeeritud ja vajadusel likvideeriti sealne reostus.		
3. Rahvale avatud rohealad, sh keskkonnasäästlik maakasutus	Mahajäetud ja saastatud alade vähendamine		Arengualade määramisega soodustatakse jäätmaadele ehitamist. 2008. aastal oli 24% sellistest aladest võetud uuesti kasutusele, 15% olid arendamisel ning 61% planeerimisel.			
3. Rahvale avatud rohealad, sh keskkonnasäästlik maakasutus	Asustustiheduse tõstmine kaitstes rohealasid ja pakkudes kvaliteetset elukeskkonda	Tööstusalad kujundatakse segakasutusega aladeks, st ehitatakse elamuid jms juurde.	Soodustatakse ehitamist kesklinna, mitte linnaäärtesse. Parim näide on HafenCity, mida ehitatakse sadamaalale kesklinna. HafenCity ehitatakse jätkusuutlikkuse põhimõtteid arvestades, pakkudes nii elukui töökohti jpm.	Roheliste tsoonide nõue uusarendustesse määrati seadusega. See andis märgatava positiivse efekti looduses ja esteetikas.	Nantes'i jätkuva valglinnastumise peatamiseks on koostamisel uuring, mis selgitaks välja lahendused probleemi lahendamiseks.	Kuna arvatakse, et linna elanikkond kasvab 2025 aastaks 100 000 in võrra, suurendab see survet rohealadele ja sealsele taristule ja objektidele. Linn on alustanud mitmete uurimisprojektidega, et teada saada, millised peaksid olema kvaliteetsed rohealad suure rahvastikutihedusega piirkondades ja kuidas neid luua.
3. Rahvale avatud rohealad, sh keskkonnasäästlik maakasutus	Asustustiheduse tõstmine kaitstes rohealasid ja pakkudes kvaliteetset elukeskkonda		Asustustihedust tõstetakse korruste lisamisega ja tühjade kruntide kasutamisega, mitte rohealadele ehitamisega.	Linna planeerimisel arvestatakse põhimõtet, et ala parimat kasutust leides tuleb hinnata lisaks majanduslikele aspektidele ka keskkonnaalaseid.	Ringtee sisemises osas tõstetakse asustustihedust kõikjal. Ringteest väljapoole jäävas alas arendatakse ja tihendatakse uusi keskusi. Põllumajandusmaadele laienemist soovitakse vältida.	

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
3. Rahvale avatud rohealad, sh keskkonnasäästlik maakasutus	Asustustiheduse tõstmine kaitstes rohealasid ja pakkudes kvaliteetset elukeskkonda			Põllumehi ühendava assotsiatsiooniga ("Provincial Agrarian and breeder Association") on sõlmitud kokkulepe, et nad rakendataksid mitmesuguseid keskkonnameetmeid ja propageeriksid keskkonnasõbralikku põllumajandust.	Rohealade säilitamiseks võetakse neid kaitse alla.	
3. Rahvale avatud rohealad, sh keskkonnasäästlik maakasutus	Linna ala renoveerimine ja linnaplaneerimise uuendamine, et muuta linn atraktiivsemaks ja võimaldada jätkusuutlikumat elustiili	Elektrikaablid viiakse maa alla, et saada juurde uusi aktiivseid alasid.	Arengualade määramisega soodustatakse jäätmaadele ehitamist. 2008. aastal oli 24% sellistest aladest võetud uuesti kasutusele, 15% olid arendamisel ning 61% planeerimisel.	Parkidesse on paigaldatud automaatne kastmissüsteem, mis mõõdab mulla niiskustaset ja ilmastikuolusid.	Endisele sadamaalale (tööstuslikule jäätmaale) rajati uusarendus Île de Nantes. Ala arendamiseks kirjutati juhis, mis aitab säilitada avalikke alasid. Iga projekt sobitati ümbruskonda ja loodusesse. Uusarendus ehitati jätkusuutlikkust silmas pidades. Raha sellise arenduse kujundamiseks saadi Euroopa Liidu programmidest.	Uued planeeritavad arendusalad peavad olema polüfunktsionaalsed (töökohad, asutused, poed, elamualad) ning nende tihedus peab olema kooskõlas ligipääsetavusega alale, puhkevõimalustega jm.
3. Rahvale avatud rohealad, sh keskkonnasäästlik maakasutus	Linna ala renoveerimine ja linnaplaneerimise uuendamine, et muuta linn atraktiivsemaks ja võimaldada jätkusuutlikumat elustiili	Mälareni järve äärsed kaid on muudetud promenaadideks.	Et nõudlus eramajade järgi on suur, arendatakse ka selliseid rajoone. Seejuures peetakse silmas, et alad oleksid ühistranspordiga hästi ühendatud ja majad energiasäästlikud.	Linn soodustab tööstusalade kujunemist ühtlasi elu- ja ärialadeks, st et oleks tagatud segafunktsioon.		Ligipääs rohealadele tagatakse uutel arendusaladel rangete nõuetega avalikule ruumile - 100 m^2 elamute pindala kohta peab olema 60 m^2 avalikku ruumi, mis ei hõlma parkimisalasid.
3. Rahvale avatud rohealad, sh keskkonnasäästlik maakasutus	Linna ala renoveerimine ja linnaplaneerimise uuendamine, et muuta linn atraktiivsemaks ja võimaldada jätkusuutlikumat elustiili	Uued arendusalad ja kontoripinnad planeeritakse raudtee vahetusse lähedusse, eriti jaamade lähedusse.		Rongiliiklus viiakse maa alla. See võimaldab võtta varasemad raudteed kasutusele jalgteedena.		Ol.ol. elamualadele luuakse juurde uusi rohealasid seeläbi, et kujundatakse ümber hoovialad, lammutatakse garaažid ning vähendatakse parkimiseks kasutatavaid alasid.
3. Rahvale avatud rohealad, sh keskkonnasäästlik maakasutus	Linna ala renoveerimine ja linnaplaneerimise uuendamine, et muuta linn atraktiivsemaks ja võimaldada jätkusuutlikumat elustiili	Hammarby Sjöstad on uus arendusala, mis on planeeritud eesrindlikke jätkusuutlikkuse põhimõtteid arvestades nii hoone ehitusfaasis kui käitusfaasis (sademeveesüsteemid, haljaskatused, reovee- ja jäätmekäitlus, energiatõhusus jne).		Linn soodustab väiksemate tööstusalade olemasolu selliselt, et osa firmasid meelitatatakse kolima mujale. Suurtele ettevõtetele pakutakse maksusoodustusi ja soodustusi uue maa ostmisel vms.		Linn püüab meelitada inimesi rohkem parkidesse ja teeb selle nimel suuri investeeringuid parkide renoveerimiseks ja täiustamiseks (mitmekülgset sportimisvõimalused, tantsuplatsid, mänguväljakud, uisuplatsid) selliseks, et need vastaksid inimeste vajadustele ja muutuvale demograafilisele olukorrale.

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
3. Rahvale avatud rohealad, sh keskkonnasäästlik maakasutus	Linna ala renoveerimine ja linnaplaneerimise uuendamine, et muuta linn atraktiivsemaks ja võimaldada jätkusuutlikumat elustiili			Vanalinna hooneid remonditakse omavalitsuse projekti abil nii avalikuks kui erakasutuseks. Ka teistes piirkondades viiakse läbi renoveerimisprojekte. Seejuures pakutakse maja- või korteriomanikele võimalust kolida tasuta uutesse lähedal asuvatesse kodudesse, et vanu maju hõlpsamalt renoveerida.		Külastatavamad mänguväljakud (23/125) on mehitatud pedagoogidega
3. Rahvale avatud rohealad, sh keskkonnasäästlik maakasutus	Linna ala renoveerimine ja linnaplaneerimise uuendamine, et muuta linn atraktiivsemaks ja võimaldada jätkusuutlikumat elustiili			Jälgitakse, et vajaminevad teenused ja rajatised asuksid inimeste läheduses. Sellega soodustatakse jalgrataste kasutamist ja jalgsi käimist.		Linn toetab vabatahtlike võrgustikke ja nende projekte, mille eesmärgiks on pakkuda linlastele võimalusi veeta oma vaba aega parkides tegutsedes.
3. Rahvale avatud rohealad, sh keskkonnasäästlik	Valglinnastumise vältimine, tehes koostööd naaberomavalitsustega				Koostöös Prantsusmaa Põllumajanduse Kojaga (French Chamber of Agriculture) võimaldatakse põllumeestel maad osta odavamalt. Sellega püütakse tõmmata piiri linna ja maa vahele.	Suur-Kopenhaageni piirkonna planeering näeb ette, et linnast lähtuvad rohekoridorid säilitatakse ja arendustegevus toimub rohekoridoride vahel.
3. Rahvale avatud rohealad, sh keskkonnasäästlik maakasutus	Valglinnastumise vältimine, tehes koostööd naaberomavalitsustega				Et Nantes linna ümber on kujunenud metropol, koostati jätkusuutlikuks arenguks planeerimisdokument kogu regioonile ("SCOT de la métropole de Nantes-Saint-Nazaire"). Dokument sisaldab ühtlasi spetsiifilisi plaane piirkondade kohta.	
3. Rahvale avatud rohealad, sh keskkonnasäästlik maakasutus	Praeguste ja tulevikumuutuste integreerimine jätkusuutliku maakasutuse planeerimisse			Linna jätkusuutlikuma liiklemise plaaniga "Sustainable Mobility and Public Space Plan" soovitakse vähendada sõiduradade osakaalu ning suurendada kergliiklemiseks sobilikke alasid. Seda kavatsetakse saavutada näiteks nn superblokkide süsteemi abil.		Uued arendustegevused peavad arvesse võtma tulevasi kliimamuutuste mõjusid

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
3. Rahvale avatud rohealad, sh keskkonnasäästlik maakasutus	Rohealade loomine ja korraldus, võttes arvesse rekreatiivset väärtust, ökosüsteemiteenuseid ja jäätmaade taaskasutust	Stockholmi rohealade kaitsekorraldus lähtub Stockholmi Keskkonnaprogrammist ja mitmetest detailsematest arengukavadest, nagu Parkide Programm ja sotsiotoopide kaardid. Parkide Programm annab nõu ja juhised parkide ja teiste rohealade hooldamiseks.	Rohealadel ja teede äärtes kasvab hulgaliselt puid, mille hea seisukorra tagamiseks kantakse pidevalt hoolt. Selleks on loodud puude register, hooldusjuhendid ja maastikukujundamise printsiibid.	Rajatakse uusi rohealasid ning rohekoridore, et sidusust parandada. Linna rohealade planeerimisel on välditud liiga suurte rohealade loomist. Rõhk on väiksematel aga rohkematel rohealadel. Samas peab linn oluliseks vältida rohealade fragmenteerumist, kaitstes suuri rohelisi alasid linnalisest alast väljaspool.	Rohealadega opereerimisel arvestatakse ka sotsiaalset poolt. Rajatakse kogukonnaaedasid, kompostitakse ning istutatakse kollektiivselt. Kujundamisse kaastakse ka kunstnikke.	2004.a valmis Kopenhaageni Pargipoliitika, mis peaks tagama, et linnas oleks ruumi puudele, looduslikele aladele, mänguväljakutele ning et need oleksid ühendatud jalg- ja jalgrattateede võrgustikku.
3. Rahvale avatud rohealad, sh keskkonnasäästlik maakasutus	Rohealade loomine ja korraldus, võttes arvesse rekreatiivset väärtust, ökosüsteemiteenuseid ja jäätmaade taaskasutust	Linn kasutab planeerimisel nn sotsiotoopide kaartide (23) (sociotopic maps) abi. Sotsiotoopide kaartidel kujutatakse erinevate sotsiaalsete ja kultuuriliste väärtuste jagunemist linnas.	Hamburgi omavalitsuses on 4400 ha metsa, millest 3400 ha kuulub linnale. Ala võivad kasutada kõik elanikud rekreatiivseteks tegevusteks. Metsi läbivad mitmesugused rajad. Igal aastal külastatakse neid metsi 50 miljonit korda.	Peaaegu kõik pargid on avatud ööpäevaringselt.	Nantes peab linnas leiduvate puude arvu heaks näitajaks ning väärtustab neid ökosüsteemiteenuste pakkujana (õhukvaliteedi parandamine, rekreatsioon, vari). Puude parema seisundi ja arvu tagamiseks on loodud spetsiaalne dokument "The Tree Charter".	2011. a valmis Kopenhaageni kliimamuutustele kohanemise kava, mis peaks aitama tagada linlastele kõrge elukvaliteedi kliimamuutuste mõjudele vaatamata. Kavas antakse soovitusi puude istutamiseks, haljaskatuste rajamiseks, rohe- ja sinialade rajamiseks. Kava põhjal on valmimisel linna rohe- ja sinialade struktuurplaan, mis tegeleb reovee, rekreatsiooni, reostuse, soojussaare efekti jm asjakohaste küsimuste lahendamisega.
3. Rahvale avatud rohealad, sh keskkonnasäästlik maakasutus	Rohealade loomine ja korraldus, võttes arvesse rekreatiivset väärtust, ökosüsteemiteenuseid ja jäätmaade taaskasutust	Parkide Programm seab eesmärgiks, et rohealad peaksid paiknema elukohast maksimaalselt 200 m kaugusel.	Linn lähtub rohealade planeerimisel mitmesugustest juhistest. Seetõttu arvestatakse, et elaniku kohta peab pargi pinda olema 6 m² inimese kohta elamust maksimaalselt 500 m kaugusel ning lisaks 7 m² muid rohealasid. See teeb kokku 13 m² linna elaniku kohta.	Linna rohealadel ei kasutata pestitsiide.	Rohealade korraldamisel arvestatakse nende rekreatiivset väärtust, pakkudes mängualasid lastele, alternatiivseid rohelisi teid avalike asutuste ja vaatamisväärsuste juurde.	2009.a vastuvõetud tegevuskava "Taskupargid, puud jt rohealad" kohaselt plaanitakse linna rajada 14 uut taskuparki (pindalaga à kuni 5000m^2), istutada 3000 uut puud ning parandada rohealade kvaliteeti.
3. Rahvale avatud rohealad, sh keskkonnasäästlik maakasutus	Rohealade loomine ja korraldus, võttes arvesse rekreatiivset väärtust, ökosüsteemiteenuseid ja jäätmaade taaskasutust	Stockholmis tehti uuring, kuidas on tagatud lastele juurdepääs mänguväljakutele ja ajaveetmiseks sobilikele rohealadele. Tulemusi arvestatakse linnaplaneerimisel.	Suurt rõhku pannakse sotsiaalselt ebasoodsate piirkondade rohealade jt avatud alade ühenduvuse parandamisele.	Linna ümbritsenud jäätmaade asemele on rajatud rohealadest suur roheline vöönd, mis on peaaegu kogu ulatuses omavahel ühendatud. Vööndit ühendavad teiste parkidega teed, kusjuures rohevööndis on 91 km kergliiklusteid. Tänu asupaigale ja ühendusteedele on ala hästi ligipääsetav kõigist linna piirkondadest. Veelgi paremaks korralduseks luuakse alale spetsiaalne arengukava.	Sademeveekanaleid ja reservuaare on muudetud elustikusõbralikeks veekogudeks, torusse suunatud ojad on toodud maa peale tagasi ja rajatud selle ümber roheala.	Linnal on kaitsekorralduskavad kõikidele suurematele parkidele ja looduslikele aladele.

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
3. Rahvale avatud rohealad, sh keskkonnasäästlik maakasutus	Rohealade loomine ja korraldus, võttes arvesse rekreatiivset väärtust, ökosüsteemiteenuseid ja jäätmaade taaskasutust	Linn on koostanud suluskohtade tegevuskava ning jälgib neis paigus pidevalt vee kvaliteeti.	Enamikele rohealadele on rajatud veesilmasid ja kanaleid, mis aitavad suurendada rekreatiivset väärtust. Seetõttu on veekogude, sh jõgede kaldad on tehtud hästi ligipääsetavaks.	Linnale kuuluvast maast moodustab ligi ühe kolmandiku mets, so. 465 m² elaniku kohta. Mets kuulub peamiselt kohalikule omavalitsusele. 91% metsadest on looduslikud. Osa alast kuulub Natura 2000 võrgustiku alla. Linnakorralduse üldplaan ("General Plan of Urban Arrangement") seadis metsa kaitseks senisest rangemad reeglid ja laiendas kaitsealuseid alasid. Lisaks kaitsmisele rakendatakse meetmed ökoloogilise seisundi parandamiseks.	Vee äärde rajatakse kergliiklusteid, et ligipääsu parandada.	"Copenhagen is taking root" projektiga plaanitakse 2025. aastaks istutada 100 000 uut puud. 2010-2011 istutati 13 850 puud.
3. Rahvale avatud rohealad, sh keskkonnasäästlik maakasutus	Rohealade loomine ja korraldus, võttes arvesse rekreatiivset väärtust, ökosüsteemiteenuseid ja jäätmaade taaskasutust	Tehakse koostööd naaberomavalitsustega, et tagada katkematu rohevõrgustiku toimimine ja elurikkuse püsimine.	Hamburgis säilitatakse rendiaiamaid (*allotments*), et tagada elukvaliteet lastega peredele ja vanuritele. Maa sihtotstarbe muutumisel aga pakub linn maad uutes paikades.	Loodud on Linnamaastiku Amet (Urban Landscape Office), et parandada jätkusuutlikkust ja hoida elurikkust. Amet on ellu viinud mitmeid erineva motiivi ja eesmärgiga pargiprojekte, samuti alustanud kogukonnaaianduse programmi.		
3. Rahvale avatud rohealad, sh keskkonnasäästlik maakasutus	Rohealade loomine ja korraldus, võttes arvesse rekreatiivset väärtust, ökosüsteemiteenuseid ja jäätmaade taaskasutust		40,5% linna alast on määratud ehitamiseks sobimatuks, et säilitada nende kultuurilist ja ökoloogilist väärtust.	Spetsiaalse plaani ("Sustainable Mobility and Public Space Plan") abil parandatakse ühenduvust bussipeatuste, koolide, ärialade jt vajalike paikadega.		
3. Rahvale avatud rohealad, sh keskkonnasäästlik maakasutus	Rohealade loomine ja korraldus, võttes arvesse rekreatiivset väärtust, ökosüsteemiteenuseid ja jäätmaade taaskasutust		Linn jagab igal aastal rahalist toetust linna rohelisemaks muutmiseks: uute parkide rajamiseks, alade ümberkujundamiseks rohealadeks, teedeäärsete alade hooldamiseks ja rikastamiseks, kooliväljakute ümberehitamiseks, jne	Kavandatakse nn loodusradade võrgustiku ("System of Ecological Itineraries") loomist, mis lisaks linnas olevatele parkidele ühendaks huvi pakkuvaid looduslikke alasid linnast väljaspool. Rajad toimiksid ühtlasi rohekoridena.		
3. Rahvale avatud rohealad, sh keskkonnasäästlik maakasutus	Rohealade loomine ja korraldus, võttes arvesse rekreatiivset väärtust, ökosüsteemiteenuseid ja jäätmaade taaskasutust		Linnal on käsil rohekoridoride võrgustikus esinevate katkestuste likvideerimine.			

Loodus ja bioloogiline mitmekesisus

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
4. Loodus ja bioloogiline mitmekesisus	Kaitsealuste ja bioloogilise tähtsusega alade kaitsekorraldus	Projekti "Ecological development of Stockholm – suggestions of measures" tulemusena valmis raport kõige prioriteetsematest tegevustest Stockholmi linna elurikkuse kaitse valdkonnas, millest paljud (sh siinnimetatud) viidi koheselt ellu.	Linna parke kaitstakse Pargi Aktiga ("Grünanlagengesetz") ja Pargi Korraldusega ("Grünanlagenverordnung").	Linna serval asuv Salburua märgala on määratud rahvusvahelise tähtsusega Ramsari alaks. Märgala pakub huvi oma veetaimestiku tõttu ning on oluliseks paigaks ohustatud kiilidele, lindudele ning euroopa naaritsale.	Looduse paremaks kaitseks linnas loodi 2010. aastal spetsiaalne nõukoda "Nantes Biodiversity Council".	2011. a vastuvõetud Elurikkuse Strateegia näeb ette, et linna rohealad peavad muude funktsioonide kõrval toetama elurikkust ja võimalusel tuleks elurikkust suurendada. Elurikkust peab arvestama erineva tasandi strat. arengudokumentides. Strateegiat uuendatakse iga 4a tagant.
4. Loodus ja bioloogiline mitmekesisus	Kaitsealuste ja bioloogilise tähtsusega alade kaitsekorraldus	Stockholmis võeti 1994. aastal moodustati Stockholmi linna rahvuspark, et säilitada sealset loodust ja kultuurilisi väärtusi.	Pooled linna kaitsealadest on võetud kaitse alla vastavalt loodus- ja linnudirektiividele. 19% linna pindalal kaitstakse maastikku.	Zadorra jõgi on suure ökoloogilise väärtusega. Alal elab mitmeid ohustatud linnuliike ja euroopa naarits. Seetõttu kaalutakse ala lisamist Natura 2000 võrgustikku. Elustiku seisundi parandamiseks viiakse läbi mitmeid tegevusi, nt eemaldada paise ja taastada jõe algne voolusäng. Tööde jaoks on koostatud tegevuskava.	Natura 2000 alad katavad metropoli alast 12,9%. Nende hulka kuuluvad näiteks Petite Amazonie ja Loire kaldad.	Kopenhaagen on ühinenud liikumisega "Rohelised linnad", millega linn on endale võtnud kohustuse suurendada elurikkust ja parendada ohustatud ja haruldaste loodus-like alade seisundit.
4. Loodus ja bioloogiline mitmekesisus	Kaitsealuste ja bioloogilise tähtsusega alade kaitsekorraldus	Neljale looduskaitsealale on koostatud kaitsekorralduskavad.	Natura 2000 aladel rakendatakse kaitsmiseks ja seisukorra parandamiseks mitmeid meetmeid. Näiteks on juurde loodud elupaikasid harivesilikele ja rukkiräägule.	Vitoria-Gasteizis uuritakse elustiku tähtsust ökosüsteemiteenuste pakkumisel.	Nantes osaleb aktiivselt Loire suudmeala taastamisel. Ala on väga rikas oma elustiku poolest. Ühe alale olulise liigi *Angelica heterocarpa* kaitse on kandnud vilja, sest taime populatsioon on kasvanud.	Linn on klassifitseerinud pargid ja looduslikud alad kaheks: linnalooduse alad ja looduslähedased linnaalad. Linnalooduse alad on pargid, kus elurikkust suurendada on keeruline külastuskoormuse, isoleerituse ja suuruse tõttu ning põhifookus on rekreatsiooni soodustamisel. "Looduslähedased linnaalad" on enamasti suuremad rohealad, millel on olulisi eeldusi elurikkuse suurendamiseks.
4. Loodus ja bioloogiline mitmekesisus	Kaitsealuste ja bioloogilise tähtsusega alade kaitsekorraldus	Linn karjatab loomi 66 hektaril, mille tulemusena säilib avatud maastik.				

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
4. Loodus ja bioloogiline mitmekesisus	Rahvale avatud alade looduse kaitse	Stockholm on koostanud linnaliste biotoopide kaardi, mis võimaldab planeerida toimivat elupaikade võrgustikku ning tõstab planeerimisotsuste kvaliteeti, kuna aitab ala elurikkust paremini arvesse võtta.	Lepinguline looduskaitseprogramm koostöös põllumeestega (mõjutab u 25% Hamburgi alast) on olnud kasutuses üle 20 aasta. Lepinguga lubavad põllumehed kasutada nn loodushoidlikke harimisvõtteid. Nii luuakse uusi elupaiku nt kahepaiksetele. Programmi eesmärgiks on kaitsta kohalikku taimestikku ja loomastikku.	Linnamaastiku Amet on rajanud jätkusuutliku haljastuse näidise põõsastest ja vähese veenõudlusega liikidest (Secret Water Garden). Loodussõbralikke parke on loodud teisigi. Näiteks Arriaga tiikide ümber on istutatud kohalikke puu- ja põõsaliike ning nende asukohad on valitud selliselt, et selgrootutele oleksid tagatud head varjumispaigad. Muruseemnesegus olid kohalikud taimeliigid, mis meelitaksid selgrootuid ja linde. Ala on kujundatud värvikirevalt ning on inimestele atraktiivne paik viibimiseks.	Kõiki linna rohealasid hooldatakse keskkonnasäästlikke printsiipe kasutades vastavalt nende seisundile, maastikule ja elustikule. Selleks on rohealadel võetud kasutusele diferentseeritud ökoloogiline hooldussüsteem (Differentiated environmental (ecological) management system). Vähendatud on kulutusi veele, mitmekordselt on vähendatud herbitsiidide kasutamist, komposteeritakse koha peal jne. Lehetäide vastu kasutatakse biotõrjet.	Linn alustas 2010. a koostööprojekti Kopenhaageni Ülikooliga, et selgitada välja, kuidas arvestada kliimamuutusega kohanemise strateegias elurikkuse säilitamisega. Näiteks, kuidas sademevee kogumise tiigid võivad suurendada elurikkust, kuidas toetada haljaskatuste ja haljastatud fassaadide rajamist.
4. Loodus ja bioloogiline mitmekesisus	Rahvale avatud alade looduse kaitse	Linna looduse seisundit monitooritakse kindlaks määratud indikaatorliikide alusel, kelleks on kahepaiksed, tammega seotud liigid, tutt-tihane jt.	Metsadel lastakse peamiselt kujuneda looduslikult, et oleks tagatud mitmesugused elupaigad ja mets oleks vastupidavam erinevatele välismõjudele. Vanad ja mahalangenud puud jäetakse üldjuhul alles. Vajadusel need siiski eemaldatakse hobustega. Masinad on lubatud vaid mõnes kohas. Linn väldib metsade hooldamisel pestitsiidide kasutamist. Hamburgi metsadele anti esimesena Saksamaal säästva metsanduse FSC sertifikaat.	Linnale kuuluvast alast moodustab ligi ühe kolmandiku mets, so. 465 m² elaniku kohta. Mets kuulub peamiselt kohalikule omavalitsusele. 91% sellest koosneb kohalikest liikidest. Osa alast kuulub Natura 2000 võrgustiku koosseisu. Linn rakendab meetmeid metsa ökoloogilise seisundi parandamiseks.	Linn koolitas diferentseeritud ökoloogilise hooldussüsteemi vastuvõtmise järgselt rohealadega seotud personali jätkusuutlikkusest. Avalikkuse küsimustele vastas psühholoog, et aidata inimestel tehtud muutuseid mõista.	Linnal on väljatöötamisel elurikkuse-juhised oma töötajatele, kes tegelevad planeerimise, parkide ja looduslike aladega
4. Loodus ja bioloogiline mitmekesisus	Rahvale avatud alade looduse kaitse	Stockholmis tuleb mistahes tegevusega hävitatud roheala kompenseerida: kas luuakse uus roheala, kas parandatakse allesjäänud tüki kvaliteeti või nõutakse piirkonna elurikkuse kaitsekorralduskava koostamist.	Kaitse alla plaanitakse võtta veel palju alasid, nii et 2010. aastaks on ligi 35% Hamburgist (25 300 ha) reservaatidena või väiksemate piirangutega kaitse all.	Vitoria-Gasteizi mägede elustiku säilitamiseks on tehtud ettepanek luua looduspark, sest seal asub peamine osa linna metsast.	Haljastujäätmed kogutakse, sorteeritakse ja peenestatakse kohapeal ning kasutatakse samal rohealal multšina, et hoida mulla toitainetesisaldust ja vähendada kastmise vajadust.	Linn tegeleb suuremahuliste ja keerukate ehitusprojektide elluviimisega, nagu suletud veekogude taasavamine ning õgvendatud jõgedel loogete taastamisega.

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
4. Loodus ja bioloogiline mitmekesisus	Rahvale avatud alade looduse kaitse			Tulevikus plaanitakse identifitseerida ja hinnata linnas paiknevaid potentsiaalselt väärtuslikke elupaikasid, et nende elurikkust tõsta ja säilitada. Muuhulgas kavatsetakse uurida hoonete väärtust.	Linn on inventeerinud kõik elustikule potentsiaalselt väärtuslikud rohealad, sh jäätmaad ja ökoloogilised koridorid, et mõista paremini linnas leiduvaid ökosüsteeme ja parandada koridoride sidusust. Elustiku inventuurid jätkuvad regulaarselt.	
4. Loodus ja bioloogiline mitmekesisus	Rahvale avatud alade looduse kaitse				Koos partneritega plaanitakse välja töötada rohealade ökoloogilise hooldamise märgis ("green-space ecological-management label").	
4. Loodus ja bioloogiline mitmekesisus	Teadlikkuse tõstmine loodusest, eriti noorte seas	Koolitatakse õpetajaid, et parandada nende ja kooliõpilaste loodusteadlikkust.		Kogukonnaaedade programm võimaldab inimestel osaleda avalike rohealade kujundamisel, tegemisel ja hooldamisel. Linnavalitsus katab kulud ja pakub elanikele vastavaid koolitusi.	Nantes osaleb riiklikus uuringus, mis kasutab mesilasi õhukvaliteedi ja ökosüsteemi seisundi uuringutel. Linnal on olnud tarud mõnes pargis juba üle 25 aasta ning kokku tegutseb linnas ligi 90 mesinikku. Osa tarusid on üles pandud kesklinna, nt ooperimaja katusele. Botaanikaaed korraldab igal aastal mesinikele 30-40 kursust.	Linna jaoks on väga oluline, et nii ametnikud kui kodanikud mõistaksid Elurikkuse Strateegiat, kuna see on strateegia eduka elluviimise aluseks, ja seetõttu korraldatakse seminare jm.
4. Loodus ja bioloogiline mitmekesisus	Teadlikkuse tõstmine loodusest, eriti noorte seas	Koolitatakse giide Stockholmi looduse teemadel ning viiakse läbi giidiga ekskursioone linna loodusesse ja parkidesse.		Linn viib läbi tasuta linnaökoloogia loenguid.	Nantes kasutab erinevaid meetmeid elustiku väärtustamise tõstmiseks. Linlasi kaasatakse rohealade kujundamisse, mitmesugustesse kohtadesse lubatakse teha aedasid, korraldatakse kampaaniad ja üritusi	Linn korraldas 2009. a koostöös Zooloogiamuuseumiga ja arvukate vabatahtlike abil nahkhiirte varjepuude otsimise.
4. Loodus ja bioloogiline mitmekesisus	Teadlikkuse tõstmine loodusest, eriti noorte seas	Koolitatakse linna rohealade hooldajaid, kes lisaks baaskoolitusele läbivad ka biotoobipõhise hoolduse õppe.		Olarizu botaanikaaeda kujundatakse näidismetsad erinevatest Euroopa piirkondadest. Seega saavad Inimesed botaanikaaia vahendusel tutvuda kogu Euroopa taimestikuga.	Lisaks loodusõppe pakkumisele uurib Nantes'i loodusmuuseum linna putukafaunat ning botaanikaaed aitab lisaks õppetöö pakkumisele uurida linna elustikku.	Viiel pedagoogiga mehitatud mänguväljakul saavad lapsed koos vanematega osaleda Loodusdetektiivide projektis, kus nad saavad teada looduse kohta ja uurida ala loodust. Need mänguväljakud asuvad asumites, kus elanike loodusteadlikkus on madal.
4. Loodus ja bioloogiline mitmekesisus	Teadlikkuse tõstmine loodusest, eriti noorte seas	Linna territooriumil registreeritud (kaitsealused) liigid kantakse ühtsesse andmebaasi ArtArken. Interaktiivse veebilehe kaudu saavad kõik linna elustikuga tutvuda.		Linna rohealadel plaanitakse istutada senisest enam erinevaid liike, et elanikele neid paremini tutvustada.	Linna on rajatud nn rohelisi teeradu, mille abil soovitakse tõsta inimeste teadlikkust loodusest.	Linn ehitas ühele suurele loodusalale "looduse töökoja" (nim. Streyf) - loodusharidus-keskuse, mida külastab aastas üle 10 000 lapse ja vanema. Seal korraldatakse ka asutuste ja avalikke üritusi.

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
4. Loodus ja bioloogiline mitmekesisus	Teadlikkuse tõstmine loodusest, eriti noorte seas			Detailne nimekiri linna loomastikust ja taimestikust on saadaval linna kodulehel.		Linn korraldas 2010. a vikatiga niitmise ürituse, kus tutvustati, kuidas hooldada niite ja suurendada looduslikku mitmekesisust.
4. Loodus ja bioloogiline mitmekesisus	Teadlikkuse tõstmine loodusest, eriti noorte seas			Üldsuse teadlikkuse tõstmiseks Salburua märgala ökoloogilisest väärtusest on rajatud Ataria keskus. Ataria ja teisteste sarnaste keskuste eesmärgiks on selgitada, kuidas elurikkust säilitada ja innustada rohelise vöö rohealade külastamist.		Mitmeid linna looduslikke kooslusi hooldatakse lehmade, hobuste ja lammastega, mis võimaldab linnaelanikel (sh lastel) puutuda lähedalt kokku koduloomadega, mis muidu oleks linnas keeruline.
4. Loodus ja bioloogiline mitmekesisus	Teadlikkuse tõstmine loodusest, eriti noorte seas			Alates 1996. aastast on looduse väärtustamise tõstmiseks kasutatud puude istutamise programmi "Adopt a tree and grow with it" lastele. Enam kui 10a jooksul on osalenud üle 12 000 lapse ja istutatud 40 000 puud ja põõsast.		
4. Loodus ja bioloogiline mitmekesisus	Liikide kaitse ja seisundi parandamine	Stockholmis säilitatakse linnale iseloomulikke vanu tammesid, mis pakuvad elupaiku üle 1500 liigile. Vajadusel asendatakse vanu puid uutega. Need tammed on olulised ka mitmele ohustatud liigile, näiteks siklasele *Plagionotus detritus*.		Rohealade linnustikku on inventeeritud ning saadud andmeid arvestatakse linnaplaneerimises. Lisaks on plaanis hinnata rohealade väärtusi.	Linn vähendab herbitsiidide kasutamist. 2002. aastal kasutati üle 4500 liitri aastas ning 2009. aastal vähem kui 500 l. Pestitsiidide kasutamine vähenes 2009.aastaks 83% võrreldes 2004.aastaga. Nantes kasutab lehetäide tõrjeks putukaid.	Linn täiendab pidevat teavet elurikkuse kohta linna territooriumil, samuti toimub pidev seire ning komplitseeritud aladele elurikkust säästvate lahenduste väljatöötamine.
4. Loodus ja bioloogiline mitmekesisus	Liikide kaitse ja seisundi parandamine	Linn on rajanud ujuvparvesid veelindude pesitsusvõimaluste parandamiseks.		Plaanitakse istutada rohkem varju pakkuvaid liike, et tõsta lindude arvukust.	Linna botaanikaaed taastab tulbi *Tulipa sylvestris* arvukust. Kasvatatud sibulad pannakse kasvama sobivatesse kohtadesse, st kemikaale mitte kasutavatesse viinamarjaistandustesse.	
4. Loodus ja bioloogiline mitmekesisus	Liikide kaitse ja seisundi parandamine	Taastatud on 20 väikest veekogu kahepaiksete kudemisvõimaluste parandamiseks.		Ohustatud liikide seisundi parandamise näidetena tuuakse välja nahkhiire pesakastide ja saarmate varjepaikade (*hides*) paigaldamist ning euroopa naaritsa arvukuse tõstmise projekti. Kasvatatud naaritsate ellujäämisprotsent on olnud senini väga hea (30%).	Metsad on jagatud tsoonideks, mis aitab neid paremini säilitada. Metsade ala suurendamiseks tehakse istutusi, kuhu kaasatakse ka õpilasi.	

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
4. Loodus ja bioloogiline mitmekesisus	Liikide kaitse ja seisundi parandamine	Linn on parandanud Natura-liikide ja -elupaikade seisundit viiel märgalal.		Paremate elupaikade pakkumiseks kasutatakse erinevaid niidu niitmise meetodeid ja jäetakse alles surnud puud.	Linna veekorralduseks on loodud veepoliitikaprogramm "Neptune". Selle eesmärgiks on kaitsta, taastada ja parandada veekogusid. Programm hõlmab paljusid valdkondi alates kalade seisundist ja ökoloogiliste koridoride säilitamisest kuni hüdroenergia tootmiseni. Suur osa vooluveekogudest on taastatud. Pärast taastamist viiakse läbi pidevat elustikuseiret ja saasteainete uuringuid.	
4. Loodus ja bioloogiline mitmekesisus	Liikide kaitse ja seisundi parandamine			Kohaliku elustiku säilitamiseks hoitakse võõrliike range kontrolli all. Erilise tähelepanu all on näiteks ameerika naarits.	Nantes teadvustab valgusreostuse probleemi. Seetõttu on viidud läbi uurimus valgusreostuse allikate leidmiseks ning valgusreostus kaardistatud. Reostuse vähendamiseks uuendatakse tänavavalgustust, koostatakse juhendeid väljaskasutatavate valgusinstallatsioonide kohta, valgust kasutatakse vastavalt vajadusele (öösel keeratakse valguse intensiivsust vähemaks), elavhõbedaga lampe vahetatakse välja jne.	
4. Loodus ja bioloogiline mitmekesisus	Liikide kaitse ja seisundi parandamine			Metsaalade suurendamiseks viiakse läbi metsa taastamise programme.		
4. Loodus ja bioloogiline mitmekesisus	Liikide kaitse ja seisundi parandamine			Linn on kaardistanud valgusreostuse, et võtta kasutusele meetmed selle vähendamiseks.		

Kohaliku õhu kvaliteet

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
5. Kohaliku õhu kvaliteet	Õhu kvaliteedi parandamiseks mõeldud kava olemasolu	Stockholmi välisõhu kvaliteedi parandamise kava on kehtestatud riiklikul tasandil. Ka õhusaastelubasid väljastab riik. Õhukvaliteedi seiret ja analüüsi tehakse planeerimisprotsessides pidevalt.	2004. aastal valmis Hamburgi puhta õhu plaan ning 2005. aastal välisõhu kvaliteedi parandamiseks tegevuskava, kus pakutakse välja konkreetsed meetmed.	Õhukvaliteeti kontrollitakse ja parandatakse õhukvaliteedi plaani ("Air Quality Management Plan 2003-2010") kohaselt.	Õhukvaliteedi parandamiseks loodi 2002. aastal regionaalne plaan , mis sisaldab saasteainete analüüsi ja hinnangulist mõju inimeste tervisele ja keskkonnale ning kirjeldatud on ka vajalikud tegevussuunad. Lisaks regionaalsele plaanile koostati 2005. aastal kohalik atmosfääri kaitse plaan, mis sisaldab täpsemaid meetmeid.	Taani Keskkonnaamet on koostanud arengukava mh Kopenhaagenile NO2 lubatud piirmäära ületamise vastu võitlemiseks. NO2 tase peaks prognooside kohaselt 2015. aastaks jääma allapoole lubatud piirmäära, kui viiakse ellu teatud tegevused:
5. Kohaliku õhu kvaliteet	Õhu kvaliteedi parandamiseks mõeldud kava olemasolu				Linnareiside plaan (Urban travel plan) seab samuti eesmärgiks parandada õhukvaliteeti, soovides vähendada autoliiklust 50% võrra.	
5. Kohaliku õhu kvaliteet	Kohaliku omavalitsuse poolt võetud meetmed õhukvaliteedi parandamiseks	Stockholm kasutab üheaegselt nii õhusaaste seiret kui ka modeleerimist.	Hamburgi liiklusfoore vahetatakse intelligentsemate vastu, mis töötavad vastavalt liiklusolukorrale. Nii suudetakse vähendada asjatult seisvate autode arvu ning nendest tulenevat saastet.	Linn kannab andmebaasi ettevõtted, kes võivad oma tegevusega õhku saastada. Neid ettevõtteid kontrollitakse pidevalt ja probleemide ilmnemisel peab firma tegutsema saaste vähendamiseks.	Emissioonide vähendamiseks mobiilsetest saasteallikatest üritatakse takistada valglinnastumist, arendatakse ühistransporti, tõstetakse keskkonnasõbralike sõidukite kasutust, vähendatakse parkimiskohti, korraldatakse liiklust ümber, innustatakse ettevõtete mobiilsusplaanide tegemist jms.	Madala saastetasemega alal (keskkonnatsoon, *LEZ*) liikuvatele üle 3,5 t kaaluga raskeveokitele on pandud keskkonnanõuded (EURO 3 ja vanematele sõidukitele tahmafilter), mis vähendas tsoonis 3 aastaga PM-osakeste hulka 16%.
5. Kohaliku õhu kvaliteet	Kohaliku omavalitsuse poolt võetud meetmed õhukvaliteedi parandamiseks	Linn säilitab teedeäärseid puid ja vajadusel istutab juurde.	Hamburgi avalikud asutused kasutavad maagaasi autokütusena, sest see heidab õhku 25% vähem CO_2 kui bensiinil töötavad autod. SO_2 ei teki peaaegu üldse.	Propageeritakse päikese soojuskollektorite kasutamist sooja vee tootmiseks munitsipaalhoonetel ja elamutel. Valitsuse poolt toetavatel majadel on need kohustuslikud.	Emissioonide vähendamiseks paiksetest saasteallikatest vähendatakse heidet tööstussektorist, rakendatakse vabatahtlikku energiatarbe vähendamist era- ja ärisektoris, vähendatakse põllumajandusest tulevaid emissioone jms.	Hangetel seatakse mitmesuguseid keskkonnanõudeid.
5. Kohaliku õhu kvaliteet	Kohaliku omavalitsuse poolt võetud meetmed õhukvaliteedi parandamiseks	Uusi alasid ühendatakse kaugküttega, mis võimaldab vähendada individuaalsest kütmisest tulenevat saastet.	Hamburgis soodustatakse ühistranspordi kasutamist, näiteks luuakse uusi peatusi ja rajatakse ühistranspordiradasid.	Soovitakse üle minna keskkonnasõbralikumate kütuste kasutamisele. Näiteks soodustatakse maagaasi kasutust, laiendatakse maagaasi võrgustikku elamu- ja tööstusaladele.	Õhus mõõdetakse õietolmu sisaldust. Et allergiariski vähendada, koostati erinevate puuliikide esinemise kaart. Seda arvestatakse puude istutamise planeerimisel. Ühtlasi on koostatud nimekiri liikidest, mida tuleks vältida.	Taani valitsus on andnud linnale lubaduse, et Kopenhaagenis kehtestatakse nii ummikumaks kui ka laiendatakse keskkonnatsooni.

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
5. Kohaliku õhu kvaliteet	Kohaliku omavalitsuse poolt võetud meetmed õhukvaliteedi parandamiseks	Tööstuses kasutatakse senisest efektiivsemaid filterseadmeid.	Paljud Hamburgis tegutsevad ettevõtted on aastate jooksul vahetanud oma tehnoloogia moodsama vastu, lähtudes õhukvaliteedi parandamise tehnilistest juhenditest ("Technical Instructions on Air Quality Control"). Seetõttu jääb saastamine alla normi piiride.	Linnal rendib 17 paigas (erinevad tõmbepunktid) üle linna jalgrattaid tasuta. Kasutusel on 350 jalgratast. 2006. a renditi 85239 korda, 2009. a 154000 korda. Jalgrataste kasutuse tõstmiseks parandatakse teedevõrgustikku ning laiendatakse linnas kiiruspiirangutega alasid, et muuta sõit ohutumaks.		Sõidukite energiamärgistus peaks keskkonnateadlikkuse suurendamise kaudu vähendama NO2 taset 0,1 µg/m3 võrra
5. Kohaliku õhu kvaliteet	Kohaliku omavalitsuse poolt võetud meetmed õhukvaliteedi parandamiseks	Projekti "Environmental Cars" abil soodustatakse üleminekut taastuvkütustele ja keskkonnasõbralikumate sõidukite kasutamisele.	Mitmesuguste meetmetega soodustatakse jalgsi käimist ja jalgrataste kasutamist, näiteks siltide paigaldamisega.	Loomisel on nn superblokkide süsteem, kus määratakse tänavad põhiliseks liikluseks ja nende vahele nn õuealad, mis on eelkõige mõeldud jalakäijatele ja jalgratturitele ning mootorsõidukitega võivad liigelda kohalikud elanikud ja erisõidukid ning seda vaid 10 km/h. Ühe bloki suurus on u. 400x400m.		Alates 2009. aastast peab taksode energiaklass olema kuni C, mis peaks vähendama NO2 taset 0,8 µg/m3 võrra;
5. Kohaliku õhu kvaliteet	Kohaliku omavalitsuse poolt võetud meetmed õhukvaliteedi parandamiseks	Ühistranspordi kasutamise soodustamine paljude erinevate meetmetega on viinud selleni, et hommikusel tipptunnil saabub 77% inimesi Stockholmi kesklinna ühistranspordiga.	Alates 2006. aastast on ostetud linnale vaid Euro V standardile vastavaid busse. Vanadele bussidele paigaldatakse täiendavaid filtreid, mis aitavad heidet vähendada kuni 90%.	Ühistransporti arendatakse järgmiste meetmetega: uus trammiliin, uued bussid ja põhjalik liinivõrgustiku uuendamine, bussidele eraldi sõidurajad, eesõigus ristmikel, prioriteedisüsteemi kasutamine. Autode kasutuse vähendamiseks karmistati parkimispoliitikat.		
5. Kohaliku õhu kvaliteet	Kohaliku omavalitsuse poolt võetud meetmed õhukvaliteedi parandamiseks	Ummikumaksu sisseviimine nn sisemisse tsooni (*inner zone*) sisse- ja väljasõidul Rootsis registreeritud autodele. Maksu küsitakse ajavahemikus 6.30-18.29 spetsiaalsetes kontrollpunktides. Tänu maksule on kesklinnas vähenenud liiklus ja transpordist tulenevad emissioonid 10-15%.	Hamburg kaalub nn keskkonnatsoonide määramist, kuhu teatud saastenorme ületavaid sõidukeid ei lubata.	Biokütuseid kasutatakse nii linnaliinibussides kui omavalitsuse sõidukites.		
5. Kohaliku õhu kvaliteet	Kohaliku omavalitsuse poolt võetud meetmed õhukvaliteedi parandamiseks	Ehitatakse teetunneleid, et parandada õhukvaliteeti Stockholmi kõige saastunumates piirkondades, kus muud abinõud enam ei toimi.	Kavandatakse rakendada vähem saastavatele laevadele väiksemaid makse.	CIVITAS+ programmi abil finantseeritakse keskkonnasäästliku sõidustiili kursuste korraldamist linna elanikele.		

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
5. Kohaliku õhu kvaliteet	Kohaliku omavalitsuse poolt võetud meetmed õhukvaliteedi parandamiseks	Linn propageerib keskkonnasõbralike autode kasutuselevõttu "Clean Vehicles" projektiga. Selle tulemusena olid 2007. aastal 40% registreeritud sõidukitest keskkonnasõbralikud.	Kaalutakse võimalust ühendada kruiisilaevad sadama elektrivõrku. Selliselt ei kasutataks energia tootmiseks laeva generaatoreid, mis saastavad rohkem.	Superblokkide süsteemi kasutuselevõtu ja ühistranspordi arendamisega soovitakse vähendada päevast NOx ja PM10 taset 23% võrra.		
5. Kohaliku õhu kvaliteet	Kohaliku omavalitsuse poolt võetud meetmed õhukvaliteedi parandamiseks	Kesklinna piirkonda on raskeveokitele moodustatud madala heitmega tsoon, kuhu EURO I ja II klassi veokeid ei lubata.	Kaalutakse võimalust kasutada laevade kütusena maagaasi ning seda nii merel olles kui ka sadamas seistes.	Kasutusele plaanitakse võtta elektriautode ühiskasutuse süsteem. Selleks tehakse koostööd kohaliku tööstuse ja Alava Tehnoloogiapargiga ning arendatakse laadimisvõrgustikku, katsetatakse sõidukeid ja süsteemi.		
5. Kohaliku õhu kvaliteet	Kohaliku omavalitsuse poolt võetud meetmed õhukvaliteedi parandamiseks	Linn arendab taastuvkütuste infrastruktuuri, et soodustada keskkonnasõbralike sõidukite kasutuselevõttu. 75% linna bensiinijaamadest pakuvad kütusena ka etanooli või biogaasi.				
5. Kohaliku õhu kvaliteet	Kohaliku omavalitsuse poolt võetud meetmed õhukvaliteedi parandamiseks	Täiustatakse rööbastranspordi taristut, mis kasutab rohelist elektrit.				
5. Kohaliku õhu kvaliteet	Informatsioon õhukvaliteedist avalikkusele	Õhukvaliteedi seire tulemusi uuendatakse veebileheküljel iga tunni aja tagant. Lisaks tehakse prognoose saasteainete taseme kohta. Infot reaalajas õhukvaliteedi kohta edastatakse ka raadios ja ajalehes.	Informatsioon välisõhu hetkeolukorra kohta on üleval veebilehel www.hamburger-luft.de	Saasteainete näitajate kohta koostatakse aastane ülevaade, mis esitletakse avalikkusele pressiteadete ja omavalitsuse koduleheküljе kaudu. Igapäevaselt antakse teada õhukvaliteedi indeksi väärtus, mis sisaldab NO_2, PM10, SO_2, CO ja O_3 tasemete andmeid. Ühtlasi tehakse ennustusi indeksi väärtuse muutuste kohta.	Linn kajastab SO_2, NO_2, lämmastikoksiidi, osooni, tahkete osakeste ja vingugaasi pideva monitooringu tulemusi veebilehel. Teiste saasteainete tasemeid uuendatakse harvem.	Veebilehel on üleval nii õhukvaliteedi hetkenäitajad kui ka juhised linnaelanikele, kuidas igaüks saab õhukvaliteedi parandamisele kaasa aidata.
5. Kohaliku õhu kvaliteet	Informatsioon õhukvaliteedist avalikkusele				Organisatsioon Air Pays de la Loire teeb regiooni õhukvaliteedi seiret ning koostab ja avaldab kaarte eri piirkondade saasteainete tasemete kohta.	
5. Kohaliku õhu kvaliteet	Informatsioon õhukvaliteedist avalikkusele				Korraldatakse jalutuskäike Balad'air, et tõsta avalikkuse teadlikkust õhukvaliteedist teatud linnaosades.	

Mürakeskkonna kvaliteet

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
6. Mürakeskkonna kvaliteet	Müra vähendamine	1970. aastal oli liigsest mürast mõjutatud 220 000 inimest, Euroopa Rohelise Pealinna tiitlile kandideerides oli see arv 20 000.	Rongiliiklust planeeritakse suurendada. Et linlasi müra eest kaitsta, rakendatakse passiivseid ja aktiivseid meetmeid enim mõjutatud elamualadel. Lisaks toetatakse eraalgatuste poolt elluviidavate aktiivsete meetmete rakendamist 50% ulatuses.	Superblokkide süsteem koos autode vähendamise ja suunamisega kindlatele tänavatele ning kiiruspiirangu 10 km/h kehtestamine bloki sees aitab tulevikus müra vähendada.	Linn on töötanud müra vähendamise nimel aktiivselt juba alates 1982.aastast. 1993.aastal sai Nantes Kuldse Detsibelli (Golden Decibel) auhinna oma töö eest.	Kopenhaageni müra tegevuskavas (2010) on 6 fookusteemat: müravähendav asfalt, koolid ja päevahoid, tegevused hoonetes, müra arvestamine uutes hoonetes, liikluse planeerimine, transpordistruktuuri mõjutamine
6. Mürakeskkonna kvaliteet	Müra vähendamine	Mürakaardi tegemisel kasutati mudelis 2x2m punktide võrgustikku, võimaldades väga detailselt selgitada välja mürast mõjutatud inimeste hulk, määrata eriti mõjutatud hooned ning arvutada mürasaastest vabastamise investeeringute suurus.	Hamburgi lennujaama opereeriv firma paigaldab vabatahtliku müravähendusprogrammi raames lennujaama mürast häiritud aladele müra absorbeerivaid ventilaatoreid ning müra tõkestavaid aknaid.	Rasketööstus viiakse elamurajoonidest väljapoole. Linn peab selleks läbirääkimisi ja võimalust maa vahetamiseks.	Koostatud on plaanid lennujaama ("Exposure to Noise Plan") ning elamualade ("Noise Nuisance Plan") müraga tegelemiseks. Lisaks kavatsetakse koostada metropolile üldine müra ennetamise plaan ("Noise Prevention Plan").	Linn on katnud alates 2007. aastast 45 km linnatänavaid (2000+autot/päevas; 40+kmh) müra vähendava asfaltiga.
6. Mürakeskkonna kvaliteet	Müra vähendamine	Linna jaoks on väga oluline, et parkides ja muudes avalikel väljakutel oleks müra tase madal.	Hamburgi lennujaama opereeriv firma on kehtestanud maanduvatele ja startivatele lennukitele maksu, mis sõltub lennuki müraklassist ja kella-ajast - öösel rohkem. Samuti on üldjuhul keelatud öösel õhku tõusta või maanduda, va. erijuhtudel, kui selleks on hangitud luba.	Välja on antud müra reguleeriv õigusakt ("Noise and Vibration Regulation Ordinance"). Selle regulatsioonidega on määratud näiteks maksimaalne lubatud mürahulk. Müra tegevuskavaga ("Noise Inspection Action Plan") seati uutele baaridele ja diskoteekidele kohustus paigaldada heli kontrolliv süsteem. Olemasolevate baaride ja pubide müra vähendamiseks kavatsetakse hakata neid uue tehnoloogia soetamisel toetama.	Mürast mõjutatud inimeste arvu vähendamiseks kasutatakse vähem müra tekitavaid teekatteid, müratõkkeid, rakendatakse kiiruspiiranguid, korraldatakse liiklust ja vähendatakse sõidukite arvu.	Koolide renoveerimisel ei muudeta neid ainult energiasäästlikumaks, vaid tõhustatakse ka mürakaitset.
6. Mürakeskkonna kvaliteet	Müra vähendamine	Kahes punktis (tiheda liiklusega tänaval ja linnapargis) mõõdetakse müra pidevalt. Infot kasutatakse otsuste langetamisel ja linna planeerimisel.	Plaanis uurida liiklusvoolu ja parandada liiklussujuvust, et sõit oleks vähemate kiirendustega jne. Selle jaoks vahetatakse liiklusfoore uute vastu, mis töötavad vastavalt liiklusele.	Ühistranspordi arendamiseks loodi kaks trammiliini, muretseti uusi busse ja uuendati liinivõrgustikku, loodi bussidele eraldi sõidurajad, eesõigus ristmikel, võimalused ummikutest mööduda jne. Autode kasutuse vähendamiseks muudeti parkimispoliitika karmimaks.	Linnas on loodud teerada müra kuulamiseks. “A l’écoute de ta ville”, kus tehakse ekskursioone, et tõsta inimeste teadlikkust mürast.	Linn viis ellu koostööprojekti, kus tiheda liiklusega Folehaveni tänava elamute tänavapoolsed aknad vahetati välja mürakindlamate vastu ning varustati heli summutitega, mis summutavad müra akende avamisel.
6. Mürakeskkonna kvaliteet	Müra vähendamine	Alates 1970. aastatest on linna paigaldatud 50 km müratõkkebarjääre ja 46 000 akent 15 000 hoonel 110 km ulatuses on muudetud mürakindlamaks.	Hamburgi sadam viib ellu mitmesuguseid projekte ja meetmeid, et müra vähendada. Näiteks kasutatakse ehitustöödel uusimaid tehnoloogiaid, et vähendada mürateket. Samuti arvestatakse müraga hoonete asetuse planeerimisel.	Linnal rendib 17 paigas (erinevad tõmbepunktid) üle linna jalgrattaid tasuta. Kasutusel on 350 jalgratast. 2006. a renditi 85239 korda, 2009. a 154000 korda. Jalgrataste kasutuse tõstmiseks parandatakse teedevõrgustikku ning laiendatakse linnas kiiruspiirangutega alasid, et muuta sõit ohutumaks.	Müra kaebuste läbivaatamiseks on loodud spetsiaalne üksus.	Linn on vähendanud liiklusmüra alandades lubatud sõidukiirust 40 km/h-ni. Põhiteede võrgustikus saab liigelda veel 60 km/h, kuid linn plaanib alandada 50 km/h-ni.

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
6. Mürakeskkonna kvaliteet	Müra vähendamine	Müra vähendamiseks reguleeritakse liiklust järgmiste meetmetega: elamupiirkondades seati kiiruspiirang 30 km/h, seati piirangud raskeveokitele öisel ajal ja linna nn sisemises tsoonis liikumisel, kehtestati ummikumaks.	Rakendatakse kiirusepiiranguid, et müra vähendada, kuid väljatöötamisel on ka ülelinnaline piirkiiruse kontseptsioon.	Müratasemeid on korduvalt modelleerimise abil kaardistatud, kuid 2008. aastal loodi spetsiaalne seiresüsteem. Müra mõõdetakse 17 punktis reaalajas. Tulemusi saab jälgida veebis. See võimaldab anda täpsemaid hinnanguid müra tasemele ja müra leevendavatele meetmetele. Lisaks mürast mõjutatud elamute kaardistamisele kavatsetakse välja selgitada ka liigsest mõjutatud rohealad, nädalavahetuse meelelahutuse müra all kannatavad piirkonnad, müra kellaajalised muutused jmt.	Mürast mõjutatud alasid kaardistatakse, et selgitada välja vaiksed ja probleemsed piirkonnad.	Elektriautodele on linnas 22 laadimiskohta, neist avalikel teedel asuvad tanklad on tasuta.
6. Mürakeskkonna kvaliteet	Müra vähendamine	Linn on koos sidusrühmadega välja töötanud juhised, kuidas vähendada müra planeeritavates hoonetes, sh nii õigeid ehitusviise kui hoonete asetusest arvesse võttes .	Raudteejaamade lähedusse on ehitatud populaarseks osutunud Pargi & Reisi rajatised, et inimesed saaksid jätta auto raudteejaama ning kesklinna minna rongiga.	Lisaks ühistranspordi ja jalgrataste kasutamise soodustamisele, plaanitakse suurendada jalakäijate arvu.		Elektri- ja hübriidautod on vabastatud parkimistasust.
6. Mürakeskkonna kvaliteet	Müra vähendamine	Euroopa Liidu Qcity projektis osalemisega katsetatakse vähem müra tekitavaid teematerjale.	Planeeritakse luua veokitele sõiduteede võrgustik, mis sisaldab müra suhtes vähem tundlikke alasid, st elamurajoonidest eemal.	2005. aastal korraldati I riiklik linnamüra konverents Vitoria-Gasteizis. Konverentsil arutati müra leevendavaid meetmeid. Ürituse tulemusena koostati protokollid, mis sisaldasid karmimaid nõuded ja täpsustasid vastutusi müra leevendamisel.		Linnas on palgatud kahe töötajaga patrull, kes käib viimase 2 ööpäeva jooksul tehtud müraalaseid kaebusi kontrollimas.
6. Mürakeskkonna kvaliteet	Müra vähendamine	Linn osaleb Euroopa Liidu Qcity projektis, mille abil püütakse leida lahendusi liiklusest tulenevat müra vähendamiseks.	A7 maantee ehitatakse pealt kinni ja kaetakse pinnasega ja haljastatakse 1,7 km ulatuses, et vastata kehtestatud müranormidele.	Poodide kaubatarnel tekkiva müra vähendamiseks ei lubata kasutada üle 5000 kg veokeid kauba toomiseks (kui pood asub elumaja all) ning laadimiskohtadesse tuleks paigaldada müraisolatsioone.		Üks linna suuremaid taksofirmasid alustas riigi poolt subsideeritud pilootprojekti, mlle käigus hakkab linnas taksona tööle 20-30 elektrisõidukit.
6. Mürakeskkonna kvaliteet	Müra vähendamine	Stockholmis oli kandideerimise ajal tegemisel müra vähendamiseks strateegiline tegevuskava, mis sisaldab meetmetena vähem müra tekitavate teekatete paigaldamist, karmimaid nõudeid sõidukite tekitavale mürale, kampaaniaid naelrehvide kasutuse vähendamiseks, kampaaniaid ühistranspordi eelistamiseks, strateegiat müra vähendamiseks parkides ja teistel puhkealadel, jätkuvat müra tõkestavate akende jm lahenduste paigaldamist.	Muudel teedel planeeritakse hakata mürast häiritud alasid rahaliselt toetama, et rakendada müra vähendavaid passiivseid meetmeid.	Plaanis on koostada vaiksete ja mürarikaste alade kaart.		
6. Mürakeskkonna kvaliteet	Müra vähendamine			Linn monitoorib paralleelselt müraga ka elektromagneetilist taset ja kiirgustaset.		

Jäätmeteke ja jäätmemajandus

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
7. Jäätmeteke ja jäätmemajandus	Jäätmetekke vähendamine	Linn panustab kodanike prügisorteerimisalase teadlikkuse tõstmisele kampaaniate, seminaride jm abil.	Jäätmeteket vähendatakse sorteerimise abil inimeste kodudes. Mõnes ettevõttes kogutakse samuti jäätmeliike eraldi.	Suuregabariidilisi jäätmeid (mööbel, ka elektroonika) kogutakse otse inimeste kodudest. Seejuures pannakse rõhku nende parandamisele ja taaskasutamisele.	Nantes'il on jäätmetekke vähendamise plaan (Waste prevention plan), mis sisaldab näiteks komposteerimise propageerimist ning rämpsposti keeldu. Plaanis olevad meetmed on mõeldud teadlikkuse tõstmiseks ja vabatahtlikult rakendamiseks.	Korterelamute hooldajad võivad tellida tasuta konteineri ohtlike ainete, taara ja suuremõõduliste jäätmete jaoks.
7. Jäätmeteke ja jäätmemajandus	Jäätmetekke vähendamine		Prügisorteerimise lihtsustamiseks on loodud inimestele juhised.	Riideid kogutakse spetsiaalsetes vastuvõtupunktides, kus need sorteeritakse ja saadetakse pärast puhastamist/parandamist müüki või lappidena kasutusse tööstuses. Tekstiilide taaskasutuse osakaal on 75%.	Jäätmete kogumist kavatsetakse korraldada senisest efektiivsemalt, lähtudes konkreetsete alade vajadustest. Selliselt soovitakse koguda jäätmeid üks kord nädalas, mitte enam kaks korda. Tulemusena väheneb jäätmeautode liikumisest tulenev saaste. Harvema kogumisega tahetakse mõjutada inimesi jäätmeteket vähendama ja sorteerima rohkem.	Linn on alustanud 12/14 jäätmetekke vältimise initsiatiivi elluviimist; need kõik sisaldavad erinevaid teadlikkuse tõstmise kampaaniaid (CO_2 seos jäätmetega, kampaaniatekstid prügiautodel, "ei" tellimata reklaamile/postile. Kampaaniatesse on kaasatud ka lähivallad.
7. Jäätmeteke ja jäätmemajandus	Jäätmetekke vähendamine			Linn propageerib ise komposteerimist, eriti maapiirkondades ja ettevõtetel (nt supermarketid), kus tekib palju biolagunevaid jäätmeid.	Nantes on seadnud eesmärgiks vähendada majapidamiste olmejäätmete teket 7% võrra viie aasta jooksul alates 2009. aastast.	Kopenhaagen korraldas "European Week of Waste Reduction".
7. Jäätmeteke ja jäätmemajandus	Jäätmetekke vähendamine			Reoveest tekkivat jääkmuda kavatsetakse vähendada 20%.	Jäätmetekke vähendamise plaani hakatakse koostama ka riiklikul tasemel.	Linn on välja töötanud juhendi, kuidas korraldada korruselamutes asjade taaskasutamine ja kuidas luua hoovi nurka taaskasutamisele minevate asjade kogumise nurk.
7. Jäätmeteke ja jäätmemajandus	Jäätmetekke vähendamine				Linn sorteerib suured jäätmed ja eraldab taaskasutamiseks sobilikud materjalid/esemed.	Linnas on 8 jäätmete ümbertöötlemiskeskust, kuhu saavad jäätmeid tuua nii ettevõtted kui majapidamised.
7. Jäätmeteke ja jäätmemajandus	Jäätmetekke vähendamine					Kopenhaageni 7 jäätmete ümbertöötlemiskeskusse saab tuua taaskasutatavaid esemeid, nagu mööbel, raamatud. 20 tonni selliseid esemeid leiab taaskasutamist.

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
7. Jäätmeteke ja jäätmemajandus	Ladestamisele saadetava jäätmehulga vähendamine	Stockholmil on 100 a kogemust jäätmete põletamisega. Ankeedi koostamise ajal läks energiatootmiseks 73,5% jäätmetest. Tuhka tekib linna olmejäätmetest 2% ulatuses ja klinkrit 16%. Klinkrit kasutatakse hiljem ehituses.	Hamburgil on viis tehast, mis toodavad elektrit ning soojust jäätmete ja prügilagaasi põletamisega. Soojust kasutatakse linna kaugküttes.	Linn korraldab klaasi, paberi, kartongi, pakendite ja biolagunevate jäätmete eraldi kogumist spetsiaalsetesse konteineritesse. Tekstiili- ja mööblijäätmed ning kodudes tekkivad kemikaalid saab viia spetsiaalsetesse punktidesse. Patareid, elektroonika- ja ravimijäätmed saab viia poodidesse või kogumispunktidesse.	Nantes'is tekkinud prügi sorteeritakse. Mugavama jäätmete üleandmise jaoks kogutakse aeg-ajalt paberi ja pakendijäätmeid ukselt-uksele süsteemi abil.	Linnal on valmimas uuring käsitlemaks, kuidas saab linn enda tegevuse käigus tekkivaid jäätmeid vähendada. Sh uuritakse, kuidas keskkonnahoidlike hangete abil tellida esemeid, millel on vähem pakendeid, pika kasutuseaga tooted jne.
7. Jäätmeteke ja jäätmemajandus	Ladestamisele saadetava jäätmehulga vähendamine	Rootsis rakendatakse seadusega tootjavastutust, mis tähendab, et tootja peab arvestust turule lastud kauba suhtes. Kaubast tekkiva pakendijäätmete koguse (teatud protsendi sellest) peab tootja või selle esindajad koguma ja töötlema. Omavalitsus pakendijäätmete eest ei vastuta.	Paberit saab viia konteineritesse, jätta kokku köidetult tee äärde spetsiaalsesse kohta või viia sorteerimisjaama. Klaas kogutakse konteineritesse ja sorteeritakse jaamas vastavalt värvile ning viiakse ümbertöötlusesse. Pakendid kogutakse spetsiaalsetesse konteineritesse.	Mugavamaks jäätmete kogumiseks on arendatud mõnes paigas välja pneumaatiline kogumissüsteem.	Elektroonikajäätmeid kogutakse elektroonikapoodides ja jäätmekogumisjaamades. Toksilisi jäätmeid saab ära anda selleks ette nähtud punktides. Kokkuleppel saab need ära anda ka spetsiaalselt varustatud kogumisautosse.	Linnast läheb prügilasse ladestamisele 1,8% jäätmed ning need ei ole biolagunevad.
7. Jäätmeteke ja jäätmemajandus	Ladestamisele saadetava jäätmehulga vähendamine	Mugavamaks jäätmete üleandmiseks on sorteerimist võimaldavad prügikastid paigutatud osaliselt maa alla, et võtta vähem ruumi. Kasutatakse ka vaakumiga töötavat süsteemi. Mõnes jäätmekogumispunktis purustatakse prügi kohapeal. Eelnimetatud võtted võimaldavad vähendada kogumisest tulenevaid probleeme - müra, saaste jm.	Tekstiilijäätmeid kogutakse sarnaselt vanapaberiga, ent taaskasutamiseks sobilikud riided ja jalatsid võib viia ka vastavatesse kogumispunktidesse. Need asuvad kergesti ligipääsetavates kohtades. Mõnikord kogutakse vanu tekstiile ukselt-uksele.	Linnas on kaks ümbertöötluskeskust, et innustada eraldi sorteerimist. Lisaks nendele on Vitoria-Gasteizis kaks mobiilset sorteerimispunkti.	Tihedalt asustatud piirkondades on kasutusel kotisüsteem Tri-sac, sest erinevate konteinerite paigaldamine on problemaatiline. Mittetaaskasutatavate ja taaskasutatavate jäätmete jaoks on kaks eri värvi kotti. Neid jagatakse tasuta. Tõhusamaks sorteerimiseks on lisatud kottide peale juhendid. Seda süsteemi kavatsetakse laiendada ning kaalutakse kolmanda koti kasutuselevõttu biolagunevate jäätmete jaoks.	Linn korraldab koostöös riigi keskkonnaametiga "Vahetuspäeva", mil inimesed saavad tasuta tuua ja viia kokku asju, mis muidu läheksid prügiks.
7. Jäätmeteke ja jäätmemajandus	Ladestamisele saadetava jäätmehulga vähendamine	Lövsta ala oli varem kasutuses prügiladestuskohana. Pärast sulgemist taaskasutati võimalikult suur osa leiduvatest jäätmetest. Prügila kaeti põletusprotsesside tulemusena tekkinud klinkeriga. Drenaaži jaoks kasutati purustatud ehitusjäätmeid. Selliselt suudeti vähendada nn algsete materjalide (*virgin materials*) tarbimist ja transportimisest tulenevat saastet.	Äriettevõtted peavad oma jäätmete sorteerimise ja käitluse eest ise vastutama.	2007. aastal loodi spetsiaalne jaam ehitusjäätmete töötlemiseks. Taaskasutusse võetakse metalli- ja puidujäätmed.	Suur osa jäätmetest põletatakse. Osa energiast müüakse, teine osa kasutatakse küttes.	Linn plaanib 2012 a panna kortermajade hoovidesse 30 000 konteinerit, et koguda eraldi plasti, metalli ja elektroonikat.
7. Jäätmeteke ja jäätmemajandus	Ladestamisele saadetava jäätmehulga vähendamine		Linn pakub paberikonteinereid elamutele tasuta, et tõsta paberi taaskasutamise osakaalu.	Jäätmetest plaanitakse toota tahket jäätmekütust, mida hakkaks kasutama lähedalasuv tsementitööstus.	Ruumipuuduse tõttu on paigutatud osa konteinereid maa alla. Selle tulemusena saab jäätmeid sorteerida rohkemas mahus ja mugavamalt.	

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
7. Jäätmeteke ja jäätmemajandus	Ladestamisele saadetava jäätmehulga vähendamine		Tänavatele lisatakse järjest enam konteinereid, et inimestel oleks mugav pürgi viia ja sorteerida.		Olemas on ettevõte, kus remonditakse mootorrattaid ja mopeede, panustades romude taaskasutamisesse. Nantes toetab Ecorêv organisatsiooni, kus sorteeritakse taaskasutuseks sobivaid riideid. Väike osa rõivastest parandatakse või disainitakse ümber. Linn toetab ka asutusi, mis tegelevad elektroonikajäätmete parandamisega uuesti kasutuselevõtuks.	
7. Jäätmeteke ja jäätmemajandus	Ladestamisele saadetava jäätmehulga vähendamine		Kaalutakse väärtuslike metallide jaoks eraldi konteinerite paigaldamist.		Linn pakub tööd laialdasemaks paberi taaskasutamiseks. Raamatuid sorteeritakse, parandatakse ja jagatakse kohalikul aga ka rahvusvahelisel tasandil. Sellega tegelevad põhikoolid ja sotsiaalkeskused. Taaskasutuseks sobimatutest raamatutest toodetakse ümbertöödeldud paberit.	
7. Jäätmeteke ja jäätmemajandus	Ladestamisele saadetava jäätmehulga vähendamine				Jäätmete kogumist kavatsetakse korraldada senisest efektiivsemalt, lähtudes konkreetsete alade vajadustest. Selliselt soovitakse koguda jäätmeid üks kord nädalas, mitte enam kaks korda. Tulemusena väheneb jäätmeautode liikumisest tulenev saaste. Harvema kogumisega tahetakse mõjutada inimesi jäätmeteket vähendama ja sorteerima rohkem.	
7. Jäätmeteke ja jäätmemajandus	Ladestamisele saadetava biolagunevate jäätmete hulga vähendamine	Linn kogub üheksakümnendatest saadik vabatahtlikult süsteemiga ühinenud restoranidelt, firmadelt ja majapidamistelt eraldi biolagunevaid jäätmeid, mis lähevad bioloogilisse töötlemisse. Protsessi tulemusena toodetakse biogaasi ja mahepõllumajandusele sobivat väetist. Maksta tuleb restoranidel selle eest vähem, kui segaolmejäätmete eest.	Majapidamistes tekkivad olmejäätmed ja haljastujäätmed kogutakse spetsiaalsetesse konteineritesse ning kompostitakse.	Linn julgustab ise komposteerima ning seda eriti ettevõttetel, kus tekib palju biolagunevaid jäätmeid.	Eramajade elanikke julgustatakse kodus komposteerima.	

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
7. Jäätmeteke ja jäätmemajandus	Ladestamisele saadetava biolagunevate jäätmete hulga vähendamine	Seadus ei luba eraldi kogutud biojäätmeid ladestada.	Biolagunevaid jäätmeid ei ole lubatud ladestada.	Biolagunevad jäätmed komposteeritakse. Tekkiv biogaas kogutakse ning põletatakse elektri tootmiseks. 2009. a suutis toodetud elekter katta 75% ulatuses jaama tarbe, kuid eesmärgiks on toota rohkem kui jaam vajab ja ülejääki müüa. Biogaasi kogumist ja sellest energia tootmist kavatsetakse maksimeerida.	Projekt "Compostri" võimaldab kollektiivset komposteerimist teatud punktides, näiteks kohalike ühistute juures. Sinna paigaldab linn komposterid ning pärast seda vastutavad komposteerimise korraldamise eest elanikud ise, nt ühistute kaudu.	
7. Jäätmeteke ja jäätmemajandus	Ladestamisele saadetava biolagunevate jäätmete hulga vähendamine	Stockholm on võtnud eesmärgiks bioloogiliselt töödelda 2012. aastal 35% toitlustusasutustes ning 10% majapidamistes tekkivatest biolagunevatest jäätmetest. 2007. aastal olid vastavad näitajad 9,5% ja 2%.	Äriettevõtete toidujäätmed (tekkiv kogus 10 000 - 20 000 tonni) töödeldakse loomasöödaks. Osaliselt kasutatakse äriasutuste toidujäätmeid biogaasi tootmiseks.		Tri-sac süsteemi plaanitakse lisada kolmas kott biolagunevate jäätmete jaoks.	
7. Jäätmeteke ja jäätmemajandus	Ladestamisele saadetava biolagunevate jäätmete hulga vähendamine	Laialdast kompostimist ei peeta heaks lahenduseks, sest vajaks liiga suurt maa-ala ning emiteerib kasvuhoonegaase.				
7. Jäätmeteke ja jäätmemajandus	Ladestamisele saadetava biolagunevate jäätmete hulga vähendamine	Mugavamaks köögijäätmete üleandmiseks on võimalik paigaldada toitlustusasutustesse kogumispaak.				
7. Jäätmeteke ja jäätmemajandus	Teadlikkuse tõstmine	Kampaania "Dina sopor – inte vilket skräp som helst" ("Your waste – not just any junk") tõstis usaldust jäätmekäitlusfirmade suhtes ning suurendas jäätmete sorteerimise osakaalu majapidamistes.	Erinevatele elanike- ja vanusegruppidele lasteaialastest alates pakutakse regulaarselt õpet ja infot, kuidas vähem jäätmeid tekitada ja kuidas tekkivaid jäätmeid õigesti sorteerida	Jäätmetekke vähendamiseks ja sorteerimise tõhustamiseks ning õigesse konteinerisse panemiseks viiakse läbi mitmesuguseid kampaaniaid, näiteks "Me tööt-leme siin klaasi" ja "Me paneme oma patareid siia".	Avatud on tasuta telefoniliin, kust saab küsida jäätmete kogumise ja jäätmete kohta üldiselt.	Linn plaanib suurendada jäätmete sorteerimist ning selle võrra vähendada jäätmekütuse osakaalu. 2008.a. "päästeti" põletamisest ja saadeti taaskasutusse 4800 t, 2012 a tõenäoliselt 11 910 t jäätmeid.
7. Jäätmeteke ja jäätmemajandus	Teadlikkuse tõstmine	Linn saadab iga-aastaselt inimestele kalendri, kus on toodud informatsioon sorteerimisvõimaluste ja -kohustuste kohta, jäätmepunktide lahtiolekuajad jpm. Kalender on kättesaadav ka veebis.	Koolides viiakse läbi näidissorteerimisi.		Tri-sac süsteemi kottidel on peal prügi sorteerimise juhendid.	Linn on koostanud mitmeid infomaterjale, et jäätmete sorteerimine oleks linlastele võimalikult lihtne, arusaadav ja et seda tehtaks õigesti.

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
7. Jäätmeteke ja jäätmemajandus	Teadlikkuse tõstmine	Prügi sorteerimiseks on koostatud juhend.	Korraldatakse rohkelt ekskursioone sorteerimiskeskustesse ja prügipõletusjaamadesse.			Linn viib ellu LIFE-projekti, mille tulemusena soovib linn muuta jäätmete põletamise süsinikuneutraalseks. Selle eelduseks on see, et plast ei lähe jäätmekütusesse.
7. Jäätmeteke ja jäätmemajandus	Teadlikkuse tõstmine	2008. aastal korraldati konverents arutamaks tulevikusuundi jäätmekäitluse vallas.				Linn on alustanud eeltöid uue Jäätmete ja ressursi korralduskava 2013-2018 koostamiseks. Visioon 2018 on "Jäätmevaba linn", mille taga on mõte, et jäätmeid pole olemas, on vaid taaskasutamist vajav ressurss. Uue kava keskne eesmärk on roheline kasv ("Green Growth")
7. Jäätmeteke ja jäätmemajandus	Teadlikkuse tõstmine	Stockholmil on programm teadlikkuse tõstmiseks koolides. Selle jaoks on määratud eraldi ametnik, kes jagab koolides infot ja kohtub õpetajatega.				

Vee tarbimine

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
8. Vee tarbimine	Lekete tekke ennetus	Leketerohketes ja roosteprobleemidega piirkondades vahetatakse torusid uute raudtorude vastu, mille sisemine pind on korrosioonikaitseks betooniga töödeldud.	Torusid kontrollitakse lekete suhtes, et vältida veekadu.	Süsteemi paigaldatakse lekke detektoreid.	Enamik veemõõdikuid on varustatud kauglugemissüsteemiga, mis võimaldab lekkeid kiiresti tuvastada.	Lekete otsimine tehakse viiakse läbi spetsiaalse kuulamisseadmega iga 4a tagant.
8. Vee tarbimine	Lekete tekke ennetus	Torusid kontrollitakse lekete suhtes, et vältida veekadu.	Vajadusel torud vahetatakse uute betooniga seest kaetud torude vastu või kaetakse vanad torud seest betooniga.			
8. Vee tarbimine	Veetorustiku võrgu korrastamine		2007.aastal tehti vee tarbimise prognoos tulevikuks. Leiti, et arvatavasti nõudlus oluliselt ei tõuse, va tarbimise tipphetkedel suvel kuuma ja kuiva ilmaga.	Veeinfrastruktuuri parandamiseks vahetatakse välja vana tehnikat ja torusid.	Koostatud on mitmeaastane investeerimisplaan.	Kõikide lekete põhjused kaardistatakse, andmeid kasutatakse veetorustiku renoveerimiskavade koostamisel.
8. Vee tarbimine	Veetorustiku võrgu korrastamine		Koostöös teadlaste ja teiste partneritega uuritakse võimalikke strateegiaid jätkusuutliku infrastruktuuri ja veekasutuse tagamiseks tulevikus.		Vajadusel tõstetakse torudes veevoolu kiirust, et parandada kliendini jõudva vee kvaliteeti.	

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
8. Vee tarbimine	Veetorustiku võrgu korrastamine				Parandatakse veevõrgustiku osad, kus veevool on liiga aeglane.	
8. Vee tarbimine	Tariifisüsteemi kasutamine	Individuaalsed veemõõdikud on vaid eramajadel. Kortermaja elanikele rakendatakse üldist tariifi.	Korteritele paigaldatakse individuaalseid veemõõdikuid. Kõikidel uutel majadel peavad olema mõõdikud kohe paigaldatud ning vanadel tuleb need (subsiidiumite toel) tagantjärele paigaldada.	Vee tariife plaanitakse tõsta, et innustada vee säästmist.	Individuaalse mõõtmise osa suurendamiseks paigaldatakse hulgaliselt veemõõdikuid korteritesse.	Kuna Taanis ei pea kortermajades korterites olema veemõõtjaid, siis Kopenhaagen on siiski hakanud nende paigaldamist toetama, kuna see aitab vähendada kortermaja üldvee tarbimist kuni 20% võrra.
8. Vee tarbimine	Tariifisüsteemi kasutamine		Veearve koosneb 10-20% ulatuses madalast baastasust ning 80-90% ulatuses leibkonna vee tarbimise kulust.	Rakendatakse astmelist veetariifi: esimene m3 on odavam kui järgmine.		Linn on toetanud veesäästlike WC-pottide ja veemõõtjate paigaldamist.
8. Vee tarbimine	Teadlikkuse tõstmine	Et Stockholmil on suured veevarud ja väikesed puhastuskulud, siis ei ole peetud vajalikuks teha vee tarbimise vähendamisele suunatud kampaaniaid.	Hamburgi veega varustav firma jagab oma klientidele ajakirja, brošüüre, korraldab lahtiste uste päevi, foorume jpm, et vähendada liigset vee tarbimist.	Linn viis läbi kampaania "Vesi - meie suurim vara", millega teavitati inimesi ajalehtedes ja raadiotes.	Koos veearvega saavad elanikud kaks korda aastas juhendi, kuidas vett säästlikult tarbida.	Linn viis läbi 2a pikkuse kampaania, et motiveerida kodanikke vähendama kodust veetarbimist. Infot levitati nii veebilehtedel, Facebookis, rahvajooksudel, võistluste abil ja mitmesugustel üritustel.
8. Vee tarbimine	Teadlikkuse tõstmine		Tarbimisinfo keskus jagab teavet säästliku tarbimise kohta.	Jagatakse brošüüre vee säästu ja veesäästmise plaani ("Integrated Water Saving Action Plan 2004-2008") kohta.	Vee tarbimise vähendamiseks on loodud kampaania "Ecobox".	
8. Vee tarbimine	Teadlikkuse tõstmine		Liikuv infokeskus "Veesäästu buss" külastab iganädalaselt turge, kaubanduskeskusi, üritusi jms.	Iga-aastaselt plaanitakse hakata korraldama jätkusuutliku veekasutuse üritust.	Ületarbimise korral saadakse leibkonnale sellekohane teade.	Suletud veejaama on loodud vee- ja energiahariduskeskus, kus kooliõpilased saavad mitmesuguste tegevuste abil teadlikumaks nendel teemadel.
8. Vee tarbimine	Teadlikkuse tõstmine			Õpilastele korraldatakse külaskäike Araka Joogiveejaama.		Linn koos lähivaldadega on korraldanud põhjaveekaitse teemalisi kampaaniaid: jagati infomaterjale, et inimesed vähendaksid pestitsiidide kasutust; telesaated; Facebooki kampaania; temaatilised artiklid ajalehtedes.
8. Vee tarbimine	Teadlikkuse tõstmine					Linn korraldab igal aastal pestitsiidivastase kampaania.

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
8. Vee tarbimine	Vee tarbimise vähendamine	Et Stockholmil on suured veevarud ja väikesed puhastuskulud, siis ei ole peetud vajalikuks teha vee tarbimise vähendamisele suunatud kampaaniaid.	Tööstuse veetarbimise koguseid mõõdetakse ja jälgitakse, et vältida liigset kulutamist ja põhjavee alanemist. Tarbimise eest tuleb 100% osas tasuda. Kui vett ammutatakse lubatust rohkem, tuleb maksta trahvi ning teatud ajaperioodiks muudetakse loas antud tingimusi karmimaks.	Elanikud saavad koos oma veearvega statistilised andmed nende veetarve kohta ja saavad seda võrrelda linna keskmiste näitajatega.	Linn vähendab oma veetarvet rohealade hooldamisel ja omavalitsuse hoonetes. Hoonete veetarve vähenes 2007. aastaks 26%, võrreldes 2001. aastaga.	Linn alustas koostööprojekti sadama ning vee- ja energiafirmaga, teadusasutuste ja erafirmadega, et töötada välja ja testida tulevikulahendusi Nordhavni arendusalal, kuidas tulla toime ekstreemsete sajuhulkadega ja sademeveega tänavatel ning vähendada joogivee tarbimist. Saadud lahendused peavad olema kasutatavad kõikidel tuleviku arendusaladel.
8. Vee tarbimine	Vee tarbimise vähendamine		Linn subsideerib eraettevõtete poolt ettevõetavaid vabatahtlikke investeeringuid oma veetarbe vähendamiseks.	2004. aastal võeti vastu veesäästmise plaan "Integrated Water Saving Action Plan 2004-2008", mis osutus efektiivseks. Avalikkuse teadlikkuse tõstmiseks jagati plaani kajastavaid brošüüre.		Linn uurib võimalusi vee pehmendamiseks, et vähendada pesuvahendite ja elektri kulusid kodudes.
8. Vee tarbimine	Vee tarbimise vähendamine		Avalike asutuste veetarvet jälgitakse ning tehakse investeeringuid ja spetsiaalseid programme, et vee tarbimist vähendada. Võrreldes 1996. aastaga, on kasutatav vee hulk vähenenud poole võrra. Kasutatud on näiteks järgmisi meetmeid: veevabade pissuaaride kasutamine, vee voolu vähendavad seadmed kraanides ja duššides ja vihmavee kasutamine tualettpottide loputuskastides.	Erinevatele sektoritele suunatud veesäästuprogramm propageeris kuluefektiivsete vee tarbimist vähendavate seadmete muretsemist.		Linn on alustanud toetusskeemi, et asendada joogivee kasutamine, kus võimalik, puhastatud halli vee ja sademeveega.
8. Vee tarbimine	Vee tarbimise vähendamine		Linn subsideerib vihmavee kasutuselevõttu.	Veekasutuse efektiivsuse tõstmiseks koostatakse juhendeid.		Kopenhaagenis võib põuaperioodil juunis, juulis, augustis kehtestada vajaduse korral "voolikukeelu"
8. Vee tarbimine	Vee tarbimise vähendamine			Iga-aastaselt plaanitakse hakata analüüsima omavalitsuse ja erinevate sektorite vee tarbimist.		
8. Vee tarbimine	Vee tarbimise vähendamine			Omavalitsuse veetarbe vähendamiseks disainitakse uued rohealad väikese veevajadusega.		
8. Vee tarbimine	Vee kvaliteedi parandamine	Vee puhastamisel kasutatakse kloori asemel 40% ulatuses UV-kiirgust, mille tulemusena ei teki kõrvaljääke.		Vee kvaliteedi parandamiseks tehakse täiendavaid investeeringuid tehnikasse ning kontrollitakse kvaliteeti nii lähtepaigas kui ka kraanides.	Kvaliteedi jälgimiseks on paigaldatud sensorid.	Linna veevarustus on lahendatud täielikult põhjaveega. Linn seisab hea selle eest, et kõik need veehaardealad oleksid jätkusuutlikult majandatud, elustikuuuringud tehtud. Veehaardealadele on istutatud metsi (557/3840 ha juba istutatud), tehtud kokkuleppeid talunikega, jne.

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
8. Vee tarbimine	Vee kvaliteedi parandamine	Rootsi seadustes on nõuded vee kvaliteedile rangemad kui Euroopa Liidu direktiivis. Ka neid nõudeid suudetakse täita.		Linnas vahetatakse välja asbesti sisaldavad veetorud.	Veekvaliteedi kindlustamiseks on määratud tagavaraveevõtu koht teises jões.	Linn tegeleb muldade tervendamise projektide elluviimise ja jälgimisega, et vältida reostuse kandumist põhjavette.

Reoveekäitlus

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
9. Reoveekäitlus	Üleujutuste teke ja korraldus	Linnal on koostatud sademevee probleemide vähendamiseks sademevee strateegia, mille elluviimiseks on kokku kutsutud erinevatest huvirühmadest kokku pandud nõukoda.	1980.aastatel oli suureks probleemiks ülevool kanalisatsioonist ning jõgede Alster ja Elbe kehv seisund. Lahendusena ehitati juurde veekogumismahuteid. Ka varem reostust tekitanud vihmavesi jõuab nüüd 90% ulatuses reoveepuhastusjaama. Veekogude seisund on paranenud märgatavalt.	Suurte vihmade korral ei suuda reoveepuhastusjaam sademevett vastu võtta, tekivad üleujutused ning Zadorra jõkke jõuab liigselt saasteaineid. Selle vältimiseks plaanitakse alustada lahkvoolse kanalisatsiooni ehitamist, ehitatakse 17 500 m3 mahuga sademeveemahuti.	Sademeveega seotud probleemide vähendamiseks valmib linnal plaan "Rainwater master plan", kus kirjeldatakse vajalikke investeeringuid.	Jätkusuutlike sademeveesüsteemide (SUDS) rakendamine uutel arendusaladel.
9. Reoveekäitlus	Üleujutuste teke ja korraldus	Stockholmis on kehtestatud sademeveemaks, mis sunnib maaomanikke (sh ka maanteeametit) leidma lahendusi sademevee kohapealseks käitlemiseks.			Mõõdikud võimaldavad jälgida voolutaset torustikes ning vajadusel reageerida kiiresti.	Ørestadi arendusalal (1996) on rakendatud kolmiksüsteemi: reovesi majapidamistest suunatakse kanalisatsiooni, sademevesi katustelt suunatakse kraavidesse otse ning tänavatelt läbib see enne kanalitesse juhtimist lokaalse puhastuse.
9. Reoveekäitlus	Üleujutuste teke ja korraldus	Hammarby Sjöstadis ei suunata sademevett reoveepuhastusjaama, vaid sademeveesüsteemi. Tänavatelt pärinev vesi puhastatakse liivafiltrites ja siis suunatakse järve. Hoonetelt ja õuealadelt juhitakse sadmevesi järvedesse otse või suunatakse enne kanalite abil basseinidesse, kust see hiljem voolab samuti järve. Osa sademeveest eraldatakse ringest haljaskatuste abil.				Linn plaanib suunata erakordsete sajuhulkade korral üleliigse sademevee väljakutele, parkidesse, spordiväljakutele.
9. Reoveekäitlus	Majanduslik jätkusuutlikkus	Reovee jääksoojust kasutatakse kaugküttes soojusallikana.	Bioloogilise puhastuse ajal tekkivast gaasist toodetakse elektrit. Jääkmuda hiljem kuivatatakse ning põletatakse, saades soojust ja elektrit. Tekkiv soojus katab jaama soojatarbe 100% ning elektrivajaduse 60%.	Reoveepuhastusjaam kavatseb oma energiatarvet vähendada, nt madala elektritarbega valgustite paigaldamisega.	Uus valmiv reoveepuhastusjaam võimaldab toota biogaasist elektrit ja soojust.	Kuna valingvihmade sagedus ja majanduslikud kahjud suurenevad pidevalt, peab linn pikemas perspektiivis suutma 30% sademeveest ära töödelda ilma kanalisatsioonivõrku suunamata.

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
9. Reovee-käitlus	Majanduslik jätkusuutlikkus	Reoveest kogutud orgaaniliste jäätmete töötlemisel tekkinud biogaasi kasutatakse busside kütusena.			Uuritakse kanalisatsioonis voolava reovee kasutamist soojusallikana.	
9. Reoveekäitlus	Infrastruktuuride jätkusuutlikkus (puhastusvõime, -tase jms)	50% sademeveest jõuab reoveepuhastusjaama. Ülejäänud sademevesi juhitakse järvedesse.	Reoveepuhastusjaamas on kõrge ammoniaagisisaldusega reovee jaoks välja töötatud patenteeritud protsess "Talleta ja töötle" (SAT), mis võimaldab bioloogilist töötlemist samas basseinis, kus vett talletatakse. O_2 vajadus vähenenud 25%. Vähenenud on ka energiatarve.	Tööstusest tulenevaid reoveeväljalaske kontrollitakse juhuslikult ja pidevalt senisest enam. Ettevõtete teadlikkust reoveeväljalasete kohta parandatakse. Tööstusettevõtteid toetatakse reoveepuhastusjaamade rajamisel.	2005. a viidi läbi põhjalik torude ja ühendussõlmede kontroll, et vähendada lekete hulka.	Kõik kinnistud on ühendatud kanalisatsioonivõrku, v.a. aiandusühistud ja paatmajad, kelle puhul kehtib 12aastane üleminekuperiood.
9. Reoveekäitlus	Infrastruktuuride jätkusuutlikkus (puhastusvõime, -tase jms)	Sademevee kogumise kaevust üleliigse vee tarbeks ülevool. Samas jääb saasteainete rikkam sademevesi kogumiskaevu ja puhastatakse. See süsteem nimega SORBUS on väga kuluefektiivne, töökindel ning vajab vähe ruumi.			Nantes Metropol on viinud läbi kanalisatsioonivõrguga ühendamata majapidamistes ulatusliku reoveekäitlusseadmete kontrolli, et vähendada reovee sattumist looduskeskkonda. Üle poole kontrollitutest polnud aktsepteeritavas seisukorras. Nantes Metropol toetab seadmete kaasajastamist rahaliselt Neptune programmi abil.	Ühiskanalisatsiooni ülevoolu väljalaskude arv on 15 aastaga vähendatud 95 - 34 peale ning ülevoolujuhtude arv aastas on vähenenud 20-70 pealt 2-6 peale.
9. Reoveekäit-lus	Infrastruktuuride jätkusuutlikkus (puhastusvõime, -tase jms)	Puhastamiseks katsetatakse uusi tehnoloogiaid. Näiteks on välditud Hammarby Sjöstadi arendusala ehituses materjale, mis sisaldavad tsinki või vaske, et need soovimatud ained ei satuks reovette.			Nantes koostab reoveekäitlusplaani "Waste water master plan", mis sisaldab täiendusi tehnilise seisundi uurimiseks, infrastruktuuri tõhususe parandamiseks ja muuks.	
9. Reoveekäitlus	Keskkonnasäästlikkus (energiaefektiivsus, taastuvenergia, jääkmuda töötlemine ja kõrvaldamine jms)	Reoveest tulenevat soojust kasutatakse kaugküttes soojaallikana.	Bioloogilise puhastuse ajal tekkivast gaasist toodetakse elektrit. Jääkmuda hiljem kuivatatakse ning põletatakse, saades soojust ja elektrit. Tekkiv soojus katab jaama soojatarbe 100% ning elektrivajaduse 60%.		Jääkmuda kuivatatakse päikese käes, enne kui see viiakse põllumajanduses kasutamiseks. Selliselt väheneb kaal ja kogus ning seega sõidukite kütusevajadus.	Jääkmuda põletatakse reoveepuhastusjaamas, sellest kaetakse jaamade energiavajadus 77% ulatuses.
9. Reoveekäitlus	Keskkonnasäästlikkus (energiaefektiivsus, taastuvenergia, jääkmuda töötlemine ja kõrvaldamine jms)	Reoveest kogutud orgaaniliste jäätmete töötlemisel tekkinud biogaasi kasutatakse linnabusside kütusena.	Avalikes tualettides paiknevad pissuaarid töötavad ilma veeta ning uriin kogutakse ja töödeldakse hiljem teistest reovetest eraldi. See võimaldab vähendada toitaineid reovees ja ravimijääke eemaldada tõhusamalt. Eraldatud toitained ja fosfor võetakse kasutusele väetisena.		Reovee puhastamise protsessis tekkinud muda võetakse põllumajanduses uuesti kasutusele kompostina või lubjaga töödeldud pastana. Viimasel juhul jälgivad kasutust kohalikud ametivõimud.	

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
9. Reoveekäitlus	Keskkonna-säästlikkus (energiaefek-tiivsus, taastuv-energia, jääk-muda töötlemi-ne ja kõrvalda-mine jms)	Kampaania "Puhas reovesi" eesmärgiks oli tõsta Hammarby Sjöstadi elanike teadlik-kust soovimatutest keemilistest ühendi-test reovees ning kuidas nende hulka vähendada (nt kasutada triklosaanivaba hambapastat).	Hamburgis uuritakse reovees sisalduvaid toksilisi aineid ning kui palju jääb neid alles pärast vee töötlemist. Pärast leidude tegemist koostatakse strateegia nende vähendamiseks või täieli-kuks eemaldamiseks.		Uuritakse muda metaaniga töötlemise teostatavust. Selle protsessi tulemusena väheneks esialgsete arvutuste kohaselt muda hulk ühe viiendiku võrra.	
9. Reoveekäitlus	Keskkonna-säästlikkus (energiaefek-tiivsus, taastuv-energia, jääk-muda töötlemi-ne ja kõrvalda-mine jms)	Seoses toksiliste ainetega ning eriti elav-hõbeda sisaldusega jääkmudas otsustati hambakliinikute ja laboratooriumite juures puhastada torustikku. Tulemusena vähenes elavhõbeda hulk jääkmudas 55%.	Reovett ja sademevett plaanitak-se hakata koguma eraldi, et töötlemisprotsess oleks tõhusam ja odavam.			
9. Reoveekäitlus	Keskkonna-säästlikkus (energiaefek-tiivsus, taastuv-energia, jääk-muda töötlemi-ne ja kõrvalda-mine jms)	Lisaks elavhõbedale uuriti ka teiste toksi-liste ainete päritolu. Kaadmiumi allikaks osutus kunstnike poolt maalimiseks kasutatav värv. Kunstikoolidega läbirää-kimise tulemusena vähenes kaadmiumi hulk reovees märgatavalt.	Töötatakse välja skeemi, et elektrijaama jahutusvee tempe-ratuur ei oleks vee-elustikule ega vee seisundile ebasoodne.			
9. Reoveekäitlus	Keskkonna-säästlikkus (energiaefek-tiivsus, taastuv-energia, jääk-muda töötlemi-ne ja kõrvalda-mine jms)	Puhastatud reovee kvaliteeti kontrollitak-se hoolega, et vältida kahjustusi tundliku-le merekeskkonnale Stockholmi piirkon-nas.				
9. Reoveekäitlus	Keskkonna-säästlikkus (energiaefek-tiivsus, taastuv-energia, jääk-muda töötlemi-ne ja kõrvalda-mine jms)	Stockholmis loodi ohtlike ainete teemali-ne veebipresentatsioon kirjeldamaks toksiliste ainete teekonda reovette ning kuidas need keskkonnas käituvad. Samuti tuuakse välja tegevused, mida inimesed saavad toksiliste ainete vähendamiseks teha.				
9. Reoveekäitlus	Keskkonna-säästlikkus (energiaefek-tiivsus, taastuv-energia, jääk-muda töötlemi-ne ja kõrvalda-mine jms)	Projektis "Uued saasteained - uued va-hendid" pakutakse linnale ja teistele huvipooltele lahendusi, kuidas uute kemikaalide probleemidega tegeleda. Meetmed hõlmavad läbirääkimisi tekstiili-, ehitus- ja kodukeemiatööstusega, ini-meste teadlikkuse tõstmist jpm.				

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
9. Reoveekäitlus	Keskkonna-säästlikkus (energiaefek-tiivsus, taastuv-energia, jääk-muda töötlemi-ne ja kõrvalda-mine jms)	Stockholm osaleb Euroopa projektis "Source control options for reducing emissions of Priority Pollutants". Projekti tulemusena töötatakse välja strateegia peamiselt EL Vee Raamdirektiivis välja-toodud saasteainete vähendamiseks. Saasteainete allikaid püütakse ühtlasi kaardistada.				
9. Reoveekäitlus	Keskkonna-säästlikkus (energiaefek-tiivsus, taastuv-energia, jääk-muda töötlemi-ne ja kõrvalda-mine jms)	Lövsta prügila sulgemisel kasutati jääk-muda täitematerjalina.				
9. Reoveekäitlus	Keskkonna-säästlikkus (energiaefek-tiivsus, taastuv-energia, jääk-muda töötlemi-ne ja kõrvalda-mine jms)	Ärsta ja Mälaren järve suubuv sademevesi suunatakse basseini/kogumismahutisse, kust see pärast saasteainete settimist liigub järve.				
9. Reovee-käitlus	Integratsioon veekorraldusse (nt töödeldud vee taaskasu-tamine)	Töödeldud vett ei kasutata uuesti, vaid suunatakse merre.				

Ökouuendus ja jätkusuutlik tööhõive

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
10. Ökouuendus ja jätkusuutlik tööhõive	Innovaatilised lahendused, mis parandavad mater-jalide töökindlust, ressursside kasuta-mise efektiivsust ja vähendavad kesk-konnamõju	Kaubatarnimist koordineeritakse kahes linna piirkonnas (vanalinn ja Hammarby Sjöstad) logistika-keskusega. Väiksemad kaubako-gused läbivad keskust, kus need paigutatakse autodele. Nii vähe-neb kaupa viivate autode hulk. Meetme tulemusena suudeti Hammarby Sjöstadis vähendada tarnimise CO_2 emissioone 90%.	Reoveepuhastusjaamas on kõrge ammoniaagisisaldusega reovee jaoks välja töötatud patenteeritud protsess "Talleta ja töötle" (SAT), mis võimaldab bioloogilist töötlemist samas basseinis, kus vett talletatakse. Tekkinud nitritid saab kohe denitrifitseerida. O_2 vajadus vähenenud 25%. Vähenenud on ka energiatarve.	Plaanitakse luua ühiska-sutuses olevate elektri-liste sõidukite süsteem. Selleks testitakse erine-vaid sõidukeid, süsteemi ennast ja laadimise infrastruktuuri.	Ühe tööprogrammi raames sorteeritakse, parandatakse ja jagatakse raamatuid kohalikul aga ka rahvus-vahelisel tasandil. Taaskasutuseks sobimatutest raamatutest toode-takse ümbertöödeldud paberit.	Linn püüab tugevdada puhaste tehno-loogiate (clean-tech) sektorit. Linn püüab suurendada nõudlust puhaste tehnoloogiate järele, meelitada ligi investoreid. Linn on koostanud kataloo-gi nendest innovatiivsetest lahendus-test, mis on olnud rohelise Kopenhaa-geni arendamisel kõige olulisemad ning mida on võimalik kasutada ka teistes linnades. Linn reklaamib seda kataloogi mitmesugustel rahvusvahelistel üritus-tel.

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
10. Ökouuendus ja jätkusuutlik tööhõive	Innovaatilised lahendused, mis parandavad materjalide töökindlust, ressursside kasutamise efektiivsust ja vähendavad keskkonnamõju	Ummikumaksu sisseviimine nn sisemisse tsooni (*inner zone*) sissesõidul Rootsis registreeritud autodele. Maksu küsitakse ajavahemikus 6.30-19.29 spetsiaalsetes kontrollpunktides. Tänu maksule on kesklinnas vähenenud liiklus ja transpordist tulenevad emissioonid 10-15%. Meetme tulemusena vähenes hinnanguliselt 30 000 t CO_2 2006. aasta kohta. Algselt oli suur osa inimestest ummikumaksu vastu, ent nüüd pooldavad ka paljud vastu olnud inimesed maksu.	Hamburgis katsetakse hübriidsõidukeid. Alates 2010. aastast võetakse kasutusele hübriidbussid.		Linn soodustab autode ühiskasutamist Marguerite programmiga ja koossõidusüsteemi. Selleks kaasatakse 20 firmat 3000 töötajaga, et julgustada inimesi autosid ühiselt kasutama. Autode ühiskasutamiseks on loodud veebilehekülg.	Kopenhaagen töötab koos erapartneritega selle nimel, et meelitada linna suuremahulisi rohelisi üritusi ja ettevõtmisi, kus rohelised ettevõtted saavad ennast eksponeerida. Need üritused aitavad näidata Kopenhaagenit rohelise linnana ning juhivad tähelepanu innovatiivsetele lahendustele, mida linnas kasutatakse. Näiteks on Kopenhaagen valitud maailma suurima tuuleenergiaürituse European Wind Energy Conference & Exhibitioni toimumiskohaks.
10. Ökouuendus ja jätkusuutlik tööhõive	Innovaatilised lahendused, mis parandavad materjalide töökindlust, ressursside kasutamise efektiivsust ja vähendavad keskkonnamõju	Merevee abil rakendatakse kaugjahutussüsteemi, mille abil suudetakse aastas vältida 60 000 t CO_2 õhku paiskumist.	Haulander Wegi asumis ehitatakse ja katsetatakse kliimasõbralikke ja ressursisäästlikke hooneid.			PPP on linna ökoinnovatsiooni ja jätkusuutliku tööhõive üheks keskpunktiks. Linn töötab koos paljude erinevate partneritega "green growth'i" edendamise nimel. Tähtis partner on Copenhagen Clean-tech Cluster, mis arendab ja toetab puhaste tehnoloogiate valdkonda ja meelitab välismaiseid ettevõtteid Kopenhaagenisse.
10. Ökouuendus ja jätkusuutlik tööhõive	Innovaatilised lahendused, mis parandavad materjalide töökindlust, ressursside kasutamise efektiivsust ja vähendavad keskkonnamõju	Müraga arvestatakse arhitektuuris ja majade asetuse planeerimisel.				Linn kavatseb rakendada rohelise linna põhimõtteid Põhjasadama arendusalal, kuhu planeeritakse elukohti 40 000 inimesele. Päikeseenergia, soojusenergia talletamine, geotermaalne soojusenergia on vaid paar elementi, mida seal kasutama hakatakse.
10. Ökouuendus ja jätkusuutlik tööhõive	Innovaatilised lahendused, mis parandavad materjalide töökindlust, ressursside kasutamise efektiivsust ja vähendavad keskkonnamõju	Euroopa Liidu Qcity projektis osalemisega katsetatakse vähem müra tekitavaid teematerjale.				

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
10. Ökouuendus ja jätkusuutlik tööhõive	Teadlikkuse tõstmine ja õpe, et innustada arengut ja keskkonnasõbralike tehnoloogiate kasutuselevõttu, eriti äris ja tööstuses	Linn sõlmis nn Kliimapakti omavalitsuse ja mitmete regioonis tegutsevate ettevõtete vahel. Selle eesmärk on vähendada kohalike elanike, firmade ja linna asutuste poolt tekitatavaid negatiivseid mõjusid kliimale.	Linn arendab Ökopartnerlust "UmweltPartnerschaft" ettevõtetega. Ettevõtmisega ühinedes saavad ettevõtted tasuta nõuandeid ja subsiidiume muutmaks oma tootmist ressursisäästlikumaks. Partnerluses vahetatakse omavahel kogemusi ja teadmisi. Ettevõtmisega on ühinenud üle 1500 firma ning selle tulemusena on vähenenud nende ressursimahukus (vesi, keemilised ühendid, jäätmed) ning 85 000 t CO_2.		Toetatakse teadust ja innovatsiooni, uuritakse loodete energiat ja soojussaare efekti Nantes'is.	Kopenhaagenil on "Roheliste ettevõtete" võrgustik, kuhu kuuluvad ettevõtted, kes soovivad olla osa Kopenhaageni rohelisest kasvust. Peaeesmärk on kaasata ettevõtteid linna eesmärgi (CO_2-neutraalsus aastaks 2025) saavutamisse ning vähendada negatiivseid keskkonnamõjusid (müra, õhusaaste, reovesi, kemikaalid). Võrgustik pakub abi ja koolitust nii ettevõtetele, kes alles alustavad keskkonnaalaste jõupingutuste tegemist, kui ka koostööd keskkonnaalaselt eeskujulike ettevõtetega. 2011a seisuga oli võrgustikuga liitunud 980 ettevõtet. 2009-2011 said 200 ettevõtet tasuta energia-alast nõustamist võrgustiku partneritelt. Võrgustik osaleb ka EL-i Carbon 20 projektis.
10. Ökouuendus ja jätkusuutlik tööhõive	Teadlikkuse tõstmine ja õpe, et innustada arengut ja keskkonnasõbralike tehnoloogiate kasutuselevõttu, eriti äris ja tööstuses	Projektis "Uued saasteained - uued vahendid" pakutakse linnale ja teistele huvipooltele lahendusi, kuidas uute kemikaalide probleemidega tegeleda. Meetmed hõlmavad läbirääkimisi tööstusega, inimeste teadlikkuse tõstmist jpm.	Paljud Hamburgis tegutsevad ettevõtted on aastate jooksul vahetanud oma tehnoloogia moodsama vastu, lähtudes õhukvaliteedi parandamise tehnilistest juhenditest ("Technical Instructions on Air Quality Control"). Seetõttu jääb saastamine alla normi piiride.		212 tööandjaga on sõlmitud ettevõtte liikuvuskava lepped, mis hõlmavad 64 000 inimest ja mille abil on suudetud vähendada eraautode kasutust.	Linn propageerib hübriid- ja elektrisõidukite kasutamist, olles ise eeskujuks. 2015. aastaks on 85% linna omanduses olevatest sõidukitest (600) hübriid- või elektrisõidukid. Linna on paigaldatud 50 laadimispunkti.
10. Ökouuendus ja jätkusuutlik tööhõive	Teadlikkuse tõstmine ja õpe, et innustada arengut ja keskkonnasõbralike tehnoloogiate kasutuselevõttu, eriti äris ja tööstuses		"Ökoprofit" projekti raames korraldab linn väikestele ettevõtetele ja avalikele asutustele kursusi, sh keskkonnajuhtimissüsteemide kohta. Ühtlasi viiakse kursuse raames läbi konsultatsioon ja lõpus audit. Paljud asutused on saanud sertifikaadi. Projekti eesmärk on süstemaatiliselt rakendada kulusid vähendavaid keskkonnameetmeid.			"Roheline kopenhaagenlane" on projekt, mille abil püütakse linlasi tegema keskkonnateadlikke valikuid ostlemisel ja igapäevaelus. Linn kutsus linlasi töötubadesse, et nad saaksid rääkida, millised asjad takistavad neil keskkonnateadlikke otsusi tegemast energia, jäätmekäitluse, transpordi ja ostmise valdkondaes. Saadud teadmiste põhjal töötas linn välja kataloogi ideedest, kuidas linlased saaksid need takistused kõrvaldada.
10. Ökouuendus ja jätkusuutlik tööhõive	Sotsiaalne innovatsioon, nt kogukonna projektid, et parandada jätkusuutlikkust ja kaitsta keskkonda			Koolid kajastavad transpordi teemat oma õppekavades. Õpilased analüüsivad liikuvusprobleeme oma kooli ümbruses ja pakuvad välja lahendusi.	Rohealadega opereerimisel arvestatakse ka sotsiaalset poolt. Rajatakse kogukonnaaedasid, kompostitakse ning istutatakse kollektiivselt. Kujundamisse kaastakse ka kunstnikke.	Kopenhaagen on moodustanud igasse linnaossa (üle 15) oma Agenda 21 keskused, kus tegeletakse linnaosa elanike keskkonnakäitumise muutmisega. Agenda 21 keskused on moodustatud linnaosade komiteede juurde.

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
10. Ökouuendus ja jätkusuutlik tööhõive	Sotsiaalne innovatsioon, nt kogukonna projektid, et parandada jätkusuutlikkust ja kaitsta keskkonda			Kogukonnaaedade programm võimaldab inimestel osaleda avalike rohealade kujundamisel, tegemisel ja hooldamisel. Linnavalitsus katab kulud ja pakub elanikele vastavaid koolitusi.		Linn kavandab uue Agenda 21 (2012-2015) koostamist, mille põhifookus on rohelisel kasvul ja innovatsioonil, ning tegeleb takistuste kõrvaldamisega linnaelanike keskkonnateadlike otsuste tegemise eest.
10. Ökouuendus ja jätkusuutlik tööhõive	Sotsiaalne innovatsioon, nt kogukonna projektid, et parandada jätkusuutlikkust ja kaitsta keskkonda					Jalgrattakasutus on linnaplaneerimise ja linnadisaini keskne osa ning linna tegeleb pidevalt selle arendamisega, näiteks rongidesse rohkemate rattakohtade tegemine, ohutute rattateede pikendamine.
10. Ökouuendus ja jätkusuutlik tööhõive	Sotsiaalne innovatsioon, nt kogukonna projektid, et parandada jätkusuutlikkust ja kaitsta keskkonda					Linn arendab jõudsalt tuuleenergia sektorit. Esimene tuulepark oli 50% ulatuses linna omanduses, ülejäänud aktsiad müüdi 8650 kohalikule elanikule. Plaan on 2025.aastaks rajada veel 100 tuulikut nii linna kui linnast välja.
10. Ökouuendus ja jätkusuutlik tööhõive	Töökohtade loomine nn rohelistesse sektoritesse, nagu taastuvenergia ja jäätmete taaskasutamine				Koostöös Prantsusmaa Põllumajanduse Kojaga (French Chamber of Agriculture) võimaldatakse põllumeestel maad osta odavamalt. Sellega toetatakse põllumajanduse arengut.	Kopenhaagen ilmutab igal aastal ülevaate "Copenhagen Green Accounts". See on monitooringu töövahend, mis aitab jälgida tegevuste õigeaegset elluviimist, selle abil mõõdetakse saadud tulemusi vastavalt seatud indikaatoritele.
10. Ökouuendus ja jätkusuutlik tööhõive	Töökohtade loomine nn rohelistesse sektoritesse, nagu taastuvenergia ja jäätmete taaskasutamine				Linn toetab kompetentsikeskusi ja klastreid, mis tegelevad jätkusuutliku ehituse, energiasäästu ja taastuvenergia erinevates valdkondades.	Copenhagen Green Accounts hinnangul loovad investeeringud rohelisse energiasse, rohelisse liikuvusse ja hoonete renoveerimisse aastatel 2010-2011 1540 töökohta.
10. Ökouuendus ja jätkusuutlik tööhõive	Töökohtade loomine nn rohelistesse sektoritesse, nagu taastuvenergia ja jäätmete taaskasutamine				Nantes toetab Ecorêv organisatsiooni, kus sorteeritakse taaskasutuseks sobivaid riideid. Väike osa rõivastest parandatakse või disainitakse ümber. Linn toetab ka asutusi, mis tegelevad elektroonikajäätmete parandamisega uuesti kasutuselevõtuks.	Jalgrattakasutuse eelisarendamine on muutnud selle majandusharuks, mille tulemusena 650 töötajaga 309 rattafirma käive oli 2010. a 174 mln EUR, millele lisanduvad rattarendi, -takso ja -kullerfirmad ning ettevõtted, kus töötajad sõidavad ratastega tööülesannete täitmisel (politsei, postiljonid, jne).
10. Ökouuendus ja jätkusuutlik tööhõive	Töökohtade loomine nn rohelistesse sektoritesse, nagu taastuvenergia ja jäätmete taaskasutamine					Statistika tööhõive kohta rohelistes sektorites on arendamisel. 2008. aastal oli rohelistes sektorites tööl 11 000 täistööajaga töötajat, tõus eelmise aastaga oli 7500 töökohta.

Kohaliku omavalitsuse keskkonnajuhtimine

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
11. Kohaliku omavalitsuse keskkonnajuhtimine	Üleüldise poliitika väljatöötamine linna keskkonnakorralduslikeks tegevusteks	Stockholmi keskkonnaprogrammis on toodud eesmärgid keskkonnasäästlikeks tegevusteks. Kuus põhieesmärki on järgmised: keskkonnasäästlik transport, ohtlikest ainetest vabad tooted ja hooned, jätkusuutlik energiakasutus, jätkusuutlik maakasutus, minimaalse keskkonnamõjuga jäätmekäitlus, tervislik sisekliima. Eesmärkide täitmist näitavaid indikaatoreid jälgitakse igaaastaselt ning teavitatakse sellest avalikkust.	Kahel Hamburgi munitsipaalettevõttel (vee- ja jäätmefirma) on EMAS, veefirmal ka ISO 14001. EMASi registris on 6-7 linna allasutust või osakonda.	ISO 9001 on on olemas mõnel linna osakonnal.	Tööstusest tuleneva reostuse vähendamiseks on loodud spetsiaalne üksus ("Nantes Métropole Risk Prevention Unit"). Aastas kontrollitakse süstemaatiliselt 250-400 ettevõtet. Reostusriskide vähendamiseks tehakse ettekirjutusi. Õnnetustest tuleneva reostuse vastu tuleb võtta meetmed kasutusele koheselt. Nende elluviimiseks rakendatakse põhimõtet "saasta- ja maksab".	ISO 14001 sertifikaat on olemas 6/7 linna ametist (=2/3 töötajatest), Laste ja Noorte Administratsioonis on sertifitseerimine poole peal, kuna sertifitseeritavaid allasutusi (koolid jne) on väga palju.
11. Kohaliku omavalitsuse keskkonnajuhtimine	Üleüldise poliitika väljatöötamine linna keskkonnakorralduslikeks tegevusteks	ISO 14001 on kolmel munitsipaalettevõttel. Stockholmi linnavalitsus kasutab ISO 14001 põhjal välja töötatud lihtsustatud keskkonnajuhtimissüsteemi, "Stockholmi Keskkonnadiplomi". Selle diplomi on saavutanud kõik kohaliku omavalitsuse osakonnad ja paljud firmad.	Välja on töötatud jätkusuutlikkuse strateegia “Environmental Roadmap – Goals for a sustainable Hamburg”, kus kirjeldatakse spetsiifilisi eesmärke linnale üldiselt.	Hanke korras töövõtjatele on ISO14001 või EMAS kohustuslik.	2006. aastal võeti jätkusuutlikkuse parandamiseks vastu kohalik Agenda 21. Strateegia põhirõhk on energiatõhususe parandamisel ja kasvuhoonegaaside vähendamisel.	Kuna Kopenhaageni linna palgal on 43 000 töötajat, siis linn näeb võimalust viia ellu muudatusi alustades just enda töötajaskonnast ning linn tahab selles osas olla maailmas suunanäitaja.
11. Kohaliku omavalitsuse keskkonnajuhtimine	Üleüldise poliitika väljatöötamine linna keskkonnakorralduslikeks tegevusteks		Paberikasutuse vähendamiseks plaanitakse kasutada senisest enam IT-lahendusi, kuid samuti kasutada rohkem ümbertöödeldud paberit.	Linn koostab parima praktika juhendit, mis sisaldab ka keskkonnaaspekte.	Nantes teadvustab, et on hankijana (€100 mln/a) oluline suunanäitaja. 2014. aastaks on seatud eesmärgiks, et 2/3 lepingutest sisaldab keskkonna- või sotsiaalseid aspekte. Koostatakse ka keskkonnahoidlike hangete juhendeid.	Copenhagen Green Accounts on muuhulgas igaaastane linna keskkonnanäitajate seirearuanne, koos soovitustega muudatusteks.
11. Kohaliku omavalitsuse keskkonnajuhtimine	Üleüldise poliitika väljatöötamine linna keskkonnakorralduslikeks tegevusteks		Hamburgis peetakse arvestust ametnike lennureiside CO_2 kulu üle.	Agenda 21 eesmärkide saavutamiseks loodi keskkonna tegevuskava ("Environmental Action Plan 2002-2007"). Lisaks tegevuskavale on loodud mitmeid programme, mis aitavad saavutada ja jälgida linna jätkusuutlikkust. Agenda 21 jaoks koostatakse uus tegevuskava aastateks 2010-2014.	Linn teadvustab keskkonnariskide olemasolu ja püüab tagada oma elanikele ohutu ja tervisliku elukeskkonna. Seetõttu on Nantes Metropol koostanud vastava plaani "Local Risk and Pollution Prevention Plan", mis sisaldab näiteks kriisiolukordade korraldust ja avalikkuse teadlikkuse tõstmist riskidest.	Linn maksab 335 000 EUR igal aastal sertifitseerimisega seotud tegevuste elluviimiseks, millele lisanduvad administratsioonide omavahendid.

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
11. Kohaliku omavalitsuse keskkonna-juhtimine	Üleüldise poliitika väljatöötamine linna keskkonna-korralduslikeks tegevusteks				Nantes peab oluliseks saada tulevikus ISO14001 sertifikaat rohkematele osakondadele ja tegevustele. Hetkel on sertifikaadiga kaetud 7% töötajatest.	Linn teeb suuri jõupingutusi, et muuta oma töötajate keskkonnakäitumist energiat säästvamaks ning juurutab kliimasõbralikke käitumisviise.
11. Kohaliku omavalitsuse keskkonnajuhtimine	Ökomärgistega, orgaaniliste ja energiasäästlike toodete osakaalu suurendamine	Koostatud on juhised keskkonnasõbralike ostude tegemiseks. Näiteks peavad kõik ostetud tooted olema energiasäästlikud.	Linn andis 2007. aastal välja keskkonnasõbralike hangete juhised. Juhistes on muuhulgas rõhutatud ka toote saatuse arvestamist pärast selle eluea lõppu. Ametiautode ostmisel tuleb valida väikse CO_2 emissiooniga sõiduk.	Linn koostab keskkonnahoidlike hangete plaani (Sustainable Public Procurement Plan). Hetkel soovitatakse kasutada IHOBE omavalitsustele mõeldud vastavat plaani.	Linn lähtub oma Agenda 21 põhimõttest olla jätkusuutlik tarbija. Seega peaksid olema tarbitavad teenused ja tooted keskkonnasõbralikud. Selleks on pakkujate lepingutesse sissekirjutatud vastav kriteerium. Näiteks peaks pakkuma ökotoitu, kasutama ökotekstiile ja keskkonnasäästlikke autosid jne.	Linn on 10a jooksul pidevalt suurendanud linna omanduses olevates köökides ja kohvikutes pakutava mahetoidu osakaalu, seda ilma eelarvet suurendamata. Hetkel on 68% toidust mahe, kuid 2015. aastaks peavad 90% linnavalitsuse omandis olevatest köökidest/kohvikutest (sh vanadekodud, koolid) pakkuma mahetoitu.
11. Kohaliku omavalitsuse keskkonna-juhtimine	Ökomärgistega, orgaaniliste ja energiasäästlike toodete osakaalu suurendamine	Linn on koostanud juhendi ostude tegemiseks, mis oleksid vabad ohtlikest ainetest ning ohtlikke aineid sisaldavate ostude järkjärguliseks asendamiseks ohututega (nt fosfaadivabade pesuvahendite kasutamine).	Eksootilisest puidust tehtud mööblit võib osta ainult juhul, kui see on saadud FSC-sertifikaadiga metsast. Kasutada ei tohi ka PVC-materjalist tooteid, kui alternatiivid on olemas.	Lepingujärgselt on sooja vee ja soojatootjatel kohustus tagada energiaefektiivsuse kõrge tase.	Koolides pakutakse regulaarselt taimetoitu (*meal for the planet*). Lisaks pakutakse vahel orgaaniliselt kasvatatud toitu.	2011 a muutis Kopenhaagen oma hankepoliitikat ning nüüd peavad kõik hanked vastama keskkonnahoidlike riigihangete põhimõtetele. Võime muuta seeläbi pakkujaid ja tooteid (=eelistada keskkonnasõbralikke tooteid) on suur, kuna linna hankeeelarve on 1,2 mlrd EUR.
11. Kohaliku omavalitsuse keskkonnajuhtimine	Ökomärgistega, orgaaniliste ja energiasäästlike toodete osakaalu suurendamine	Toidutootjatega tehakse koostööd, et suurendada pakutava mahetoidu hulka linna asutustes. 2011.a. oli mahetoidu osakaal 15% ning seda kavandatakse suurendada igal aastal.	Linna hoonetes eelistatakse alati väikese energiatarbega tehnikat (külmkappe, boilereid, lambipirne jm). Ainuüksi pirnide väljavahetamisega hoonetes vähendati CO_2 heitmeid 14000 t.	Mõne tootegrupi hankimisel on kohustuslik ökomärgise vms omaduse olemasolu. Näiteks peab olema ökomärgis paberitoodetel.		Teatud sisseostetavate toodete puhul (puhastusvahendid, tekstiilid, pesuvahendid, lagunevad mähkmed, pabertooted, printimispaber) nõutakse ökomärgise kriteeriumitele vastavate toodete olemasolu (lähtudes nn riigihangete direktiivist).
11. Kohaliku omavalitsuse keskkonna-juhtimine	Ökomärgistega, orgaaniliste ja energiasäästlike toodete osakaalu suurendamine	Linn soosib keskkonnasõbralikumate sõidukite kasutuselevõttu paljude erinevate meetmetega (vt kohaliku transpordi osa).	Hamburgi kliimakaitse õigusaktide nõuded soojusenergia kulule ja energiasäästule on riiklikest nõuetest karmimad.			
11. Kohaliku omavalitsuse keskkonna-juhtimine	Ökomärgistega, orgaaniliste ja energiasäästlike toodete osakaalu suurendamine	Linn on seadnud eesmärgiks kasutada 2010. aastaks enda tarbeks ainult ökomärgisega elektrit. 2007. aastal oli selle osakaaluks ligikaudu 70%.	Plaanitakse hakata subsideerima keskkonnasõbralike toodete pakkumist, et alandada hindu ja seega suurendada nõudlust.			
11. Kohaliku omavalitsuse keskkonna-juhtimine	Ökomärgistega, orgaaniliste ja energiasäästlike toodete osakaalu suurendamine	Linna asutustel soovitatakse ürituste jaoks kasutada ökomärgisega hooneid.				

Energiatõhusus

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
12. Energiatõhusus	Taastuvenergia tehnoloogia kasutuselevõtu soodustamine	Linn on seadnud eesmärgiks kasutada 2010. aastaks enda tarbeks ainult ökomärgisega elektrit. 2007. aastal oli selle osakaaluks ligikaudu 70%.	Omavalitsus kasutab enda hoonete tarbeks 100% ulatuses taastuvenergiast toodetud elektrit.	Biokütuseid kasutatakse nii linnabussides kui ka omavalitsuse sõidukites.	Uus valmiv reoveejaam võimaldab toota biogaasist elektrit ja soojust.	2009. a vastu võetud Kopenhaageni Kliimakavas on võetud eesmärk vähendada kasvuhoonegaaside emissioone 20% võrra aastaks 2015 (vrd 2005). 75% sellest kärpest peab tulema energiatootmisest ning 10% energiasäästust.
12. Energiatõhusus	Taastuvenergia tehnoloogia kasutuselevõtu soodustamine	Mitmesuguste meetmetega soodustatakse keskkonnasäästlikumate sõidukite kasutuselevõttu.	Hamburg subsideerib päikesepaneelide paigaldamist alates 1997. aastast. Kokku oli avalduse esitamise ajaks paigaldatud 36 000 m² päikesepaneele. Alates 2005. aastast toetatakse sama programmiga ka biogaasi kasutuselevõttu energiaallikana.	Propageeritakse päikese soojuskollektorite kasutamist sooja vee tootmiseks munitsipaalhoonetel ja elamutel. Valitsuse poolt toetavatel majadel on need kohustuslikud.	Uuritakse kanalisatsioonis voolava reovee kasutamist soojusallikana.	Eesmärk on süsiniku-neutraalne Kopenhaagen aastaks 2025. Selleks peab soojuse ja elektri tootmine olema süsinikneurtraalne ning linn peab tootma piisavalt rohkem taastuvenergiat, et kompenseerida fossiilkütuste kasutamisest tulenevaid emissioone transpordis, jäätmekäitluses, tööstuses jm.
12. Energiatõhusus	Taastuvenergia tehnoloogia kasutuselevõtu soodustamine	Reoveepuhastusjaamas ja biolagunevate jäätmete töötlemisel tekkivat biogaasi kasutatakse linna bussides kütusena.	Linn planeerib hakata reguleerima suurte ehitiste energiamajandust, nõudes suuremat taastuvenergia osa.			2015. aastaks tuleb lõpetada 2010 alustatud linna kõikide suuremate koostootmisjaamade üleminek sõelt biomassile.
12. Energiatõhusus	Taastuvenergia tehnoloogia kasutuselevõtu soodustamine	Reoveest eralduvat soojust kasutatakse kaugküttesüsteemis.	Reoveepuhastusjaamas tekkivat biogaasi kasutatakse elektri tootmiseks.			2010. aastal pärines 25% tarbitud elektrist taastuvallikatest (tuul ja biomass).
12. Energiatõhusus	Taastuvenergia tehnoloogia kasutuselevõtu soodustamine					30% toodetud soojusest pärineb taastuvallikatest (biomass ja orgaanilised jäätmed).
12. Energiatõhusus	Taastuvenergia jt energiate strateegia järgmise 20.a jaoks	Stockholm soovib saada 2050. aastaks fossiilkütustevabaks linnaks	Linn investeerib taastuvenergiaallikatesse, eriti tuuleenergiasse. Linna tuuleparkide tootlikkust plaanitakse praeguselt 33 MW suurendada 100 MW-ni.	Linn on ühinenud Euroopa Linnapeade Paktiga ning peab seetõttu sellest tulenevaid kohustusi täitma.	Linn on ühinenud Euroopa Linnapeade Paktiga ning peab sellest tulenevaid kohustusi täitma.	2025. aastaks plaanib linn püstitada 100 tuulikut koguvõimsusega 360 MW; rajada 1-2 maasoojusjaama, paigaldada 30 000 m^2 fotoelemente linnahoonetele.
12. Energiatõhusus	Taastuvenergia jt energiate strateegia järgmise 20.a jaoks		Linn planeerib hakata reguleerima suurte hoonete energiamajandust, nõudes taastuvenergia osakaalu suurendamist.			Linn plaanib 2025. aastaks katta kogu linna elektrienergiavajaduse, koos ülejäägiga, taastuvallikatest.
12. Energiatõhusus	Taastuvenergia jt energiate strateegia järgmise 20.a jaoks					Keskküte pärineb hetkel 50% taastuvallikatest, kuid 2025. aastaks peab see tõusma 100%ni.

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
12. Energiatõhusus	Taastuvenergia integratsioon ja selle tehnoloogia tõhususe tõstmine munitsipaalhoonetes, kodudes		Linn arendab projekti "Climate protection at school", kus koolide katustele paigaldatakse päikesepaneele. Linn katab kulud teatud osas.	Väljatöötatud kava ("Energy Optimization of Municipal Buildings and Public Lighting of the City") abil üritatakse suurendada taastuvenergiate kasutamist munitsipaalhoonetes.		Linnahoonetes peab 2015. aastaks vähenema CO_2 emissioon 20% võrra.
12. Energiatõhusus	Taastuvenergia integratsioon ja selle tehnoloogia tõhususe tõstmine munitsipaalhoonetes, kodudes					98% linnast on ühendatud keskküttesüsteemiga. Kütteks kasutatakse piirkonna jäätmeid, jääkmuda, koostootmisjaamu.
12. Energiatõhusus	Rohkem kooskõlas ja integreeritud linnaosade arendamine ning ülelinnalise juhtimise hõlbustamine	Linna planeerimisega tõstetakse asustustihedust ning kujundatakse rohkem segakasutusega alasid, et vähendada transpordivajadust.	Linnaplaneerimise kaudu tõstetakse asustustihedust näiteks korruste lisamisega. Kujundatakse rohkem segakasutusega alasid, et vähendada transpordi vajadust.	Jälgitakse, et vajaminevad teenused ja rajatised asuksid inimeste läheduses. Sellega soodustatakse jalgrataste kasutamist ja jalgsi käimist.	Linnaplaneerimise abil tõstetakse asustustihedust ning kujundatakse rohkem segakasutusega alasid, et vähendada transpordi vajadust.	
12. Energiatõhusus	Munitsipaalhoonete energiatõhususe parandamine	Keskkonna- ja terviseameti juures asuv Energiakeskus annab linnale nõu, kuidas munitsipaalhoonete energiatõhusust parandada.	Linna hoonetes eelistatakse alati väikese energiatarbega tehnikat (külmkappe, boilereid, lambipirne jm). Ainuüksi pirnide väljavahetamisega hoonetes vähendati CO_2 heitmeid 14000 t.	Väljatöötatud kava ("Energy Optimization of Municipal Buildings and Public Lighting of the City") abil üritatakse vähendada linna energiavajadust.	Hoonetele tehakse energiauditeid ja investeeringuid leitud puuduste parandamiseks. Tööde tulemusena vähenes hoonete energiatarve 2009. aastaks 7% võrreldes 2000. aastaga.	100 linnahoone renoveerimiseks on aastateks 2008-2014 eraldatud 38 mln EUR. Seni on see kaasa toonud renoveeritud hoones 5-7% suuruse energia tarbimise languse.
12. Energiatõhusus	Munitsipaalhoonete energiatõhususe parandamine	Munitsipaalhoonete ja -ettevõtete energiakasutust monitooritakse pidevalt. Püütakse arvestada kontorite energiatarvet eraldi.	Hamburgi kliimakaitse õigusaktide nõuded soojusenergia kulule ja energiasäästule on riiklikest nõuetest karmimad.			
12. Energiatõhusus	Munitsipaalhoonete energiatõhususe parandamine	Hooneid püütakse muuta energiatõhusamaks soojustamise, akende vahetamise, ventilatsioonisüsteemi, valgustuse ja kütte optimeerimisega ning muude meetmetega.	Kõik koolid renoveeritakse, et nende soojusenergia tarbimine jääks alla 200kWh/m^2 aastas.			
12. Energiatõhusus	Taastuvenergiate osa maksimeerimine munitsipaalhoonetes ja kodudes	Linn on seadnud eesmärgiks kasutada 2010. aastaks enda tarbeks ainult ökomärgisega elektrit. 2007. aastal oli selle osakaaluks ligikaudu 70%.	Keskkonnaameti osakond vastutab linna hoonete energiatõhususe parandamise ja taastuvenergia laialdasema kasutuse eest. 3 miljoni euro eest subsideeritakse päikeseenergiatehnoloogia testimist ja kasutuselevõttu. Osakond annab soovitusi ka erafirmadele.	Sooja vee tootmiseks paigaldatakse omavalitsuse hoonete katustele päikese soojuskollektoreid, elektri tootmiseks päikesepaneele. Osa avaliku sektori asutusi kasutab hoonete jahutamiseks geotermaalenergiat.	Eesmärk on tõsta taastuvenergia osakaalu vähemalt 21%-ni.	2009. aastast alates on linn püüdnud katta igal aastal 1000 m^2 oma hoonetest fotoelementidega, kuid seni pole see veel õnnestunud. Fotoelementide hinna langus võimaldab ilmselt peagi eesmärki täita.

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
12. Energiatõhusus	Linna üleüldine energiatõhususe parandamine	Üks hoonete haldamisega tegelev munitsipaalettevõte võttis 2008.a. vastu otsuse, et uued ehitatavad hooned peavad vastama riigis kehtestatust (110kWh/m^2) 30% rangematele (80 kWh/m^2) energianõuetele, mille saavutamist ka rahastatakse.	Linn toetab laenuga igal aastal elamute renoveerimist 10 miljoni euroga, mille tulemusena väheneb aastas CO_2 emissioon 6600 tonni võrra.	Lepingujärgselt on sooja vee ja soojatootjatel kohustus tagada energiaefektiivsuse kõrge tase.	Tänavalampe vahetatakse säästlikumate ja efektiivsemate vastu.	Uued ehitatavad hooned peavad vastama rangete energiastandarditele, rangematele kui Taani ehituskoodis sätestatud.
12. Energiatõhusus	Linna üleüldine energiatõhususe parandamine	Liiklusfooride elektripirnid on vahetatud LED-pirnide vastu. See vähendas valgusfooride energiatarvet 95%.	Linn on parandanud ligikaudu 65 000 elamu energiatõhusust viimase kümne aasta jooksul. See võimaldab vältida 75 000 tonni CO_2 heitmeid aastas.	Öösiti vähendatakse tänavavalgustuse intensiivsust mõnes piirkonnas. Nii väheneb tänavalampide energiatarve 40%. Kõik tänavalampide elektripirnid vahetati LED-pirnide vastu (u 9000 tk).	Panustatakse aktiivselt (kampaaniad, toetusprogrammid jne) sellele, et linnaelanike keskkonnateadlikkuse tõus vähendab energia tarbimist linnas.	Fondide rahastusel renoveeritakse madala energiastandardiga hooneid.
12. Energiatõhusus	Linna üleüldine energiatõhususe parandamine	Tänavavalgustus (250 W valgustid) vahetatakse täies ulatuses säästlikuma (100 W) vastu.	Antakse välja Hamburgi Energiapassi, mis on sisult eksperthinnang, millega pakutakse välja konkreetsele erahoonele sobivaim renoveerimislahendus. Aastas püütakse neid välja anda kuni 1000.		Linn teeb õhust termograafia pilte, et tuvastada hoonete energiakadusid.	Kõik tänavavalgustuslambid asendatakse säästlikumatega.
12. Energiatõhusus	Linna üleüldine energiatõhususe parandamine	Kaubatarnimist koordineeritakse kahes linna piirkonnas (vanalinn ja Hammarby Sjöstad) logistikakeskusega. Väiksemad kaubakogused läbivad keskust, kus need paigutatakse vähematele veokitele. Nii väheneb kaupa viivate veokite hulk. Meetme tulemusena suudeti Hammarby Sjöstadis vähendada tarnimise CO_2 emissioone 90%.	Linn arendab projekti "Fifty/fifty". Kui kool vähendab oma süsinikdioksiidi emissioonide taset, antakse koolile vastavalt projekti printsiibile rahalist toetust. Saadud raha võidakse kulutada nii kuidas soovitakse. Ligi 99% linna koolidest osaleb antud projektis. Enamik koole suudab aastas vähendada CO_2 heidet 10%, kuid osa 20%.		Kliimasõbralikumate hoonete hulga suurendamiseks linnas tehakse elamutele energiaauditeid, ehitatakse sotsiaalmajasid ökoehituse ja energiatõhususe parima praktika näidetena, antakse välja kõrge energiatõhususe märgist ning paigaldatakse katustele päikesepaneele.	
12. Energiatõhusus	Linna üleüldine energiatõhususe parandamine	Lisaks Hammarby Sjöstadile plaanitakse rajada kaks uut jätkusuutlikku elamurajooni (Norra Djurgårdsstaden ja Lövholmen), mis tarbiksid 55 kWh/m² aastas.				
12. Energiatõhusus	Linna üleüldine energiatõhususe parandamine	Uusi alasid ühendatakse kaugküttega.				
12. Energiatõhusus	Linna üleüldine energiatõhususe parandamine	Linna jahutussüsteem töötab külma merevee abil.				

Krit.	Näitaja	Stockholm 2010	Hamburg 2011	Vitoria-Gasteiz 2012	Nantes 2013	Kopenhaagen 2014
12. Energia-tõhusus	Linna üleüldine energiatõhususe parandamine	Energianõuande keskus pakub nõuandeid omavalitsuse elanikele ja ettevõtetele. Selle tulemusena on vähenenud õlikütte kasutamine 10%.				
12. Energia-tõhusus	Linna üleüldine energiatõhususe parandamine	Energiatarve ei tohi uutel majadel ületada 110 kWh/m² piirmäära (sh arvestatakse kuuma vee vajadust).				
12. Ener-giatõh	Linna üleüldine energiatõhususe parandamine	Soodustatakse ühistranspordi kasutamist erinevate meetmetega.				